

Cizinci na trhu práce v České republice

- O co jde v dialogu **Sehnat práci není snadné?**

Téma cizinci a pracovní trh patří k ožehavým záležitostem. Možná právě proto je s tímto tématem spojeno spousta mýtů. Často například slyšíme argument, že „cizinci nám tu berou práci“ (a to obecně, nejen v České republice).

Na následujících stránkách bychom rádi podali přesnější informace o tomto tématu. V dialogu samotném si můžeme všimnout, že strach ze ztráty pracovního místa se týká jak cizinců, tak českých občanů (maminka Pavly). Avšak pro některé cizince může mít ztráta pracovního místa podstatně závažnější životní důsledky – nejenže nemají nárok na žádnou podporu v nezaměstnanosti, a to i přesto, že zde platí daně a odvádějí platby sociální pojištění, ale pokud zde pracují na základě konkrétního pracovního povolení, se ztrátou zaměstnání jim navíc okamžitě končí i účel pobytu a musí opustit zemi.

- **Co je...?**

Zaměstnání je práce vykonávaná u zaměstnavatele za odměnu, mzdu, a to na základě podepsané smlouvy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem.

Ekonomicky aktivní obyvatelstvo jsou zaměstnanci, podnikatelé, včetně osob majících vazbu na tuto činnost, i když ji současně nevykonávají (nemoc, mateřská dovolená apod.) spolu s nezaměstnanými. Ekonomicky neaktivní jsou tedy například děti do 15 let, osoby, které nemohou ze zdravotních důvodů vykonávat zaměstnání, důchodci, kteří nejsou zaměstnaní či nepodnikají.

Nezaměstnanost je podíl nezaměstnaných ze všech ekonomicky aktivních v dané společnosti. Za nezaměstnaného je považován ten, kdo je v produktivním věku, nemá příjem za zaměstnání či z podnikání, je dočasně uvolněn z práce a očekává opětovné zaměstnání, aktivní zaměstnání či podnikání hledá a je ochoten do zaměstnání či podnikání nastoupit. V každé společnosti existuje určité množství nezaměstnaných.

Trh práce je pomyslný prostor, kde se setkávají ti, kteří nabízejí pracovní příležitosti, zaměstnavatelé a ti, kteří nabízejí svou práci za určitou mzdu, potenciální zaměstnanci. Společenská a hospodářská situace, osobnostní výbava jedinců a možnosti firem mohou v mnoha případech bránit, či naopak podporovat přístup zaměstnavatelů či potenciálních zaměstnanců na trh práce.

Pracovní alternativy zaměstnání jsou všechny jiné způsoby práce, které člověk nevykonává za mzdu u zaměstnavatele. Mezi ně patří zejména podnikání, zemědělská samoživitelská činnost, domácí práce, koníčky, dobrovolné práce apod.

- **Téma**

Cizinci na trh práce vstupují jako zaměstnavatelé i jako zaměstnanci. Jejich vstup na trh práce ČR je stejně jako u občanů ČR ovlivněn mnoha společenskými, hospodářskými i individuálními podmínkami.

Zahraničním firmám jsou často poskytovány určité podnikatelské výhody (např. daňové úlevy), často za splnění podmínek vytvoření nových pracovních míst či infrastruktury v zemi. Jako zaměstnanci vstupují cizinci na trh práce buď přímo jako odborníci na základě zvláštního povolení k zaměstnání, o které je v zemi zájem nebo na základě povolení k zaměstnání, které je třeba si vyřídit před příchodem do ČR. Bez tohoto povolení nelze být zaměstnán. Toto povolení je navíc vždy vydáno na konkrétní pracovní místo a pozici. To vylučuje nejen změnu místa, ale i změnu pracovní pozice. Pro ně je vždy nutné žádat o nové pracovní povolení. Velká část cizinců však vstupuje do ČR za jiným účelem pobytu, než je zaměstnání (sloučení rodiny, podnikání, studium, žadatelé o azyl apod.).

Cizinci vstupující na trh práce narozdíl od českých občanů musejí překonávat legislativní a administrativní bariéry a zároveň i bariéry socio-kulturního charakteru. Příchozí cizinci často neumějí česky, často nemají v ČR uznané vzdělání, kterého dosáhli v zemi původu, neznají konkrétní podmínky zaměstnávání v ČR, neznají zdejší zvyky apod. Všechny tyto a mnoho dalších souvisejících překážek mohou vést k tomu, že cizinci volí raději jinou formu práce, než je zaměstnání: podnikání, domácí práce, práce v jiných podmínkách, než ošetřuje zákon o zaměstnanosti ČR. Cizinecké komunity často mohou nahrazovat složitý administrativní a legislativní systém svou vlastní organizací práce, vytvářejí vlastní paralelní strukturu v rámci zdejšího trhu práce. Ty jsou v něm v současnosti nejen pevně zakořeněny, ale ovlivňují i další faktory, jako jsou ceny práce, ceny služeb apod. Takovým organizacím říkáme například zprostředkovatelny práce nebo podnikatelský servis. Zmíněné organizace jsou často jedinou pomocnou rukou, kterou cizinec s nedostatkem informací může využít k tomu, aby se v ČR udržel. Někdy jako v případě tzv. klientského systému se však, bohužel, pohybují též na hraně zákona. K jejich fungování však více než vůle cizinců přispívá často netransparentní prostředí při udělování pracovních víz, povolení k zaměstnávání cizinců i nedobré zvyky českých zaměstnavatelů. Ti často využívají práce cizinců jako levné námezdní síly, přičemž porušují různé předpisy dané zákoníkem práce, zákonem o zaměstnanosti, pravidla týkající se minimální mzdy, bezpečnosti práce apod. Tento systém nejenže z pracovních migrantů často vytváří na něm závislé otroky, ale zabraňuje možnosti jejich integrace, zbavuje je též jejich individuální zodpovědnosti a práv.

Tzv. klientský systém: Systém rozšířený při zaměstnávání ukrajinských a ruskojazyčných dělníků v ČR. Jeho podstatou je „ochrana“ určitého počtu dělníků jedním klientem, který zařizuje veškeré administrativní úkony, zajišťuje např. i ochranu před mafií a za své služby si ze mzdy těchto dělníků odvádí určité procento. Původně neoficiální struktura klientů se postupně transformovala v síť zprostředkovatelských agentur, princip fungování systému však zůstal prakticky nezměněn.

Další struktury se vytvářejí např. u Vietnamců – tzv. servis. Tento servis cizincům zprostředkovává překlady dokumentů, zařizuje vystavení dokladů u českých úřadů místo cizince, poskytuje právní poradenství a jinak vyjednává za své zákazníky s českou stranou. Vytváří se tak prostor pro přijímání různých úplatků, pro vznik nedorozumění vinou zprostředkovatele a také některé ilegální aktivity. Existence takového servisu je dána zejména tím, že spolu česká a vietnamská strana dosud příliš intenzivně nekomunikují ve věcech příchodu hlavní vlny vietnamských migrantů do ČR. Tito noví migranti nedostali od ČR žádnou informační podporu, oni sami příliš

mnoho informací nejsou schopni vyhledat, a to zejména kvůli jejich jazykovému handicapu a jejich primární motivaci k návratu do VSR.

Pro úplnost je dobré uvést ještě několik čísel. V roce 2004 pracovalo v ČR 173 203 cizinců, z toho pak 62 % v postavení zaměstnanců a 38 % s platným živnostenským oprávněním. Lze tedy říci, že cizinci stále tvoří jen nepatrnou část pracovní síly v ČR. Na druhou stranu jsou cizinci často zaměstnáváni na pracovních místech, o které čeští občané nemají zájem (levné stavební práce, práce zdravotní sestry apod.). Existují studie dokazující, že zahraniční pracovníci a jejich působení na trzích práce nejen v ČR či v Evropě, ale i v Severní Americe značně prospívají jejich ekonomickému růstu a často vyplňují mezery na mnohdy ne zcela funkčním a flexibilním trhu práce. I v ČR je celá řada firem, které se otevřeně hlásí k faktu, že by bez zahraničních pracovníků nemohly fungovat a uvažovaly by o přesunutí své činnosti jinam. Jaký by to mělo dopad na lokální i celostátní ekonomiku, daňový a sociální systém, snad ani není třeba vysvětlovat.

Zkusíme se teď podívat na pracovní trh očima rodičů našich hrdinů. Souhrnem lze říci, že jsou cizinci na trhu práce vnímáni dle typu pobytu. Občané EU, cizinci s trvalým pobytem a azylanti mají velmi podobné podmínky jako občané ČR, pro jednotlivé skupiny platí vždy určitá specifika.

Zaměstnávání cizinců: Maminka Olgy shání pracovní místo a nedaří se jí to. Protože má dlouhodobý pobyt – vízum za účelem sloučení rodiny, musí získat tzv. pracovní povolení. Jenže takové pracovní povolení může získat jen na konkrétní pozici, u níž úřad práce prověřuje, jestli na dané pracovní místo nelze přijmout českého občana. Teprve pokud je tato podmínka splněna, může na toto místo dostat povolení maminka Olgy. Navíc musí mít též zaměstnavatel povolení od úřadu práce zaměstnávat cizince, čímž se šance Olžiny maminky ještě zmenšují. Pokud by přesto takového zaměstnavatele a takové místo sehnala, tím to pro ni věc neskončí, neboť na základě tohoto povolení musí též změnit tak zvaný účel pobytu a požádat o vízum za účelem zaměstnání. Naštěstí dnes by už toto „překvalifikování“ pobytu mohla získat v ČR bez nutnosti vycestovat a požádat o nové vízum na zastupitelském úřadu ČR v zahraničí. V ještě jiné situaci byli rodiče Jamiho, kteří žádali o azyl. V prvním roce azylové procedury nesměli pracovat vůbec, pak na pracovní povolení. Když ale azyl dostali, jsou na tom vlastně lépe než rodiče Olgy, protože pro ně platí stejná pravidla jako pro všechny osoby s trvalým pobytem.

Podnikání a cizinci: Zkusme si představit, že Olga tady má ještě strýčka, který by chtěl začít podnikat. Když bude mít strýček trvalý pobyt v ČR, může podnikat stejně, jako kdyby byl českým občanem. Když bude mít vyřízený živnostenský list v ČR, může požádat o vízum za účelem podnikání. Dále již podniká jako kterýkoliv český podnikatel s veškerými povinnostmi a právy z toho vyplývajícími. Jako podnikatel zde pobývá i tatínek Suong. Často se podnikatelského víza díky jeho poměrně jednoduchému získání cizinci využívá i tam, kde je to dle zákona vlastně zakázané – v případě, že osoba de facto vykonává činnost zaměstnance (tzv. Švarc systém). Proto se normy i dohled na touto činností v poslední době značně zpřísňují.

Nezaměstnanost cizinců: Maminka Olgy v rámci svého pobytového režimu vlastně nemůže být vedena jako nezaměstnaná, tzn. evidovaná na úřadu práce. Tato možnost je totiž vyhrazena jen cizincům s trvalým pobytem a azylantům. Pokud by

práci, jak řečeno výše, získala a poté ztratila, skončil by i účel jejího pobytu za účelem zaměstnání. Pokud by mezitím skončila i platnost jejího víza za účelem sloučení rodiny (mj. i tím, že by jeho platnost ukončila cizinecká policie), musela by ukončit svůj pobyt v ČR, resp. požádat o nové vízum. **Tatínek tady už ale žije více než 10 let, a tak může požádat o trvalý pobyt.** Ten by pak mohl být i nezaměstnaný, aniž by to ohrozilo jeho možnost zůstat v ČR. **Maminka i Olga navíc mohou nyní požádat o trvalý pobyt již po pěti letech od udělení víza nad 90 dnů a po nepřetržitém pobytu v ČR.**

- **Příběhy a příklady**

Rodiče našich hrdinů, stejně tak jako čeští úředníci, narážejí při hledání práce na různé potíže. Zaměstnanci úřadů práce a cizinci často neznají společný jazyk, kterým by se dorozuměli. Všechny formuláře jsou navíc pouze v českém jazyce. A tak se často stává, že cizinec, i když se česky domluví, nerozumí přesně všem pojmům ve formuláři (ostatně, zkusme si představit anglický nebo německý formulář – i při dobré schopnosti dorozumět se daným jazykem to může být pro nás pěkný oříšek).

V některých regionech, zejména s velkou nezaměstnaností, je také složité najít motivaci českých úřadů k zaměstnávání cizinců s trvalým pobytem či azylem, když nemohou nabídnout práci ani českým občanům. Někteří zaměstnavatelé navíc preferují zaměstnávání (nejen) cizinců tzv. načerno. Kromě toho, ač mají cizinci s trvalým pobytem a azylem de iure stejná práva a povinnosti, jejich zaměstnavatel má jednu povinnost navíc: **musí o jejich zaměstnání informovat příslušný úřad práce pro účely statistiky.** I tento aspekt však představuje určitou administrativní námahu a může hrát při rozhodování o zaměstnávání těchto lidí pochopitelně svou roli.

Zaměstnavatelé se mohou rozhodnout zaměstnávat též cizince – občany zemí mimo EU bez trvalého pobytu či azylu. **Jenže takové rozhodnutí je stojí administrativní práci a peníze. Zaměstnavatel musí předem nahlásit volné pracovní místo na úřadu práce, musí požádat o povolení získávat zaměstnance ze zahraničí a také zaplatit poplatek 2000,- Kč. O věci pak rozhoduje úřad práce – to znamená, že zaměstnavatel nemá jistotu, že takové povolení dostane. O pracovní povolení musí navíc žádat i cizinec a i on musí platit – tentokrát 500,- Kč.**

Pan Vasyl přišel do ČR za prací. Bylo mu jasné, že doma na Ukrajině nebude moci dopřát svým dětem dobré vzdělání, protože ho zkrátka nezplatí. Sám vystudoval hru na saxofon a učil několik let na střední škole hudební výchovu.

Když přišel do ČR, zjistil, že z učitelského platu jen těžko zaplatí nájem. Sehnal si tedy práci, zajistil si patřičné pracovní povolení a požádal o nové vízum. Dokud tyto věci nebyly vyřízeny, nemohl původní pozici opustit – jinak by musel vycestovat za hranice ČR a v Kyjevě či jinde čekat několik týdnů na rozhodnutí českých úřadů. Poté tedy začal pracovat jako námezdní dělník a naučil se všechny práce, které mohou být potřebné na drobných stavbách (zedničinu, obklady a dlažby...).

Rozhodně si ale nestěžuje. Je tady už několik let i se svou ženou a dětmi, naučil se česky, dětem platí soukromou školu, kde se toho podle něj naučí víc. K hraní na saxofon se už ale vrátit nechce – stejně by se tím neuživil.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Český statistický úřad (2005). Legislativní a praktické podmínky ekonomické aktivity cizinců na území ČR. http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ekonomicka_aktivita

Moree, D. (2005). „Work in Prague“ i pro cizince. Podnikatelské lobby, leden 2006.

Internet:

http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ekonomicka_aktivita

www.domavcr.cz

www.cizinci.cz

Diskriminace

- **O co jde v dialogu Šoupli mě rovnou do kuchyně?**

Daniel je naštvaný a bezmocný. Cítí se být obětí diskriminace a neví si rady. Následující text se pokusí přiblížit oblast diskriminace i možnosti obrany.

- **Co je...?**

Rasová diskriminace – odlišné zacházení s jednotlivcem nebo skupinou osob motivované jejich odlišností.

Přímá diskriminace - případ, kdy je s jednou osobou méně příznivým způsobem než je, bylo nebo bylo by zacházeno s jinou osobou ve srovnatelné situaci.

Nepřímá diskriminace - případ, kdy navenek neutrální ustanovení, kritérium nebo praxe způsobuje znevýhodnění osob, ledaže je toto ustanovení, kritérium nebo praxe objektivně zdůvodněno legitimním cílem a ledaže prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné (takovým odůvodněným případem by třeba bylo přijímání pouze „bílých Čechů“ na pozice tajných agentů, kteří budou působit při vyšetřování podvodů v Konsolidační agentuře.).

Obtěžování - obtěžováním se rozumí jednání, které je druhou fyzickou osobou oprávněně vnímáno jako nevítané, nevhodné nebo urážlivé a jehož záměr nebo důsledek vede ke snížení důstojnosti fyzické osoby nebo k vytváření nepřátelského, ponižujícího nebo zneklidňujícího prostředí.

Sexuální obtěžování - sexuálním obtěžováním se rozumí jakákoliv forma nežádoucího ústního nebo jiného než ústního projevu sexuální povahy, jehož cílem

nebo výsledkem je narušení důstojnosti osoby, zejména když se vytváří zastrašující, nepřátelské, ponižující, pokořující nebo urážející prostředí.

Jiné obtěžování - obtěžování z důvodu příslušnosti k pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, zdravotního postižení, věku, náboženství či víry a sexuální obtěžování se považuje za diskriminaci.

- **Téma**

Součástí mezinárodních závazků České republiky je poskytovat ochranu nejen před rasovým násilím, ale též další formou rasismu – rasovou diskriminací. Tento závazek dále vyplývá z členství České republiky v Evropské unii, neboť směrnice č. 43/2000/EC Vnitrostátní právní úprava je pak, na rozdíl od úpravy ochrany před násilnou diskriminací, rozčleněna do mnoha norem veřejnoprávní i soukromoprávní povahy.

Pro přehlednost je použito dělení zajištění vnitrostátního práva na ochranu před nenásilnou diskriminací veřejnoprávními prostředky a soukromoprávními prostředky. Rozdíl v jejich povaze lze nejjednodušeji vysvětlit tak, že v případě veřejnoprávních prostředků stát svěřil povinnost stíhat příslušná diskriminační jednání určitým orgánům veřejné správy a vybavil je k tomu potřebnými pravomocemi. Občan, který se stal obětí diskriminace, tak oznámí skutek a je na příslušném orgánu veřejné správy, aby prošetřil danou událost, a v případě, že bude diskriminační jednání prokázáno, uložil sankci. Občan není účastníkem řízení, nemá povinnost shánět důkaz o diskriminačním jednání, avšak ani možnost postup dále ovlivňovat. V případě soukromoprávních prostředků ochrany proti diskriminaci občan v podstatě využívá ústavního práva na soudní ochranu. Formou žaloby se u domáhá u soudu nápravy věci, je účastníkem řízení, může tedy ovlivňovat průběh řízení zejména v tom, že sám navrhuje důkazy a vyjadřuje se k tvrzení a důkazům žalovaného. Veřejnoprávní prostředky na ochranu před nenásilnou diskriminací fungují tak, že stát svěřil pravomoc orgánům veřejné správy postihovat diskriminační jednání v oblasti zaměstnání a ochrany spotřebitele, které budou v následujícím textu popsány odděleně.

Zaměstnání

Ochranu před diskriminací v oblasti zaměstnání vymezuje především zákon o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 ve znění pozdějších předpisů). Ten stanovuje povinnost (především zaměstnavatelům) zajišťovat rovné zacházení se všemi fyzickými osobami uplatňujícími právo na zaměstnání; kdy za nerovné zacházení se nepovažuje rozlišování, které je stanoveno zákonem nebo jiným předpisem. Tento zákon zakazuje přímou i nepřímou diskriminaci z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství či víry, majetku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině, politického nebo jiného smýšlení, členství a činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, v odborových organizacích nebo organizacích zaměstnavatelů; diskriminace z důvodu těhotenství nebo mateřství se považuje za diskriminaci z důvodu pohlaví. Za diskriminaci se považuje i jednání zahrnující podněcování, navádění nebo vyvolávání nátlaku směřujícího k diskriminaci.

Za diskriminaci se nepovažuje rozdílné zacházení, pokud z povahy zaměstnání nebo souvislostí vyplývá, že důvod rozdílného zacházení představuje podstatný a

rozhodující požadavek pro výkon zaměstnání, které má fyzická osoba vykonávat, a který je pro výkon tohoto zaměstnání nezbytný; cíl sledovaný takovou výjimkou musí být oprávněný a požadavek přiměřený. Tento zákon dále definuje přímou a nepřímou diskriminaci, obtěžování, sexuální obtěžování a jiné obtěžování (Viz "Co je...?")

Pokud dojde k porušování práv a povinností vyplývajících z rovného zacházení nebo k diskriminaci podle uvedeného zákona, má poškozená osoba právo se domáhat, aby bylo upuštěno od tohoto porušování, aby byly odstraněny následky tohoto porušování a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Pokud byla ve značné míře snížena důstojnost poškozené osoby nebo její vážnost a nebylo postačující zajištění nápravy tak, jak je výše popsáno, má právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích, o které na její návrh rozhodne soud (zde je přesah do soukromoprávní ochrany, která je popsána níže).

Došlo-li proto k situaci, že uchazeč o zaměstnání byl odmítnut zaměstnavatelem a domnívá se, že odůvodnění bylo formální a hlavním motivem byl jeho národnostní, etnický či rasový důvod, jedná se o diskriminaci podle uvedeného zákona a je zapotřebí písemně informovat orgán kontroly, tedy místně příslušný úřad práce, který je pověřen vykonávat kontrolu v oblasti zaměstnanosti. V podání je třeba uvést jméno, adresu stěžovatele (popřípadě též diskriminovaného pokud za něj podává podnět jiný subjekt), datum a přesné vylíčení průběhu jednání se zaměstnavatelem.

Ochrana

spotřebitele

Ochrana spotřebitele před diskriminací v široké oblasti služeb je upravena zákonem č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Ten chápe ochranu před diskriminací spotřebitele tak, že prodávající se nesmí při prodeji výrobků a poskytování služeb chovat v rozporu s dobrými mravy; zejména nesmí žádným způsobem spotřebitele diskriminovat. Jinými slovy prodávající nesmí někomu upírat poskytování svých výrobků nebo služeb proto, že je např. odlišné rasy či národnosti. Stát svěřil na tomto poli kontrolní a s tím spojenou sankční pravomoc České obchodní inspekci, která je oprávněna při zjištění takového nezákonného jednání uložit poskytovateli služby pokutu až do výše 1.000 000 Kč, kdy při stanovení výše pokuty se přihlíží k povaze protiprávního jednání a k rozsahu jeho následků. Za opakované porušení povinností v průběhu jednoho roku lze ukládat pokutu až do výše 2.000 000 Kč.

Obdobně jako v případě diskriminace v oblasti zaměstnání je tedy zapotřebí podat stížnost České obchodní inspekci, která bude obsahovat přesný popis události, datum a kontakt na stěžovatele.

Soukromoprávní prostředky na ochranu před nenásilnou diskriminací

Občan, který se stal obětí nenásilné diskriminace, má tedy kromě možnosti obrátit se na příslušný orgán veřejné správy pověřený postihem takové diskriminace řešit věc sám cestou soudní žaloby. Kromě diskriminace v oblasti zaměstnání či ochrany spotřebitele tak může učinit i v případě diskriminace v přístupu ke vzdělání, zdravotní a sociální péče, apod.

Obecným principem civilních soudních sporů je, že musím prokázat důkazy to, co tvrdím. Novela občanského soudního řádu zakotvila do diskriminačních sporů tzv.

přenesené důkazní břemeno, konkrétně v paragrafu 133 a (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů). To znamená, že pokud ten, kdo byl diskriminován a domnívá se, že k diskriminaci došlo kvůli jeho pohlaví, rasovému nebo etnickému původu, náboženství, víře, světovému názoru, zdravotnímu postižení, věku anebo sexuální orientaci, podá k soudu žalobu, soud má za to, že k diskriminaci skutečně došlo, dokud žalovaný neprokáže opak. Stručně shrnuto, žalovaný bude muset prokázat, že se diskriminačního jednání, ať už z jakéhokoli důvodu, nedopustil.

Toto přenesené důkazní břemeno se uplatní ve věcech diskriminace v pracovněprávní oblasti, dále ve věcech poskytování zdravotní a sociální péče, přístupu ke vzdělání a odborné přípravě, přístupu k veřejným zakázkám, členství v organizacích zaměstnanců nebo zaměstnavatelů a členství v profesních a zájmových sdruženích a při prodeji zboží v obchodě nebo poskytování služeb.

V dialogu řešený případ je dle mého názoru klasickým případem přímé diskriminace a to včetně zkušenosti s hledáním brigády.

- **Příběhy a příklady**

Přímá

diskriminace

Paní BB je učitelkou českého jazyka, který učí převážně v kurzech určených pro romské studenty. Je totiž také Romka a uvědomuje si, jak je důležité pro romskou menšinu, aby dokonale ovládala jazyk majority. Po semináři pro učitele češtiny zašla do nedalekého rychlého občerstvení. Tamní obsluha ji požádala, jakmile se zařadila do fronty, aby odešla, protože v jejich podniku nechtějí Romy. Paní BB odešla a cítila se velmi ponížena.

Nepřímá

diskriminace

Malé město na severní Moravě se rozhodlo, že nebude nadále podporovat nepřizpůsobivé občany a změnilo pravidla přidělování obecních bytů. Nově si mohl přihlášku o přidělení obecního bytu podat pouze dospělý občan České republiky s trvalým pobytem v tomto městě alespoň dva roky a s nejméně pět let čistým trestním rejstříkem. Podmínka čistého trestního rejstříku znemožnila 90% tamní romské komunity ucházet se o přidělení bytu.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Zákon o zaměstnanosti (zákon č. 435/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

Zákon o ochraně spotřebitele (zákon č. 634/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů)

Evropská direktiva 43/2000/EC, kterou se zavádí rovné zacházení s osobami bez ohledu na etnický původ.

Kde se tu berou cizinci

- O co jde v dialogu **Stejně si to nedokážu představit?**

Děti v dialogu narážejí na problém, který má mnoho tváří a podob a na který v dnešním světě neexistuje jednoznačná odpověď. Dělí se tady o své důvody, které je přivedly až do České republiky. Často to byla velmi složitá rodinná situace nebo dokonce tragédie, které do bohatších částí světa přivádějí Suong, Jamiho i Olgu. V dialogu se můžeme seznámit s konkrétními příběhy dětí a přiložený text nabízí poněkud obecnější pohled na fenomén migrace.

- **Co je...?**

Migrace: Označení pro geografický pohyb jedinců nebo skupin, tj. pro mobilitu lidí v užším nebo širším geografickém prostoru. Motivy migrace mohou být ekonomické, ekologické, náboženské, národnostní, politické, válečné konflikty, živelní katastrofy aj.

- migrace mezinárodní	- označuje pohyb mezi státy
- migrace vnitřní	- pohyb uvnitř jednoho státu
- dobrovolná	/ vynucená
- legální / nelegální	

Imigrace: Směrem dovnitř, imigrovat = přijít někam, přibýt odněkud (z historie zemí českých např. imigrace Slovanů na dnešní české území).

Emigrace: Směrem ven, emigrovat = odejít odněkud (pobělohorská emigrace, židovská emigrace za 2. sv. války atd.) především z donucení.

Exil: Vyhnanství zejména z důvodů politického, náboženského, národnostního aj. pronásledování.

Azyl: Útočiště, ochrana před pronásledováním.

Cizinec: Obecné označení pro někoho, kdo nepochází „odsud“, kdo se odlišuje, samotnými cizinci často vnímáno jako negativně zabarvený pojem, dle zákona o pobytu cizinců občan jiného státu. V lidovém pojetí, bohužel, často i někdo, kdo již sice má české občanství, ale je přijímán stále jako někdo odlišný – někdo, kdo není náš, protože prostě není Čech.

Cílová země: Země, která je cílem migrace.

Tranzitní země: Země, kterou migrant pouze „prochází“.

- **Téma**

Migrace **obecně**
Migrace neboli pohyb osob je odvěkým, stále existujícím a všudypřítomným fenoménem. Migrace probíhá, aniž bychom si jí nějak významně uvědomovali, a často sami migrujeme z místa na místo – za prací, za studiem, na dovolenou. Migrace je něco, o čem se v dnešní době hodně diskutuje. Lidé z tzv. třetích zemí světa (Afrika, Asie, Jižní Amerika, východní Evropa) se přirozeně snaží najít lepší

práci, živobytí a perspektivu mimo své domovské státy. Lepší život hledají především v rozvinutých zemích EU, Severní Ameriky či Austrálie.

V současném světě žije mimo svou vlast, zemi, kde se narodili nebo jejímiž jsou občany, asi 175 milionů lidí (což jsou zhruba 3% světové populace). Za posledních 25 let se počet těchto migrantů více než zdvojnásobil. Podle statistik OSN ročně přibývá okolo 2 až 5 milionů osob žijících mimo svou vlast. Rozmístění migrantů ve světě je velmi různé. Více než polovina z nich (okolo 60%) odchází do rozvinutých zemí, druhá polovina pak zůstává v zemích s rozvíjejícím se hospodářstvím. Sedm nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada a USA) má na svých územích asi jednu třetinu světové populace migrantů. Přestože více jak polovina migrantů směřuje do vyspělých zemí Evropy a Spojených států, ze zprávy Evropské komise vyplývá, že počet uprchlíků v jednotlivých zemích Evropy je výrazně menší než v některých rozvojových zemích, sousedících s krizovými oblastmi. Např. Velká Británie přijímá ročně okolo 80 tisíc žadatelů, zatímco Pákistán jich v důsledku válečného konfliktu v Afghánistánu v roce 2002 přijal okolo 2 milionů.

Jedním z nejpálčivějších problémů spojených s migrací je migrace nelegální. Důsledkem „vysoké poptávky“ ze strany obyvatel méně vyspělých států po životě ve státech vyspělých jsou i stále restriktivnější opatření nebo přinejmenším opatření regulující vstup cizích státních příslušníků na území. Pokud se však některá, jinak vysoce atraktivní země, stane takto obtížně dostupnou (např. přísné vízové podmínky, finanční náročnost, restriktivní legislativa), narůstá velmi rychle počet nelegálních migrantů, tzn. lidí, kteří se chtějí do dané země dostat anebo pobývat na jejím území bez platných dokladů nebo bez povolení k takovému pobytu. Nelegální migrace znamená také široké sítě převaděčů a mafií, zkrátka nelegálních praktik, které nastupují všude tam, kde je velká touha nebo životní nutnost na straně jedné a takřka nepřekonatelná bariéra na straně druhé. Celkový počet ilegálních migrantů na území členských států Evropské unie je v současnosti odhadován na 3 – 6 milionů osob. Riziky nelegální migrace jsou především nezákonný zisk jejich organizátorů, nelidské podmínky transportovaných, a také ekonomické a sociální dopady této činnosti na celou společnost „hostitelského“ státu.

Migrace

v

ČR

Vzhledem k tomu, že se Československo a následně Česká republika otevřela světu po dlouhé době teprve v roce 1989, je i pro nás fenomén migrace a uprchlictví něčím novým, někdy i obávaným. Navíc je česká společnost v důsledku historického vývoje (holocaust, odsun sudetských Němců, 40 let komunistické izolace, rozdělení Československa,) stále velmi homogenní a cokoli nového vnímá s jistou nedůvěrou (minority tvoří pouhá 4% populace). Demografická situace však jasně ukazuje, že Česká republika potřebuje a bude potřebovat migraci už jenom proto, aby tu byl dostatek ekonomicky aktivního obyvatelstva. Snaha posílit pracovní trh a strukturu populace vůbec je patrná všude v Evropě. Např. ČR ztrácí každým rokem 20 000 obyvatel. Téměř 90% cizinců, kteří žijí legálně na území ČR, je přitom v produktivním věku (15 – 59 let), což je výrazně více než u české populace. Snahou je však imigraci co nejvíce regulovat a trendem je též aktivní výběr „žádaných“ migrantů, tj. např. kvalifikovaných odborníků, nejlépe v „perspektivním“ věku a s rodinou.

Statistiky

V České republice žilo k 31. 12. 2005 278.312 cizinců, z toho 110.598 cizinců s

trvalým pobytem, 167.714 cizinců s některým z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů (tj. přechodné pobyty občanů EU a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo EU). Největší skupinu těchto tzv. dlouhodobě legálně usazených cizinců tvoří Ukrajinci (cca 90 000), Slováci (cca 50 000), dále jsou to občané Vietnamu (37 000), Polska a Ruska (obojí okolo 18 000), dále pak Německa, Bulharska, Moldavska, Spojených států a Číny. Údaje o nelegální migraci jsou dostupné pouze za rok 2004, kdy bylo odhaleno cca 27 000 osob, jež nelegálně pobývaly nebo vstoupily na území ČR. Počet imigrantů v ČR je ve srovnání se zeměmi západní Evropy či Severní Ameriky stále pod průměrem. Tam se podíl migrantů na celkovém počtu obyvatel pohybuje nejčastěji mezi 5 – 10% (u nás cca 2,8%). Navíc většina imigrantů v ČR pochází z jazykově a kulturně blízkých oblastí a vyznačuje se poměrně vysokou kvalifikovaností – značná část imigrantů pochází ze zemí bývalého SSSR či jihovýchodní Evropy. Největší mimoevropskou enklávou v ČR jsou pochopitelně Vietnamci, kteří se ovšem vyznačují ekonomickou soběstačností a též díky poměrně dlouhé tradici této migrace i relativně dobrou znalostí českého prostředí. Např. Nizozemí, Francie či Španělsko se oproti tomu potýkají s faktem, že většina imigrantů jsou prchající z rurálních oblastí Afriky. Pro ně je život v urbanizované společnosti západního typu skutečným „kulturním šokem“, neboť se vyznačují se vysokou mírou negramotnosti!

Důvody a prevence migrace

Výše byly vyjmenovány některé základní důvody migrace. Vedle nejčastějších důvodů ekonomických (chudoba, rozpad ekonomiky „zdrojové“ země, nízká úroveň mezd, nízká životní úroveň aj.), u nás z minulosti velmi dobře známých důvodů politických či náboženských a všeobecně známých i uznávaných důvodů typu válečného konfliktu či živelních katastrof, eventuálně nemocí či handicapu (tzv. humanitární důvody), se stále větší množství lidí dává do pohybu z důvodů ekologických či lépe řečeno enviromentálních.

Existují teorie, podle nichž se v důsledku globálního oteplování, změn klimatu a z toho vyplývajících ztrát zemědělské půdy, zdrojů obživy apod. v horizontu několika desítek let mohou dát do pohybu i stovky milionů lidí, ne-li miliardy. Uvědomme si, že většina obyvatel planety žije v tzv. rozvojových zemích zpravidla situovaných v oblastech nestabilních nejen co do své politické a ekonomické situace, ale též co do oblasti životního prostředí. Je jasné, že bohaté země Severu nemohou takové množství migrantů vstřebat a v zájmu své stability musí většímu a nárazovému přívalu migrantů bránit. Je ovšem jasné, že jen represe nestačí a stále častěji se objevují v tzv. zdrojových zemích migrace programy financované vládami „cílových zemí“ zacílené na podporu místního hospodářství, informační servis o podmínkách legálního pobytu a rizicích nelegální migrace apod.. ČR např. v současné době financuje podobné programy v Arménii a Gruzii.

Poněkud spornou praxí jsou pak tzv. programy řízené migrace (i v ČR, kde se týká občanů Kazachstánu, Běloruska, Ukrajiny, Moldavska, Chorvatska, Bulharska, Srbska a Černé Hory). Na jedné straně jsou tyto programy zaměřeny na odborníky konkrétních zemí, kterým je umožněna jednodušší cesta k práci i k pobytu a lepší uplatnění v bohatší zemi, jež má z takové imigrace snadno pochopitelný prospěch, na straně druhé se hovoří o „odlivu mozků“, který jejich zemím původu ještě dále ublíží a logicky povede k jejich dalšímu propadu spojenému s další a již nekontrolovanou migrací. Je zřejmé, že oblast migrace bude stále žhavějším

tématem vyžadujícím stále větší koordinaci a společně vyznávaná a vykonávaná pravidla, užívané způsoby prevence apod. všech zemí, jichž se imigrace týká.

- **Příběhy a příklady**

Na příkladech rodin našich hrdinů jsme viděli, jak těžko lze posoudit míru dobrovolnosti odchodu ze země původu do neznáma s vidinou lepšího života, většího bezpečí apod. Nakolik je odchod vynucený ztrátou půdy, prostředků k obživě či hrozbou pronásledování dobrovolný a nakolik vynucený? Na následujícím příkladu si ukážeme, že někdy je hlavním problémem nikoliv samotný odchod, ale nemožnost návratu.

Paní Nali zabili manžela. S dvěma malými dětmi a jedním na cestě byla nucena uprchnout a skrývat se společně s příbuznými několik týdnů v horách před vládními vojáky, kteří její menšinu systematicky pronásledovali. V horách se jí také narodilo i třetí dítě - syn. Těžký porod v těžkých podmínkách se všemi předchozími zážitky vedl k tomu, že paní Nali duševně onemocněla. Také její novorozený syn se potýkal s řadou zdravotních problémů. Poté, co bylo v zemi uzavřeno příměří a přijeli pracovníci nevládních humanitárních organizací, přihlásili příbuzní paní Nali u jedné z nich. Ta zajistila transport paní Nali, její sestry a dětí do České republiky a zde následnou zdravotní pomoc, v zemi zničené válkou jinak nedostupnou. Když už se zdálo, že stav paní Nali i jejího syna je stabilizovaný a že se budou moci vrátit domů, vypukl konflikt nanovo. Rodina se v tu chvíli nemohla vrátit, i kdyby chtěla sebevíc. Paní Nali ztratila i kontakt se svými příbuznými, neví, co se s nimi stalo. I díky tomu se její stav opět zhoršil. Paní Nali je zcela odkázána na pomoc lékařů a své sestry, která se stará i o její děti. Protože válečný konflikt není důvodem k udělení azylu, nemohou jej získat a mají nyní tzv. vízum za účelem strpění, které jim ovšem neumožňuje přežít ani na úrovni životního minima. Jsou tedy podporováni nevládními organizacemi a jednorázovými příspěvky Ministerstva vnitra. Doufají, že jim bude udělen trvalý pobyt z humanitárních důvodů a jejich situace tak bude stabilizovaná alespoň co do jejich práv a povinností.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Baršová, A. & Barša, P. (2006). Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Internet:

Centrum pro integraci cizinců – www.cicpraha.org

Člověk v tísní – projekt Varianty – www.varianty.cz – odborné texty ke stažení

www.migraceonline.cz

www.mvcr.cz

Kde se tu berou uprchlíci

- O co jde v dialogu **Jak jsme se ocitli v ČR?**

Dialog se snaží nastínit často nelehké zkušenosti, které uprchlíci zažívají při odchodu ze své vlasti. Uprchlíci, kteří z důvodů válečného konfliktu nebo jiného typu pronásledování musí zemi opustit, čelí velmi složitým situacím. Často není vůbec snadné se ze země dostat, někdy to je legální cestou zcela nemožné. Taková akce je často spojena s velkým nebezpečím, někdy i přímým ohrožením na životě.

Jami je jediný z naší party, kdo tuto zkušenost má. A jak je vidět, nechlubí se s ní právě rychle. Ostatní děti se ho ptají až při výletě v uvolněné atmosféře a je zřejmé, že jim taková zkušenost připadá skutečně jak z jiného světa.

Ve skutečnosti je tomu opravdu tak, že lidé o způsobu svého příchodu resp. přechodu hranic neradi mluví; především tehdy, jedná-li se o zkušenost nepříjemnou a navíc ilegální. Jsou si vědomi toho, že jejich postup není standardní a také nechtějí vzpomínat na stres, který prožili. V případě uprchlíků ze vzdálených zemí, jako je právě např. Jamiho Irák, je obvyklé, že cesta probíhá různými dopravními prostředky a rozhodně nevede přímočaře k cíli.

- Co je...?

Ne/legální migrace: Způsoby, jakými se do České republiky mohou dostat uprchlíci, jsou legální (zákonné) nebo nelegální (protizákonné). Záleží na tom, z jaké země člověk prchá, do které země se chce dostat, jaké k tomu potřebuje dokumenty a finanční prostředky. Základními překážkami pro legální vycestování resp. pro legální vstup na území hostitelského státu je např. obtížné nebo nemožné získání víza, absence cestovního dokladu, pronásledování ze strany státních orgánů vlastní země, jejichž zájmem je zabránit emigraci svého nepohodlného občana, neznalost podmínek pro cestování do zahraničí nebo nemožnost takové informace získat.

Obchod s lidmi („trafficking“): Všude tam, kde nelze svého cíle dosáhnout legální cestou, nastupují nelegální praktiky. V souvislosti s uprchlictvím je tento pojem úzce spjat.

Mezinárodní Úmluva o nadnárodním organizovaném zločinu definuje obchod s lidmi jako *„Najímání, přepravu, převoz, přechovávání nebo přijetí osob za účelem zneužívání za pomoci hrozby, použití síly nebo jiných forem donucení, za pomoci únosu, podvodu, uvedení v omyl nebo zneužití moci či stavu bezbrannosti nebo pomocí předání nebo přijetí plateb či výhod. Zneužívání zahrnuje přinejmenším zneužívání prostituce jiných, jiné formy sexuálního zneužívání, nucenou práci nebo poskytování služeb, otroctví, nebo podobné praktiky jako nevolnictví nebo odnětí orgánů. Česká republika ratifikovala Úmluvu v roce 2002 a obchodování s lidmi je definováno v trestním řádu ČR.*

Obchodování s lidmi, které také můžeme nazvat novodobým otroctvím, je celosvětově rozšířený fenomén. Jeho výskyt podporují především nerovnováha

mezinárodních ekonomických vztahů, chudoba, tolerance k porušování lidských práv a politická nestabilita v zemích původu, nedostatečná informovanost veřejnosti i obětí a nedostatečné právní vědomí, posunutý systém hodnot ve společnosti, přílišná orientace na principy tržního chování a mýtus lehkého a pokojného života v bohatších zemích, vysoká poptávka po levném, prodejném sexu a po levné pracovní síle v cílových zemích a často i nejrůznější formy genderové či rasové diskriminace.

Přesně statisticky vyjádřit rozsah tohoto problému není snadné, a proto se odhady počtu obětí značně liší. Různé mezinárodní studie uvádějí, že ročně je celosvětově obchodováno 700 tisíci až 2 miliony osob, přičemž 300 až 500 tisíci osob je každoročně obchodováno v rámci Evropy. Odhaduje se, že celosvětový roční příjem z obchodu s lidmi se pohybuje mezi 8,5 až 12 miliardami EUR. Podle nejaktuálnější studie Mezinárodní organizace práce (ILO) je na celém světě 12,3 milionu osob obětí nucené práce, přičemž z tohoto počtu je 2,4 milionu osob zároveň obětí obchodu s lidmi za tímto účelem. Roční zisky pachatelů jsou pak odhadovány na 31,6 miliard dolarů. Zisky z obchodu s lidmi jsou srovnatelné s příjmy z prodeje drog nebo zbraní, přičemž riziko dopadení a potrestání je neúměrně nižší (zdroj MV ČR).

Převaděčství („smuggling“): V případě uprchlíků, kteří mají při pohybu mezi státy často velmi omezené možnosti, je okamžitě „po ruce“ jedna z forem obchodování s lidmi – převaděčství. Za účelem získání zisku zprostředkují převaděčské gangy cestu ze země do země prakticky komukoli a kamkoli. Ceny jsou většinou nepřiměřeně vysoké, navíc převaděči svým „klientům“ většinou zabaví nebo zfalšují cestovní doklady, nepodávají jim dostatečné a pravdivé informace, podmínky, za jakých cesta probíhá, jsou nedůstojné a nelidské.

Evropská unie – Schengen: Dnem vstupu ČR do EU přestaly být na hranicích ČR a sousedících zemí vykonávány celní kontroly, hraničním kontrolám se osoby překračující české hranice nicméně ještě několik let nevyhnou. Po stejnou dobu bude možné překračovat hranice pouze na oficiálních hraničních přechodech. Souvisí to s procesem začleňování ČR do tzv. Schengenského systému. V Schengenské smlouvě, která byla podepsána 14. června 1985 v Schengenu, se Belgie, Francie, Lucembursko, Německo a Nizozemí zavázaly, že postupně odstraní hraniční kontroly na společných hranicích a zavedou svobodu pohybu pro všechny osoby, které jsou občany signatářských členských států, ostatních členských států nebo třetích zemí. Schengenská úmluva byla podepsána pěti výše uvedenými státy 19. června 1990. Úmluva stanovuje konkrétní podobu a garance pro realizaci svobody pohybu.

Přesné datum plného členství ČR v Schengenu není možné v současné době stanovit. Zatím se zdá pravděpodobné, že k odstranění hraničních kontrol rozhodně nedojde před koncem roku 2006. Konečné rozhodnutí učiní Rada EU na základě přísného posouzení, které bude prováděno mj. na základě kontrolních návštěv týmu expertů, přičemž každá členská země bude posuzována odděleně. Příslušnému rozhodnutí bude předcházet splnění několika podmínek, které zaručí, že veřejná bezpečnost občanů nebude ohrožena. Jedná se v první řadě o zajištění stejně efektivní kontroly nových vnějších hranic EU jako je tomu v případě současných vnějších hranic

Třetí země: Označení pro nečlenské státy EU.

Třetí bezpečná země: Označuje zemi, která není ani domovským státem uprchlíka, ani státem, kde žádá o azyl; v souvislosti s uprchlickou problematikou je to označení pro stát, přes který vedla cesta žadatele o azyl a ve kterém mohl požádat o azyl dříve než v cílové zemi. Označení bezpečná znamená, že jsou zde dodržována základní lidská práva, země má demokratické zřízení a je schopna vést azylovou proceduru. V současné době neexistuje oficiální seznam tzv. bezpečných zemí.

Karanténa: Doba většinou tří týdnů, které musí ze zákona strávit ten, kdo v České republice požádá o azyl, v separaci. Jsou mu provedena zdravotní vyšetření na infekční choroby, je podroben identifikačním úkonům (sejmutí otisků prstů). Po tuto dobu nesmí opustit „přijímací středisko MV ČR“.

Dublinká úmluva: Úmluva o odpovědnosti smluvních států za posuzování žádostí o azyl, uzavřená mezi členskými státy ES v r. 1990, vstoupila v platnost v roce 1997. Stanoví kritéria, podle nichž lze pro každý azylový případ určit smluvní stát, který odpovídá za azylové řízení. Umožňuje, aby se žádosti o azyl postupně nezkoumaly ve více smluvních státech, nebo aby se žádný z nich nepovažoval za odpovědnou stranu.

Zajišťovací zařízení pro cizince: Zařízení MV, ve kterém jsou soustředěni cizinci pobývající na území ČR nelegálně. Pokud nepožádají o azyl a je zjištěna jejich totožnost, jsou vyhoštěni z ČR; ti, kteří požádají o azyl, jsou po určité době převezeni do klasického uprchlického tábora.

- **Téma**

Jak je již výše uvedeno, uprchlíci přicházejí na území ČR legálně i nelegálně. Po vstupu do EU se ČR stala hůře dostupnou, především vzhledem k přijetí Dublinké úmluvy; na druhou stranu je ČR jako členský stát EU atraktivnější destinací. Nicméně překážky jsou natolik výrazné, že zatím počet nově příchozích žadatelů o azyl oproti minulým rokům spíše klesá.

První zásadní podmínkou, kterou většinou musí žadatel o azyl splnit pro legální vstup na území ČR, je získání víza (v případě, že existuje mezi ČR a zemí původu vízová povinnost, což ve většině případů ano). To, jestli může člověk vízum skutečně získat, je ovlivněno více faktory.

Rozhodující je skutečný důvod opuštění vlasti a jeho způsob. Jedná-li se o promyšlený a plánovaný krok a není-li člověk ohrožen bezprostředně na životě nebo není-li ohrožena jeho svoboda, pak má možnost se dostatečně připravit, tzn. např. se i vybavit vízem. Pokud se však jedná o útěk před akutním nebezpečím nebo před dlouhodobým a trvalým pronásledováním a tlakem, pak jsou samozřejmě prioritou jiné věci než vyřizování víza. Dalšími důležitými faktory jsou infrastruktura domovské země, její rozloha a dostupnost zastupitelského úřadu ČR, finanční možnosti uprchlíka a také jeho informovanost o legálních a jiných způsobech, jak dosáhnout cílové země.

Situace se velmi liší v závislosti na tom, z jaké země uprchlík pochází. Např. lidé z republik bývalého Sovětského svazu cestují do ČR často na základě turistického víza a o azyl požádají až po jeho vypršení. Ti, kterým se nepodaří vízum získat před

vstupem na území, mohou o něj požádat při vstupu na území ČR (na letišti nebo na hraničním přechodu; otázkou zůstává, nakolik jsou při jeho získání úspěšní).

Bohužel, je stále velmi mnoho těch, kteří přicházejí na území ČR nelegálně. Rozhodnutí podstoupit nelegální cestu je téměř vždy činěno pod tlakem okolností a nemožnosti jiné volby. Nelegálně přicházeli do ČR např. uprchlíci z Čečenska, kteří neměli možnost požádat o vízum na ambasádě ČR v Moskvě, neboť se do ní nemohli dostat. Rovněž běženci z Číny, kteří často ani nevědí, kde se nacházejí, přicházejí bez dokladů. Ty jim zabavili převaděči a zároveň předali informaci, že jsou již v Německu. Každý příběh je něčím specifický a to, co jsou lidé ochotni přestat s vidinou lepšího života, je někdy neuvěřitelné. Nemohu nevzpomenout na stále se opakující situaci na portugalském pobřeží, kde se každý den snaží vylodit desítky uprchlíků z Afriky. Přijíždějí naprosto vyčerpaní, na vratkých plavidlech, někteří neumějí plavat a v příboji zahynou dřív, než dosáhnou břehu. Většina z těch, kteří požádají o azyl, stejně neuspěje. Dalším otřesným příkladem jsou kamiony, ve kterých se ve stísněných podmínkách, bez vzduchu, stravy a vody a bez možnosti vyjít ven pokoušejí uprchlíci dostat do všech států EU; někteří přitom zemřou udušením.

- **Příběhy a příklady**

Příběh

1

Před několika lety v zimě byla na Šumavě nalezena skupinka vyčerpaných běženců ze Srí Lanky. Někteří z nich měli těžké omrzliny a musely jim být amputovány prsty na ruce a nohou. Do této situace se bezpochyby dostali s „pomocí“ převaděčů. Muži dostali v ČR po krátké době humanitární azyl.

Příběh

2

Pan X z Iráku přijel do ČR pozemní cestou nelegálně v kamionu přes Ukrajinu. Několik týdnů nejedl nic jiného než brambory a vodu. V ČR čeká na azyl už skoro 4 roky.

Příběh

3

Rodina XY z Arménie byla do ČR vyhoštěna ze SRN, kde 5 let žádali o azyl. Vzhledem k novinářské činnosti manžela byli přesvědčeni, že azyl získají; v SRN oba rodiče pracovali, děti chodily do školky, všichni se naučili německy. Německý soud jim nakonec azyl neudělil a oni museli vycestovat. V ČR se opět snažili začít znovu a pracovat, což bohužel po dobu 1 roku nesměli. Po 2,5 letech bezvýsledného čekání se rozhodli pro nelegální opuštění ČR, jejich další osudy nejsou známy.

Příběh

4

Mladá Čínanka byla zadržena na území ČR jako nelegálně zde pobývajícím cizinkou a umístěna do zajišťovacího zařízení pro cizince. Muži, kteří ji do ČR přivezli, jí řekli, že se nachází v Německu. Ihned po zadržení požádala o azyl, neuměla si dost dobře představit, o co se jedná, ale takhle jí to prý poradili. Vyprávěla o tom, že od dětství byla sirotek, žila sama ve vesnici, kde nikoho neměla. Muž z města jí nabídl, že jí dostane do Evropy. Všechno zařídil. Za jakou cenu, to nikdy nezmínila. Po umístění do uprchlického tábora za pár týdnů zmizela neznámo kam.

Čečenské rodiny, které nedostaly azyl v Polsku, přišly žádat o ochranu do ČR. Přišly pěšky přes polsko-české hranice. Po několikaměsíčním až několikaletém čekání na rozhodnutí o azyl se mnoho z nich rozhodlo pěšky přejít „zelenou hranicí“ do Rakouska. Někteří z nich dostali v Rakousku azyl, někteří byli vráceni zpět do ČR.

- **Zdroje**

Internet:

<http://www.businessinfo.cz/>

<http://www.migraceonline.cz/>

<http://www.mvcrcz.cz/>

Manželství a rodina v islámu

- **O co jde v dialogu **Vezmeš si mě? Ani náhodou!?****

Naši hrdinové si v tomto dialogu lámou hlavu především s tím, kdo si vlastně koho může a nemůže vzít. V tak trochu flirtovním rozhovoru narážejí na témata, která se v dnešní době zdají být velmi důležitá- např. postavení žen v muslimských společnostech nebo otázka interetnických sňatků.

- **Co je...?**

Rodina: V islámské kultuře je rodina jednou z centrálních hodnot, je základním prvkem a stavebním kamenem obce muslimů (arabsky umma). Proto je otázkám spojeným s rodinou, manželstvím, rozvodem, dědickými právy atd. věnováno mnoho prostoru v normativních zdrojích islámu, tedy ve svaté knize Koránu (zjevení zakladateli islámu Mohamedovi prostřednictvím anděla Džibríla), v hadísech (sebraných tradicích o činech, osudech a výročí proroka Mohameda) a v právní vědě (arabsky fikh), tedy v interpretaci a aplikaci norem Koránu a hadísů v jednotlivých životních situacích.

Muž a žena v islámu: Společenské a kulturní prostředí, z něhož se islám zrodil (tzv. předislámská Arábie), bylo uspořádáno silně patriarchálně, žena byla pokládána více méně za majetek muže, tj. nejprve otce, později manžela. Proto se zde praktikovalo tzv. „odkládání děvčátek“: narození holčičky znamenalo ekonomickou zátěž pro rodinu, proto se jich rodiny někdy zbavovaly tím, že je odložily o samotě a nechaly zemřít. Vzhledem k tomuto kulturnímu kontextu působí Mohamedovo pojetí postavení a důstojnosti ženy velmi revolučně. Zakázal odkládání děvčátek, zakázal neomezenou polygamii. Je o něm známo, že povzbuzoval muslimské muže k laskavosti a ohleduplnosti vůči ženám, sám choval nejvyšší úctu k své první manželce Chadídže či ke své dceři Fátimě. Žena je v Koránu postavena na roveň muži jakožto Boží stvoření. Je také vysoce ctěna jako matka, vychovatelka dětí a strážkyně rodinného krbu. Nicméně vztahy žen a mužů v tradičních islámských společnostech nejsou z dnešního evropského hlediska rovnoprávné.

Společenské postavení ženy: Žena je v tradičních islámských společnostech spojována především s domácím rodinným prostředím. (V extrémním případě to znamená, že je jí bráněno ve vzdělávání a ve vykonávání civilního zaměstnání, to je ovšem velmi ojedinělé). Veřejný prostor je tradičně chápán jako především mužská doména. To se ovšem nevysvětluje jako snaha držet ženu zavřenou doma, ale jako prozíravá dělba práce a sociálních rolí na základě různého nadání a dispozic mužů a žen. Žena má být chráněna, nikoli omezována. Také cudné a střídme odívání je vykládáno především jako ochrana ženy (Korán nehovoří o závoji ani o šátcích, to je pozdější interpretace, Korán hovoří pouze obecněji o cudném a nevyzývavém oblékání a zahalování choulostivých částí těla). Žena je vnímána jako křehčí, zranitelnější a snáze ovlivnitelná bytost, tím se vysvětluje např. pravidlo, že svědectví dvou žen u soudu má váhu jako svědectví jednoho muže. Podobně má žena při dědickém řízení poloviční dědický podíl než muž ve stejném příbuzenském poměru. Z důvodu snazší ovlivnitelnosti jsou také tresty odvozené z Božího zákona (arabsky šaríja) pro ženu leckdy mírnější, např. odpadlictví od víry se u mužů v tradičních společnostech trestá smrtí, u ženy se doporučuje disciplinární trest. Muž má tedy dominantní postavení z hlediska autority, a proto také větší odpovědnost.

Manželství: Tradiční islám dovoluje mužům instituci tetragynie, muslim tedy může mít jednu až čtyři manželky. V Koránu se však hovoří o tom, že je musí všechny stejně milovat, což je, jak říká Korán na jiném místě, v podstatě nemožné. Tento text 4. súry (súra je kapitola Koránu, Korán má celkem 114 súr, 4. súra se podrobně zabývá právě postavením ženy) proto někteří vykládají tak, že Korán vlastně přikazuje monogamii. Tetragynie je v islámských společnostech v podstatě okrajový a řídký jev, drtivá většina muslimů si ji ostatně nemůže dovolit z ekonomických důvodů. Žena v islámu ovšem smí mít jen jednoho manžela. Vzhledem k tomu, že k jejímu poslání patří mateřství, islám neschvaluje ani staropenenství ani celibát (to se týká mužů i žen). V tradičních islámských společnostech se dodnes chápe manželství jako smlouva mezi dvěma rodinami. Iniciativní jsou v této věci často rodiče, ne dva mladí zamilovaní lidé. Požehnutí rodičů je každopádně nesmírně důležité, nejde jen o soukromou věc dvou mladých lidí. Rodina v tradičním islámu je totiž dodnes především tzv. rozšířenou rodinou, tedy vícegenerační skupinou příbuzenstva (včetně strýců, tet, bratranců, sestřenic atd.). I tehdy, jsou-li mladí iniciativní, vyjednává ženich podmínky sňatku s rodiči nevěsty.

Protože autorita v rodině patří jednoznačně muži, může si muslim vzít nemuslimku (patří-li ovšem k „lidu knihy“, tedy je židovka či křesťanka). Manželka v takovém případě nemusí konvertovat k islámu. Ovšem opačně to nefunguje: muslimka si nesmí vzít nemuslima, podmínkou takového sňatku by byla ženichova konverze k islámu.

Situace ženy v islámské rodině a společnosti tedy není zoufalá či bezvýchodná. Postavení mužů je ovšem snáze zneužitelné, pokud se k ženám nechovají tak, jak jim to jejich náboženství přikazuje.

Rozvod: Právo na rozvod má především manžel, ovšem v odůvodněných případech může rozvod iniciovat manželka. V zásadě stačí, aby manžel třikrát za sebou vyslovil rozvodovou formuli. Nicméně rozvod je vnímán v islámských společnostech velmi negativně, o Mohamedovi se traduje, že rozvod velmi odsuzoval, proto k němu nedochází tak často, jak by se mohlo zdát. Ve skutečnosti mají západní společnosti

mnohonásobně vyšší rozvodovost než země islámu. Manželovi se doporučuje mezi třemi vysloveními rozvodové formule vždy nechat uplynout alespoň měsíc, aby rozvod nebyl unáhlený. Manželka se může (v případě domácího násilí, šílenství nebo nevěry) obrátit na soudce a ten může manželství zneplatnit, celkově jsou ale možnosti ženy iniciovat rozvod podstatně menší, než je tomu v případě muže.

Současná situace: Dnes je situace v islámských společnostech velmi různorodá. Tradiční náboženská legislativa (šaria) se mísí s místními zvykovými právy, které se neodvozují z islámu, a zároveň s právním řádem vládnoucího politického režimu, který podporuje či potírá zvyková a islámská práva v nejrůznější míře a vzájemnému poměru. Státy se sekulární ústavou (jako Turecko) omezují a korigují jak náboženské, tak kulturní zvyklosti a normy, státy usilující o uplatnění šarii jakožto ústavy pak neuznávají principy liberální demokracie a usilují o přísnou aplikaci norem odvozených přímo z Koránu a hadísů.

V každém státě s většinovou muslimskou populací je konstelace kulturně-zvykových práv, práv odvozených z náboženských norem a obecného právního řádu vládnoucího režimu specifická a leckde jsou ve vzájemném napětí. V řadě států např. policie stíhá to, co venkované provozují buď jako kulturně-zvykové právo, nebo jako právo (domněle) odvozené z Koránu. Týká se to například krutých lidových trestů pro ženy usvědčené z manželské nevěry atd.

- **Téma**

Jami v rozhovoru říká: „Jenže já to nemám tak jednoduchý“ (tj. kdyby si chtěl vzít Magdu). Ano, nemá to jednoduché. Ne proto, že jako muslim by si nemohl vzít nemuslimku. Jak bylo řečeno výše, muslim si nemuslimku vzít může, protože jakožto hlava rodiny bude mít rozhodující autoritu a bude určovat náboženskou identitu celé rodiny včetně dětí. Vzhledem k tomu, že tradiční islámské společnosti jsou na rozdíl od židovských (kde je tomu naopak) patrilinéární, to znamená, že pro náboženskou, etnickou a kulturní identitu je rozhodující otec, muslim si smí vzít nemuslimku a ona nemusí konvertovat k islámu. Opačně to ale možné není (viz výše).

Nicméně, protože v islámském tradičním pojetí rodiny je hlas rodičů ve volbě resp. určení životního partnera nesmírně důležitý, mohl by Jami narazit ne na náboženský zákaz, ale na nevěli rodičů. Z hlediska islámu je etnický původ manželů naprosto irelevantní, rodiče by ovšem mohli chtít pro své dítě partnera téhož etnického původu. Pro Korán ovšem etnické rozdíly neexistují, resp. jsou v porovnání s otázkou náboženství naprosto zanedbatelné.

V přistěhovaleckých komunitách bývají ovšem někdy tradiční rodinné vazby oslabeny, mladí jsou někdy emancipovanější a nezávislejší (a vykořeněnější). Někdy je tomu ovšem naopak: tváří v tvář většinové společnosti někdy v Evropě dochází naopak k utužení rodinných a náboženských vazeb jako ochrana před rozmělněním vlastní identity. Takže Jami to možná opravdu nebude mít jednoduché, pokud se zamiluje do Magdy či Olgy. Ale možná také ano.

Olga říká o postavení ženy v tradiční islámské rodině: “Zavřou ženu doma, hodí jí hadr přes hlavu a nedovolí jí pracovat.” Jak bylo řečeno výše, omezení ženy na prostor domácnosti je typické spíše pro extrémní podoby islámského

fundamentalismu a ve většině zemí islámu je nemyslitelné a protizákonné. Nicméně v tradičních společnostech dále platí určitá omezení vzájemného kontaktu mužů a žen na veřejnosti: školy bývají chlapecké a dívčí (nesmíšené), při lékařských vyšetřeních se preferuje, aby ženy vyšetřovaly ženy (není-li zbytí, bývá u vyšetření ještě třetí osoba atd.), společné sportování a rekreační aktivity (např. plavání) bývají omezeny (podobně jako ještě celkem nedávno v tradičních evropských společnostech). V řadě zemí islámu jsou ovšem dnes ženy zapojeny do vysoké politiky, vystupují v médiích atd.

„Hodí ji hadr přes hlavu.“ Jak bylo řečeno, v Koránu se hovoří o tom, že ženy se mají oblékat střízlivě a nevyzývavě. Nemají dráždit muže přiléhavým oblečením. O závoji, neřkuli „kukle“, řeč není, jedná se o pozdější interpretaci. Dnes mají spory kolem šátků často spíše symbolický význam, některé muslimky (např. v Turecku) bojují za své právo nosit šátek jako výraz své náboženské příslušnosti. Závoj (arabsky hidžáb, persky čádor, turecky turban) má zahalovat vlasy a šíji, v Evropě byl v minulosti celkem obvyklý jako znak vdaných ctnostných žen, v podobném smyslu se o něm hovoří v Novém zákoně (1.Kor 11).

Jami říká Olze (na téma kosmetiky): „Nevím, jak pod tím make-upem vypadá“. K tomu se sluší poznamenat, že doma se závoj nenosí, žena má být krásná a přitažlivá pro svého manžela, smí a má se zdobit, užívat parfémy, šperky atd. Krása a přitažlivost ženy však v pojetí islámu patří do soukromí a intimního života manželů, nikoli na veřejnost.

- **Příběhy a příklady**

Příběh

1

Pan T. V. (katolík původem z Evropy) pracuje již řadu let jako humanitární pracovník na palestinském území státu Izrael. Vyprávěl mi, že sem přijel před deseti lety, zamiloval se do arabského děvčete, oženil se a trvale se zde usadil. Na moji otázku, zda je jeho manželka muslimka nebo křesťanka, se na mě udiveně podíval. Samozřejmě je křesťanka, odpověděl. Omluvil jsem se, protože jsem si myslel, že jsem se dotkl jeho víry, tedy že by se jako věrný katolík neoženil než s katoličkou (a já že bych to měl vědět). Usmál se a vysvětlil mi, že jeho údiv se týkal něčeho úplně jiného. Domníval se, že vím, že pro něj, jakožto evropského křesťana, je nemyslitelné, aby si vzal muslimku, její rodina by něco takového nepřipustila.

Příběh

2

V Betlémě se nedávno na jedné konferenci o palestinském školství hrála krátká divadelní hra, jejíž zápletkou byl rodinný konflikt v tradiční muslimské rodině: mladá dívka toužila po vzdělání a byla velmi nadaná. Rodiče proti vzdělání nic neměli, ale uzavřeli dohodu se sprátenou rodinou, že jejich dcera se provdá za mladého muže z oné rodiny. Dívka proti chlapci nic neměla, docela se jí líbil, ale toužila dokončit své vzdělání a chtěla sňatek o několik let odložit. Rodiče však trvali na tom, že má studii zanechat a vdát se a že k práci v domácnosti a k péči o děti vysokou školu nepotřebuje (dívce bylo 18 let).

Příběh

3

Tradiční zahalení hlavy je často vnímáno jako symbol nerovnoprávného postavení ženy, jako nevítaná a ponižující povinnost. V zemích, které mají sekulární legislativu

(Turecko), a v zemích, kde muslimové žijí jako přistěhovalci (Francie), se ovšem značné mediální pozornosti dostává případům, kdy ženy hájí své právo nosit tradiční oděv včetně zahalení hlavy (ve škole a na pracovišti) jakožto výraz kulturní a náboženské identity. Nevnímají tedy „sekularizaci svého zevnějšku“ jako osvobozující emancipaci od náboženské povinnosti či rodinné tradice, ale jako nevídaný zásah do soukromí a do svobody projevat svou kulturní a náboženskou identitu veřejně.

Příběh

4

Američanka J.L. pracovala se svým manželem řadu let v jedné humanitární organizaci v Afghánistánu. Když šli spolu po ulici, ona i její manžel spontánně hledali očima kolemjdoucí, aby mohli v případě očního kontaktu kývnout na pozdrav. Muslimské ženy ale hleděly většinou spíše na zem. První, co J. napadlo, byla naivní myšlenka, že hledají ztracené mince. Až později se dozvěděla, že klopí zrak, aby se vyhnuly očnímu kontaktu s jejím manželem, protože tak se podle tradice chovají cudné ženy. Sama s tím měla nějakou dobu problémy (nedívat se mužům do očí). Nakonec jí přítelkyně poradila jako relativně uspokojivé řešení zrcadlové sluneční brýle, které maskují směr pohledu.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Denny, F. (2003). Islám a muslimská obec. Praha: Prostor.

Pavlincová, H. a kol. (1994). Judaismus, křesťanství, islám. Praha: Mladá Fronta.

Kropáček, L. (1996). Islámský fundamentalismus. Praha: Vyšehrad.

Kropáček, L. (2003). Duchovní cesty islámu. Praha: Vyšehrad.

Šajch, F., H. (1997). Základy islámu. Olomouc: Votobia.

Masmédia a zobrazování cizinců

- **O co jde v dialogu Romové kradou?**

Česká společnost je etnicky stále dosti homogenní, proto má většina lidí minimum bezprostředních zkušeností s cizinci. Zprostředkování informací o cizincích či menšinách zajišťují ve velké míře média. Mediální obraz reality ale není totéž co realita sama – média nutně musí plastickou a barvitou skutečnost zjednodušit. Dialog “Romové kradou” poukazuje na to, že toto zjednodušování může vést k posilování existujících stereotypů o příslušnících různých kultur. Problém je jednak na straně médií (jak podotýká Olga), ale také na straně čtenářů či posluchačů, kteří nekriticky přejímají tuto mediální “hyperrealitu” za skutečnost (příkladem může být otázka Pavly). Výsledkem je pak to, že i lidé, kteří se nikdy osobně neseťkali s cizincem, na něho mají již předem utvořený (negativní) názor.

- **Co je...?**

Masmédia / Masová media: Prostředky masové komunikace, které přenášejí informace od komunikátora (podavatele) k adresátovi (příjemci). v současnosti se hovoří též o velkých mediálních organizacích, odkud mediální profesionálové šíří za pomoci technologických prostředků standardizované informace heterogennímu a rozptýlenému publiku, jedna ze základních kategorizací nabízí dělení na média tištěná (noviny, časopisy), elektronická (rozhlas, televize) a nová (internet)

Mediální obraz: Média se v současné společnosti spolupodílejí na vytváření reality. „Realita z tohoto pohledu zpravodajské obsahu nepředchází a neodráží se v nich, ale vzniká teprve ve chvíli, kdy je definována. [...] Dokud není skutečnost interpretována či definována, je z hlediska sociální interakce neuchopitelná; resp. vlastně neexistuje. Status skutečnosti získávají jen takové úseky skutečnosti, které jsou stvrzeny v mediálním zobrazení“ (Reifová, 2004). Zjednodušeně řečeno, ačkoli považujeme okolní svět za samozřejmou, danou realitu, jedná se o sociální konstrukt - skutečnost vznikající, průběžně tvarovanou a udržovanou lidskými interakcemi, jež se v ní neustále odehrávají. Média jsou klíčovým činitelem, jenž se na vytváření naší každodennosti podílí. Základním procesem fungování médií je však selekce témat, událostí a aktérů. V důsledku tzv. novinářské rutiny (zaběhlých postupů vytváření sdělení) však často dochází k přílišnému zjednodušování a generalizacím, včetně opakování v dané kultuře přítomných stereotypů. Této praxi napomáhá i snaha médií o přilákání co největší pozornosti spojené se zábavným způsobem prezentace událostí (tzv. infotainment), personalizací, bulvarizací, dramatizací a zkratkovitostí prezentovaných sdělení. Proto je důležité vědět, jaké obrazy nám média ve svých obsazích předkládají, neboť taková je realita, v níž žijeme.

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání je zřízena zákonem č. 231/2001 Sb. jako správní úřad, který vykonává státní správu v oblasti rozhlasového a televizního vysílání a převzatého vysílání. Rada dohlíží na zachování a rozvoj plurality programové nabídky a informací v oblasti vysílání a převzatého vysílání, dbá na jeho obsahovou nezávislost a plní další úkoly stanovené právními předpisy.

Veřejné mínění: Pro pojem veřejné mínění se neustálila žádná obecně přijímaná definice. Nejčastěji je používán a) jako souhrn názorů a hodnocení, které členové veřejnosti vyjadřují k určitému tématu; b) jako shoda názorů mezi členy veřejnosti dosažená vzájemnou diskusí; c) ve smyslu zveřejněného mínění, které lidé vyjadřují veřejně, vůči cizím osobám a které se může lišit od jejich soukromého osobního názoru.

- **Téma**

Život v současné společnosti přináší stále větší objem informací o nejrůznějších tématech. Média zde hrají klíčovou roli a významně se tak podílejí na paradoxní situaci, kdy se některé společenské jevy dostávají do povědomí konzumentů médií dříve, než mají možnost porovnat svoji „mediální“ zkušenost se zkušeností osobní.

Takto předem vytvořený obraz či názor neinformovaného člověka na určitý problém odpovídá míře dostupnosti kvalitních informací o tomto problému. Pokud tedy česká média informují například o Ukrajincích zejména v souvislosti s kriminalitou či

nelegální prací a nezobrazují civilnější stránky jejich života, reprodukuje tak stále dál stereotypy, které významně brání bezproblémovému přijímání této skupiny v ČR. K narušení těchto ustálených představ o určité skupině je zapotřebí, aby její mediální obraz působil plastičtěji. Budou-li čtenáři tisku mít k dispozici kromě suchých statistických dat o počtech Ukrajinců zadržovaných bez pracovního povolení i reportáže o životě a problémech konkrétních osob, daleko snáze se zbaví představ o Ukrajincích jako o bezejmenné mase nádeníků. Individuální příběhy pomohou odkrýt „banální“ pravdu, že i cizinci jsou lidé jako my.

Toto určité zplošťování obrazu některých skupin či společenských jevů v médiích je dáno mnoha různými faktory. Zejména už samotnou podstatou médií, která se snaží mnohovrstevnatou realitu zjednodušit tak, aby šla představit v podobě novinového článku či televizní reportáže. Toto zjednodušení je nezbytné, bez něj by televizní zpravodajství vypadalo zhruba jako nepřetržitě paralelní snímání co nejvíce míst na zeměkouli (i tato metoda ovšem zjednodušuje pohled na svět už jen výběrem stanovišť kamer...).

Míra a podoba tohoto zjednodušení pak dále závisí na metodách redakční práce (redakční rutina), osobních charakteristikách novináře, rozšíření stereotypů a kolektivních mýtů a na mnoha dalších faktorech. Proto nelze stereotypizující prvky v informování o příslušnících menšin či cizineckých komunit přičítat skrytému rasismu novinářů, jak tomu někdy bývá.

Zamyslíme-li se nad příklady častých typů „závad“ textů a jiných mediálních obsahů, jež posléze vedou k prohlubování předsudků, zjistíme, že sami novináři jsou často spíše nevědomými oběťmi než tvůrci přetrvávajících stereotypů a rutiny. Příkladem může být celkem korektní snaha novinářů vyhnout se označení aktérů děje etnickou nálepkou, která ovšem někdy vede k tomu, že některé, původně citově zcela neutrálně zabarvené výrazy, se stanou trvalým synonymem pro označení určitého etnika. (Kdo se vám vybaví, když se použije výraz „neplatiči“ či „nepřizpůsobiví občané“?) Výsledný stav se tedy vrací do bodu nula a přidává k nálepce etnika ještě informaci, že příslušníci této skupiny neplatí nájem/ jsou problémoví/ a mají sklony k terorismu...

Jiným příkladem je jakési paternalistické pojetí podávání informací občanům, které v důsledku zdůrazňuje podřízenost příslušníků minorit v hierarchii společnosti a upevňuje sociální a hodnotové struktury majoritní společnosti na úkor minorit. Pokud tedy mediální oblast pojednává o příslušnících nějaké menšiny, často se uplatňuje určitá nevyslovená symbolická hierarchie, která spočívá v tom, že za romské obyvatele problémové ulice hovoří (bílý) sociální pracovník, za uprchlíky přecházející hranice (bílý) policista, za azylanty (bílý) ředitel azylového zařízení, za (bílé) děti učitel, atd. Novináři bývají vedeni zejména potřebou získat s co nejmenší námahou informace, což je jednodušší od osob používajících podobný sociální kód, výsledkem je však nerovnoprávné postavení příslušníků menšin v médiích, potažmo ve společnosti. Na druhé straně problémů souvisejících s mediální reprezentací reality je ale také ochota mediálních konzumentů přijímat nekriticky mediální realitu za svou a zaměňovat ji za skutečnost. Baudrillard píše, že „žijeme ve světě, kde nejvyšší funkcí znaku je umožnit realitě, aby zmizela, a toto zmizení současně ještě maskovat... Média dnes nic jiného nedělají.“ Tuto skutečnost si dnes lidé v nedostatečné míře uvědomují. Systematická mediální výchova a vedení dětí (i dospělých) ke kritické reflexi mediálních sdělení stále nejsou obvyklou a v dostatečné

míře fungující součástí výuky. Rozšířenost magického sousloví „vždyť to psali v novinách“ je nebezpečným krokem ke společnosti, která sebou nechá manipulovat, ať už médii či kýmkoliv jiným, kdo dostatečně přesvědčivým způsobem nechá „zmizet realitu“.

- **Příběhy a příklady**

Příklad 1

Snaha médií nabourat stereotyp a přiblížit individuální osudy příslušníků menšin a cizinců často paradoxně vede k vytváření stereotypů dalších. Příkladem může být zavedené klišé o vietnamských dětech, které podávají vynikající studijní výkony. Opravdu neexistují děti vietnamského původu, které mají trojky, čtyřky či pětky?

Také uprchlíci často bojují se stereotypy ve svém zobrazování, které jsou přitom vedené snahou o přiblížení jejich každodenního života. V řízené diskusi se sedmi azylanty (uprchlíci s uděleným azylem v ČR) na téma integrace a zobrazování uprchlíků v českých médiích mimo jiné zazněla následující kritika novinářů.

„Když se řekne kultura a tradice uprchlíků, tak to pro novináře skoro vždycky skončí v kuchyni. Nikoho ale nenapadne si s tebou popovídat třeba o arménské, gruzínské nebo ruské literatuře. Nikdo se tě na to neptá. Takže uprchlická kultura a tradice, to je tady hlavně jídlo (žena 27 let, Arménie).“

„I když jsme jedna rodina, zažili jsme velký rozdíl v přístupu českých médií, která nás chtěla nějak ukazovat české veřejnosti. Po manželovi vždycky chtějí, aby řekl něco hrozného, co zažil v Bělorusku. A když naopak zvou mě (já mám dvě děti), tak mě vždy zvou jako takového vzorného uprchlíka, kterého je možné ukazovat jako takového krásného pejska: „líbí se vám tady, a co dětem, taky se líbí?“ Nikdo o nás nemá zájem jako o obyčejné lidi, kteří mají podobné problémy jako Češi, jen jich možná mají trochu víc (žena 33 let, Bělorusko).“

Příklad 2

Jak již bylo uvedeno, diskurz o neplatičích v českých médiích je pouze rádobou politicky korektní variantou širšího laického diskurzu o Romech. V níže uvedeném textu se vyskytují pojmy “Romové”, “neplatiči”, “nepřízpůsobiví občané”, se kterými je při bližším pohledu nakládáno velmi volně. Kdybychom tyto slova náhodně zaměnili, na významu textu by se nezměnilo nic. To proto, že v rámci diskurzu o neplatičích je “dohodnuto”, že jsou pojmy jako Rom, neplatič, nepřízpůsobivý občan či potížista synonymní, že mají stejný sémantický význam.

Zdroj: *Kladenský deník*
Datum: 10. 6. 2004
Název: *Romové asi budou znovu kočovat*

Vrapické děti se bojí jezdit do školy, stejně staří romští vrstevníci je v autobuse údajně napadají a urážejí. Romové z mobilních buněk, o jejichž ratolesti se má jednat, to ovšem odmítají. Ve Vrapicích nebydlím a nemohu posoudit, zda mají pravdu ti, či oni. Jedno je však jisté. Od doby, co sem magistrát nechal neplatiče

nastěhovat, začaly problémy. Potvrzují to i řidiči autobusů, kteří se podle místních bojí proti neukázněným dětem zasáhnout. Starousedlíci si takzvaně nepřizpůsobivé občany ve své blízkosti nepřejí, proti jejich stěhování z Průmyslové ulice dokonce sepisovali petici. Nebylo jim to však nic platné a město Romy do buněk dočasně nastěhovalo. Těm se tu však také nelíbí, stěžují si na podmínky a rádi by Vrapice opustili. Nevědí však, kdy a kam je magistrát umístí. Otázkou je, zda se pro zmíněné rodiny najde takové místo, kde nebudou nikomu vadit a kde budou oni sami s podmínkami bydlení spokojeni. Nabízí se ubytovna u bývalého masokombinátu, ta má ovšem omezenou kapacitu. Nakonec by také mohli Romové začít kočovat po okrajových částech města.

Příklad 3

Čítankovým příkladem diskriminačního referování o menšinách v tisku bývají články z černé kroniky, které uvádějí národnost či etnickou příslušnost zúčastněných osob bez zjevné souvislosti s meritem celé události. Tato rubrika je pak plná Romů okrádajících babičky na sídlištích a Ukrajinců, kteří se rvou po hospodách, ale o české identitě všech těch dalších násilníků, lupičů, obětí i vrahů už nebývá řeč. Dlužno říci, že za poslední léta se situace poněkud zlepšila a četnost vysloveně křiklavých případů poklesla. Kultivovanější novinářské prostředí je dáno i tím, že velké deníky vesměs přijaly a uplatňují etické kodexy, které otázku diskriminace řeší jako jednu z klíčových. Například MF Dnes ve svém kodexu uvádí následující: „*MF Dnes se vyhýbá jakýmkoliv předsudkům a pejorativním výrazům ve spojení s rasou, národností, pohlavím, náboženským vyznáním, politickým přesvědčením, sexuální orientací či profesním a společenským zařazením.*“ I tak je ale stále možné se setkat s články, jako jsou tyto:

Zdroj: *Blesk*
Datum: 4. 4. 2006
Název: *Začali rabovat První podezřelí z rabování! "V Matiční ulici vystoupil z auta Rom. Ve voze měl pět králíků. Nedokázal vysvětlit, kde je vzal," sdělil Pavel Bakule, šéf ústeckých strážníků. Děčínští městští policisté zasahovali v Přípeři: "Lidé si tam nanosili nábytek a další věci do výše položených zahradních domků. Skupina Romů jim to chtěla rozebírat," řekl ředitel městské policie Marcel Horák. Pokud se zadrženým prokáže vina, hrozí jim vyšší tresty. Umožňuje to stav nouze.*

Zdroj: *Deník* Směr
Datum: 6. 4. 2006
Název: *Vietnamský řidič včera proletěl okolo radaru jak namydlený blesk Smíšené policejní hlídky zastavovaly včera řidiče na silnicích v teplickém okrese. Kontroly, kdy po boku českého policisty sekundovali kolegové z Německa, byly zaměřeny na dodržování rychlosti. "Naši policisté v rámci výkonu služby na oplátku jezdí na zkušenou do Německa. U nás s nimi slouží kolegové z Dipoldiswalde. Výměnné stáže jsou v rámci přeshraniční spolupráce, na které se dohodla ředitelství obou zúčastněných stran na obou stranách hranice," uvedla včera na jedné z kontrol tisková mluvčí teplických policistů Ilona Novotná. Při společných kontrolách němečtí policisté zastavují česká vozidla, která překročila rychlost v měřeném úseku. Po vlastním představení požádají policisté o předložení dokladů a v češtině vysvětlí řidiči, že v daném úseku jel až příliš rychle. Vlastní úřední záznam už pořizuje český policista, který německého kolegu doprovází. Jedním z kontrolních stanovišť bylo*

včera dopoledne parkoviště u Tuchlova na silnici z Teplic do Bíliny. Nejrychleji k němu podle záznamů z radaru "přiletěla" dvojčlenná posádka vietnamských podnikatelů. Radar zachytil vozidlo v době, kdy na tachometru měli 149 kilometrů za hodinu. Rychlost překročil prakticky každý desátý řidič. Zdroj: Šíp
Datum: 18. 7. 2006
Název: Příčinou byla vodka

Teplice - Ukrajinec (24), který se o víkendu utopil v rybníku v Zámecké zahradě v Teplicích, zřejmě přecenil kondici. Poté, co vypil půl litru vodky, chtěl přeplavat rybník. Na druhý břeh se ale už nedostal.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Baudrillard, J.(2001). Dokonalý zločin. Olomouc: Periplum.

Reifová, I. (ed.) (2004). Slovník mediální komunikace. Praha: Portál.

Radostný, L. & Růžička, M. (2006). Terénní výzkum v hyperrealitě. Poznámky k mediální konstrukci sociálně vyloučené lokality. In: Hirt, T., Jakoubek, M.: "Romové" v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň.

Jirák, J. e.a. (2003). Nečitelní cizinci; Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku [Hard to Make Out Foreigners; How Foreigners Are (Not) Written about in the Czech Press]. Praha: Multikulturní centrum.

Pospíšil, F., Šináček, M. & Vochocová, L. (ed.) (2003). Očernění: Etnické stereotypy v médiích. Praha: Člověk v tísní.

Homoláč, J., Karhanová, K. & Nekvapil, J. (ed.) (2003). Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989: Sborník prací. Brno: Doplněk

Kaderka, P. & Karhanová, K. (2002). Obraz cizinců v médiích: Zpráva o projektu za rok 2002. Praha: Ústav pro jazyk český AVČR.

Internet:

www.migraceonline.cz

www.rozumetmediim.cz

Česká veřejnost a média
http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100268s_OM30922.pdf

Pobyt cizinců a jejich integrace v České republice

- **O co jde v dialogu Na fest'ák jedině s vízem?**

Kromě uprchlíků, tedy žadatelů o azyl a azylantů, jejichž pobyt je upraven zákonem o azylu, se naprostá většina cizinců řídí a zákonem o pobytu cizinců. Ten rozlišuje celou řadu typů pobytů. Pro alespoň základní přehled postačí znát jen ty základní typy. Ty se dají shrnout do tří skupin: krátkodobý, dlouhodobý a trvalý pobyt. Jejich charakter zásadně ovlivňuje nejen samotný život těchto cizinců v ČR, ale i jejich motivaci k integraci do české společnosti, možnost využívat nejrůznějších možností (studia, práce, ale např. i bydlení či cestování). Každý z těchto úkonů je zatížen určitou administrativou a též řadou překážek vždy v závislosti na typu pobytu.

Se vstupem ČR do EU se navíc cizinci rozdělili do nových dvou skupin: občané EU a občané tzv. třetích zemí. Protože pro občany EU vzhledem k pobytu, práci apod. platí při splnění poměrně jednoduchých administrativních podmínek stejné podmínky jako pro občany ČR, zaměříme se především na skupinu druhou. Nejenže je početně významnější, čelí také nesrovnatelně větším obtížím na jedné straně a též tlaku a požadavkům majoritní společnosti na svou integraci na straně druhé. Je nutné samozřejmě brát v úvahu, že do této skupiny patří též Američané, Kanadané, Japonci apod., jejichž postavení je i přes de iure stejné podmínky pro získání pobytu a práce přece jen odlišné od např. Ukrajinců, Vietnamců, Arabů, Afričanů apod.

- **Co je...?**

Cizinec: Dle zákona o pobytu cizinců je jím občan jiné země pobývajícím na území ČR.

Imigrant: Česky též přistěhovalec. Užívá se zpravidla pro trvale či dlouhodobě (s perspektivou na trvalé setrvání) pobývajícím cizince. Toto označení však nemá oporu v žádném zákoně ČR – naopak se hojně vyskytuje ve strategických dokumentech EU a ČR týkajících se integrace cizinců.

Krátkodobý pobyt: Krátkodobým pobytem cizince se míní pobyt do 90 dnů, např. turisté, krátkodobý pracovní pobyt.

Dlouhodobý pobyt: Jedná se o pobyt nad 90 dnů, po pravdě se dlouhodobým pobytem zpravidla míní takový pobyt, kdy zde cizinec s vízem nad 90 dnů pobývá již déle než rok. Toto vízum je třeba každý rok prodlužovat, dokladat veškeré skutečnosti, jaké cizinec dokládal při žádosti o něj, tzn. finanční prostředky, trvající účel pobyt (práce, studium apod.), zajištěné ubytování atd. Není na ně však právní nárok, tzn., že cizinci může být prodloužení víza odmítnuto bez udání důvodu i přesto, že doložil vše potřebné, což vede samozřejmě k značné nejistotě a značné libovůli správního orgánu – cizinecké policie. Tito cizinci mají – až na určité výjimky – složitější přístup ke zdravotnímu pojištění, lékařské péči a dalším službám. Ačkoliv musejí ekonomicky aktivní cizinci odvádět stejné daně a odvody do sociálního systému, mají značně omezený přístup k čerpání prostředků v případě nouze, nemoci, netýká se jich podpora v nezaměstnanosti apod.

Vízum: Je to vlastně oprávnění ke vstupu a pobytu na území. Rozlišují se krátkodobá víza (do 90 dnů), která se týkají jen některých zemí (zpravidla bývalé země SSSR, státy Asie, Afriky apod.) a dlouhodobá víza (nad 90 dnů), kdy o ně musí žádat každý cizinec, pokud není občanem státu Evropské unie. Je jich celá řada a liší se svým účelem (viz níže). Žádost o ně je možné vždy podat jen mimo území ČR.

Nelze např. přijet na turistické vízum a v ČR požádat o dlouhodobé. Je však za určitých okolností možné mít např. vízum za účelem zaměstnání, pobývat na území v ČR a zde požádat ještě o vízum za účelem podnikání. Důležité vždy je, aby první vízum nepozbylo své platnosti před začátkem platnosti víza druhého. Jinak je nutné opět vycestovat. Pozor – ani platné vízum není vždy stoprocentní zárukou, že je cizinec vpuštěn na území ČR a že mu tento akt bude vysvětlen!

Účel pobytu: Je to účel, pro který je cizinci vydáno povolení k pobytu – např. studium, práce, sloučení rodiny, účast v obchodní společnosti, podnikání apod. Je důležité vědět, že student nemůže na základě svého víza zároveň pracovat apod. Na každý jiný účel je potřeba mít zvláštní vízum. Teoreticky tak může mít cizinec několik různých druhů víz na nejrůznější účely. Za všechna tato víza se pochopitelně platí poplatky, je potřeba k nim dokládat specifické skutečnosti apod.

Trvalý pobyt: Je pobyt, který může cizinec získat nyní již po pěti letech nepřetržitého pobytu na území ČR (dodávna to bylo 10 let), nyní je na získání tohoto pobytu již navíc i právní nárok. Tzn. že cizinci musí být zdůvodněno, proč mu eventuálně nebyl trvalý pobyt povolen a ten se může proti takovému rozhodnutí odvolat. Důležitou podmínkou je, že cizinec nesmí během oněch pěti let pobývat mimo území ČR dohromady déle než 10 měsíců. Cizinec s trvalým pobytem již požívá veškerých práv a povinností jako čeští občané s výjimkou volebního práva, branné povinnosti, práce v ozbrojených složkách a na pozicích, kde je státem odůvodněně požadováno české občanství. Trvalého pobytu lze také nabýt sňatkem s občanem ČR nebo EU pobývajícím na území ČR a tohoto institutu je poměrně často využíváno i k tzv. fiktivním sňatkům, neboť tak lze trvalého pobytu nabýt rychle, snadno a vlastně bez dlouholetého čekání. Na druhou stranu je na tyto cizince pohlíženo přísněji a při sledování jakýchkoliv pochybností může cizinecká policie snáze zahájit tzv. řízení o odnětí povolení k trvalému pobytu. V případě „klasického“ trvalého pobytu to lze učinit pouze v případě bezpečnostního ohrožení ČR a v jiných podobně závažných případech. Další speciální kategorií je pak trvalý pobyt z humanitárních důvodů, který může cizinec obdržet v případě vážných zdravotních problémů jeho či člena jeho rodiny, kdy by návrat do vlasti mohl dotčenou osobu ohrozit na životě.

Resident EU: Jedná se o novou kategorii nebo spíše doplnění stávající praxe nakládání s cizinci třetích zemí pobývajících trvale (min. 5 let) na území členských států EU. Pomocí tohoto statutu již i občan třetí země může užívat stejných výhod jako občané EU, tzn. volného pohybu, možnosti pracovat v zemích, které neuplatňují tzv. přechodná opatření na trhu oproti pracovníkům z nových členských zemí atd. Bez tohoto statutu se totiž i na cizince s trvalým pobytem v ČR v Evropě pohlíží prostě a jednoduše jako na občany třetích zemí a platí pro ně tedy často vízová povinnost, jiný přístup při vstupu na trh práce, při podnikání apod. Cílem tohoto opatření je vyrovnat postavení těchto cizinců a postavení občanů EU na celém území EU, aby to odpovídalo jejich postavení v rámci země, která jim trvalý pobyt udělila. V současné době by měl být tento status udělován automaticky s trvalým pobytem či azylem, minimálně by však měla stačit prostá ústní žádost cizince.

Integrace: Je to dle nejnovějších poznatků a uplatňovaných přístupů /např. v rámci evropských integračních politik/ dvousměrný proces, tzn. že je to souhrn aktivit cizince na jedné straně a přístupů přijímající společnosti na straně druhé. Ač se vedou spory o konkrétní podobu a potřebnou míru integrace nově příchozích do

české/evropské společnosti, minimálně je zřejmé, že se jedná o proces, při němž se jedinec postupně začleňuje do přijímající společnosti jako její rovnoprávný člen, pokud přijímá její pravidla, ctí její zákony a základní principy dané společnosti – v našem případě např. liberální principy, demokracii, rovnoprávnost žen, individuální svobody apod. Podstatnou roli při posuzování a prosazování integrace hraje pochopitelně jazyk místní společnosti. Na ni jsou na druhou stranu kladeny nároky, aby integraci, tj. učení se jazyku, porozumění jejím pravidlům a normám apod. nově příchozím umožňovala, přistupovala k nim transparentním způsobem a postupně je též zrovnoprávňovala se svými občany. Důležité je pochopitelně i zapojení nově příchozích do běžných každodenních aktivit dané společnosti, nově se např. hovoří o potřebě vytvářet vazby vzájemné závislosti na práci a službách starousedlíků s nově příchozími – tak aby byla mezi nimi zajištěna přirozená potřeba vzájemného kontaktu, předcházelo se sociálnímu vyloučení imigrantů, kteří by se naopak měli cítit pevnou a odpovědnou součástí nové společnosti.

Díky vývoji posledních let v západní Evropě se při integraci cizinců opouští od vnímání cizince primárně jako příslušníka nějaké přistěhovalecké, náboženské a jiné komunity, ale naopak především jako jedince s individuální historií, potřebami, potenciálem, právy a povinnostmi.

Přirozeným završením integrace imigranta do společnosti by mělo být jeho přijetí mezi občany. V České republice lze občanství získat po pěti letech prakticky nepřetržitého – vždy však trvalého pobytu nebo azylu a není na ně právní nárok. Cizinci tak může být občanství teoreticky odepřeno, i když splní veškeré podmínky: projde testem českého jazyka, prokáže svou integrovanost tím, že nedluží na žádném pojištění, pokud je podnikatelem i na daních, že má stálé bydlení, stálé zaměstnání a všechny úřady v místě bydliště jeho žádost podpořily.

- **Téma**

Jak vidno, cizinci s povolením k pobytu nad 90 dnů, resp. k dlouhodobému pobytu, pobývají na území ČR za přesně daným účelem. Účel pobytu ovlivňuje nejen podmínky, za nichž zde mohou pobývat, pracovat či studovat, ale i jejich možnosti, jak se začlenit do společnosti. Podmínky, které musí splňovat, jsou totiž značně přísné a ani jejich splnění přitom nepřináší vždy jistotu setrvání na území ČR. To samozřejmě ovlivňuje i motivaci cizinců integrovat se. Určité špatné zkušenosti pak samozřejmě cizince vedou naopak spíše k izolaci, respektive k vyhledávání různých prostředníků.

To je případ i maminky Suong, která by se raději vrátila do Vietnamu, cítí se izolována, neumí česky a zvláště ona nepříjemná zkušenost s cizineckou policií, po níž musela celá rodina vycestovat, žádat znovu o vízum a přišla tak o možnost dřívějšího získání trvalého pobytu, ji jistě nepřidala. Na tomto příkladě je dobře viditelné, že motivy a potenciál k integraci do české společnosti jsou často spíše sociální povahy, tj. jsou dány podmínkami, za nichž zde cizinci pobývají, a postoj většinové společnosti vůči nim, než např. povahy kulturní, tj. podmíněné nějakou danou odlišností a jiným kulturním zázemím cizince.

ČR má navíc značný deficit v aktivitách zaměřených na integraci dlouhodobě pobývajících cizinců s potenciálem zůstat zde natrvalo. Zatímco pro uprchlíky zde

existuje řada programů organizovaných státem i nevládními organizacemi, pro dlouhodobě pobývajících cizince je toho děláno minimum. Jedním z důvodů je též značně omezený prostor, který tito cizinci mají. Pracovní migranti jsou na příklad natolik vytíženi, že je pro ně obtížné účastnit se kursů českého jazyka či tzv. integračních kursů, pokud jsou vůbec organizovány (často neziskovými organizacemi). Vzhledem k tomu, že z toho často nevidí žádný prospěch, např. větší šance na získání trvalého pobytu, jednodušší režim při prodlužování víza apod., mají za takových podmínek i slabší motivaci. Cizinci s trvalým pobytem jsou na tom již lépe. Většina z nich ovšem – díky pěti a víceletému pobytu – řadu aktivit již ovšem nepotřebuje.

- **Příběhy a příklady**

Rodiče našich hrdinů musí každý rok absolvovat stejnou, zdouhavou a psychicky i fyzicky náročnou proceduru – sehnat si veškeré nutné podklady, vystát si celodenní frontu (třeba i několikrát, než se „dílo“ podaří) na cizinecké policii a ocitnout se tvář v tvář zpravidla značně nepřívětivému úředníkovi/ici cizinecké policie, prožít si okamžiky nejistoty, zda je vše v pořádku, a strachu, zda to bude „orgánu“ stačit, aby vízum prodloužil. Pokud cizinec navíc neumí česky, neexistuje často žádný jiný jazyk, kterým by se mohl s úředníkem dorozumět.

Cizinci se potýkají s různými druhy nedorozumění i na jiných úřadech, ať již se jedná o jazykový problém či o nedostatečnou znalost práv a povinností cizince s daným typem pobytu. V této věci nepochybně odvádějí velkou službu nestátní neziskové organizace, které cizince doprovázejí, ale často poskytují úředníkům i školení v dané oblasti. I přes tuto snahu je ČR často kritizována za přístup k cizincům na úřadech i mezinárodními organizacemi sledujícími lidská práva typu Amnesty International či Mezinárodní helsinský výbor.

Pan Nguyen přijel do ČR již na konci 80. let. Poté se vrátil do Vietnamu a do ČR přicestoval opět na konci let devadesátých. Přijel na základě povolení k pobytu za účelem podnikání – vietnamská agentura v ČR mu vyřídila živnostenský list, vízum a „umístila“ ho na tržnici v jednom malém městě ke stánku s oděvy. Tyto oděvy musel odkoupit. Protože neměl peníze, byla mu cena oděvů agenturou zapsána jako jeho dluh vůči ní. Ihned od začátku byl tedy zadlužený a byl nucen se uživit, zaplatit bydlení atd. jen z prodeje těchto oděvů, navíc splácet dluh agentuře na značně nevýhodný úrok. Přesto se mu časem za značného sebezapření podařilo dluhy splatit a dokonce si i leccos našetřit. Všiml si, že v městečku schází nějaký obchůdek se smíšeným zbožím, který by měl otevřeno déle, třeba i o nedělích, a tak si zařídil nový živnostenský list. Při té příležitosti zjistil, že cena živnostenského listu je zhruba desetkrát levnější, než kolik za tento úkon zaplatil agentuře. Po čase tržnici opustil a otevřel si vysněný malý obchůdek přímo na náměstí. Místní lidé jej začali hojně navštěvovat a s některými z nich si po čase začal i povídat, čímž začal činit značné pokroky při učení českého jazyka. Začal i pomýšlet na sňatek se svou přítelkyní, která po čase přijela z Vietnamu za ním, aby mu pomáhala. Přišly však problémy. Od samého počátku bylo zřejmé, že jeho aktivity se příliš nezamlouvají lidem z „agentury“ neboli z tržnice. Chodili za ním nejprve s tím, že opuštěním tržnice porušil dohodu a pravidla pobytu v ČR, a jestliže cosi nezaplatí, bude vyhoštěn. Protože však měl vše s cizineckou policií, živnostenským odborem, zdravotním pojištěním apod. řádně vyřešeno, vyzkoušeli časem něco nového-když jeho odchodem z tržnice

vznikla agentuře škoda, musí zaplatit pokutu v řádech desítek tisíc korun. Jelikož po konzultaci s právníkem zjistil, že ze smlouvy mezi ním a agenturou nic takového nevyplývá, i tohle nechal být. Pak již začali lidé z „agentury“ rovnou vyhrožovat. Obrátil se proto na policii ČR. Tam mu ovšem řekli, že nemohou bez důkazů nic dělat, na větší akci nemají lidi a až se něco stane, ať se na ně obrátí. A stalo se – jednoho dne byl jeho obchod celý zdemolován. Pojišťovna mu odmítla škodu zaplatit, dokud věc nebude řádně vyřešena. Nic se však nedělo a na policii mu nebyli schopni říci, kdy v této věci dojde k nějakému závěru. Pln zoufalství se nakonec s pomocí jednoho českého přítele obrátil na televizi. V odvysílané reportáži pak mluvčí místní policie uvedla, že se jedná o spor v rámci místní vietnamské komunity a že tedy policie nemůže /nechce/ do toho příliš zasahovat. Samozřejmě, bez ohledu na to, že se pan Nguyen cítil spíše podnikatelem nežli příslušníkem zmíněné „komunity“ – žil v pronajatém bytě v domě s českými sousedy, stýkal se spíše s jedním, dvěma starousedlíky než s Vietnamci a díky zkušenostem s „agenturou“ neměl ve své krajany na tržnici ani příliš důvěry. Jeden jeho český přítel mu nakonec sehnal kontakt na nevládní organizaci, s jejíž pomocí se pan Nguyen nakonec dočkal jakés takéš satisfakce – policie vyšetřování ukončila s tím, že pachatel je neznámý, že nezjistila, že by si škodu pan Nguyen přivodil sám a pojišťovna mu škodu uhradila. Přesto jeho obchůdek na náměstí již nevidíte. Přestěhoval se do většího města a otevřel si nový obchůdek tam. Je spokojený, ale i když ho zde nikdo neobtěžuje, cítí se zároveň poněkud izolován. Na malém městě se s lidmi po čase snáze seznámil, zvykli si na sebe a mohl tam navazovat i nějaká přátelství. Zde si ho nikdo nevšímá, ale z přirozené potřeby stýkat se s lidmi, s nimiž si může popovídat, začal docházet alespoň do klubu Vietnamců. Jeho čeština se jaksi „zadrhla“. I přesto, že se oženil a dvě malé děti, které mu mezitím povila jeho žena, si spolu při hře díky mateřské škole i doma povídají česky. Jeho rodina zde již má trvalý pobyt a výhledově uvažuje o získání českého občanství. Ví však, že tomu bude bránit jeho a manželčina špatná čeština. Bude si muset nějaký kurs zaplatit anebo doufat, že se něco objeví v nabídce nevládních organizací. Bez každodenní praxe a styku s Čechy to však bude i tak obtížné.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Baršová, A. & Barša, P. (2006). Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Gabal, I. - Analysis and Consulting (2004). Analýza postavení dlouhodobě žijících cizinců v ČR a návrh optimalizačních kroků.– www.mpsv.cz – integrace cizinců

Internet:

Český statistický úřad (2005). Cizinci v České republice 2004.
<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/1414-04-2004>
http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ekonomicka_aktivita

Český statistický úřad (2005). Legislativní a praktické podmínky ekonomické aktivity cizinců na území ČR.
http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/ekonomicka_aktivita

Černík, J. (2005). Klientský systém jak quasi-feudalismus v Česku.
www.migraceonline.cz

Koncepce integrace cizinců ČR.
http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/koncepce_integrace_cizincu
www.mvcr.cz

Centrum pro integraci cizinců
www.cicpraha.org

www.cizinci.cz

www.domavcr.cz

Státní integrační program

- O co jde v dialogu **Dostat bejvák je dost slušný?**

Jamiho rodina byla zařazena do tzv. Státního integračního programu, který pomáhá azylantům v procesu integrace. Pro ostatní děti je to překvapení, Jami se to pokouší trochu vysvětlit a my přinášíme o něco podrobnější popis.

- **Téma**

Státní integrační program (fungovat začal v roce 1996) je jedinou komplexní státem aplikovanou integrační politikou v ČR. Je zaměřen pouze na uznané azylanty, tzn. týká se zhruba 100 až 200 osob ročně, tedy zcela marginální skupiny v rámci všech imigrantů. Při jeho realizaci hrají rozhodující roli kromě Ministerstva vnitra, školství a práce a sociálních věcí a jiných úřadů též nestátní neziskové organizace a v neposlední řadě pak města, obce, majitelé domů a bytů a krajské úřady. V různých podobách se lze s podobnými programy setkat prakticky ve všech zemích západní Evropy. Liší se často tím, že někde jde o celostátní politiku, jinde o regionální. Nejvíce se však liší tím, že zatímco v rámci západních programů je hlavní důraz zpravidla veden po linii jazyk, práce a často pouze okrajově bydlení, u nás je tomu přesně naopak. Státní integrační program (SIP) je zaměřen na tři základní oblasti: zajištění bydlení, bezplatnou výuku českého jazyka a pomoc při uplatnění na trhu práce.

Bydlení

Základním motivem SIP v oblasti bydlení je překlenout problémy s dosud ne zcela funkčním trhem s byty v ČR. Za stávajících podmínek by naprostá většina azylantů byla z klasického nájemního bydlení v obecních bytech prakticky vyloučena. Budťo by nesplňovala dobu trvalého pobytu na území obce (obce mívají lhůty 3 – 5 let)

nebo by nemohla splnit jisté finanční nároky (např. výběrová řízení pomocí obálkové metody, vysoké nájemné v bytech s neregulovaným nájemným, nedostupné ceny nových bytů apod.). Je nutno si uvědomit, že naprostá většina azylantů žije na hranici chudoby, nemá žádné úspory a v neposlední řadě postrádá pro Čechy běžné sociální sítě, díky kterým je možné se dostat k výhodným nabídkám, obrátit se o pomoc na přátele apod. Tvůrci SIP vycházeli z jednoduché ideje: Pokud nechceme, aby azylanti byli buďto odkázáni na dlouhodobou „péči“ zpravidla velmi izolovaných a ghetta připomínajících zařízení Ministerstva vnitra (také značně náročných na provoz) a zároveň nechceme, aby se azylanti zapojili do nějakých nových paralelních struktur (či dokonce je vytvářeli), které jim zajistí alespoň nějakou jistotu bydlení a budou se shromažďovat v sociálně vyloučených lokalitách s riziky kriminality a celkového negativního dopadu na sociální soudržnost české společnosti, musíme v rámci prevence těchto jevů něco udělat. Od roku 1996 tak stát přispívá městu či obci, které poskytnou byt odpovídající kvality azylantovi, resp. rodině azylantů, státní dotaci dle počtu lidí v domácnosti odpovídající příspěvek na infrastrukturu obce. U několikačlenné domácnosti azylantů tak může státní dotace dosáhnout až několika set tisíc korun. Právě tato skutečnost je často jedinou motivací pro zastupitelstvo, aby byt azylantům poskytlo. Nevýhodou této cesty je fakt, že ne každé město je ochotno se do programu i přes tyto dotace zapojit, a tak mnoho azylantů čeká na integrační byt dlouho (i několik let) a často dostane byt v lokalitě, kde není práce, nebo v níž se cítí být izolováni. Proto se v posledních dvou letech rozjela druhá možnost: Azylant se může domluvit se soukromým majitelem bytu a stát pak azylantovi přispívá po nějakou dobu na nájem (může jít až o cca 50%), čímž je opět sociálně slabým azylantům umožněno zahájit normální život i přes jinak často nedostupné ceny nájmu. Zde je ovšem problém získat souhlas obce, protože ta musí onen příspěvek na nájemné proplácet a administrovat. Protože však samotné bydlení k zajištění integrace azylantů nepostačuje a existuje pro to mnoho dokladů z praxe, musel být SIP obohacen o další aktivity, jež by umožnily azylantům být též rovnocennou a platnou součástí v rámci pospolitosti, v níž bydlí.

Český

jazyk

Dle zákona o azylu musí být azylantovi do 1 měsíce od udělení azylu nabídnut bezplatný kurs českého jazyka. V praxi to úplně vždy neplatí, horší je fakt, že kursy českého jazyka byly doposud, bohužel, příliš krátké. Lidé z neslovanského prostředí a často i z něj se během 150 hodin stačili naučit jen úplně nejzákladnější věci. Protože na tyto kursy zpravidla nenavázala další praxe, ať již pracovní, studijní či jiná, i tyto základy mnozí azylanti opět brzy zapomínali. Tato situace by se měla brzy změnit – testují se a měly by být následně poskytovány kursy o délce až 470 hodin. Pro srovnání, např. ve Švédsku to může být až 700 hodin švédštiny, ovšem nikoliv jen pro azylanty, ale pro imigranty vůbec.

Práce

a

nezaměstnanost

Jako poslední se před několika málo lety do SIP dostala problematika nezaměstnanosti a pracovních příležitostí azylantů. Míra nezaměstnanosti mezi praceschopnými azylanty je totiž alarmující (až 60%), ačkoliv dle statistik je vzdělanostní průměr těchto lidí vyšší, než je průměr české společnosti. Azylantům by proto měla být úřady práce věnována zvláštní péče. Efekty této péče jsou však až na výjimky zatím ne příliš zřejmé. Je-li v obou předešlých oblastech pomoc či role nestátních neziskových organizací nemalá, v oblasti práce a řešení nezaměstnanosti je zcela zásadní – nejenže je často jedinou pomocí azylantům, v mnoha ohledech

navíc oblast práce a nezaměstnanosti v rámci SIP zcela supluje, ačkoliv se nepohybuje v jeho rámci.

Státní integrační program v kontextu integračních politik EU a ČR
Stále častěji se hovoří (v některých zemích EU už i aplikuje) i u nás o nutnosti s poskytnutím nějakých výhod požadovat závazek určitých aktivit ze strany samotného imigranta – tzv. integrační kontrakt. Za jeho dobu lze považovat i současný písemný souhlas azylanta se zařazením do SIP, který některé podmínky definuje, avšak ty se týkají jen absolvování kursu českého jazyka a souhlasu s podmínkami, za nichž je možné získat či odmítnout nabízený integrační byt, respektive podmínek setrvání či naopak ukončení účasti v SIP. Základem „skutečného“ integračního kontraktu by však měly být přesně definované a splnitelné závazky imigranta a zajištění spravedlivého a nediskriminačního prostředí, nabídka služeb, jichž může imigrant využít, zkrátka celý komplex aktivit a jim odpovídajících služeb. V některých evropských zemích přistoupili nyní k tomu, že celá tíha splnění závazků leží jen na migrantovi. Dle mínění především nevládních organizací by si ale míra závazků jedné i druhé strany měly vzájemně odpovídat – např. nelze požadovat po imigrantovi, aby se do dvou let naučil plynule česky, pokud neexistují dostatečně kvalitní a dostupné kursy českého jazyka, nebo nelze požadovat na jedné straně co nejdelší dobu zaměstnání pro poskytnutí nějaké výhody, např. dotované bydlení, a přitom nepotírat diskriminaci a neposkytovat sociálně-právní pomoc apod. Pokud nejsou vzájemné závazky vyvážené, riziko, že se imigranti do takového programu nezapojí, se jen zvyšuje se všemi z toho vyplývajícími negativními důsledky. Míra a obsah těchto podmínek by měly být výsostným právem každé společnosti, měly by však být tématem celospolečenské diskuse. Ať již se zvolí jakákoliv forma a obsah pomoci a požadavků směřujících k integraci imigrantů, tím hlavním by mělo být vždy uvědomění, že je to také a především v zájmu naší společnosti a její sociální stability. A vždy je dobré sledovat, co se povedlo, co nikoliv, co funguje a co ne, u nás a v jiných zemích (nejen) západní Evropy.

Shrnutí

Závěrem lze říci, že SIP je opatření, které by mělo především pomáhat při integraci azylantů do české společnosti a působit jako prevence proti jejich sociálnímu vyloučení, vytváření cizineckých enkláv potenciálně působících jako rozbuška mezi majoritou a imigranty. Jeho limitujícím faktorem je zaměření jen na malou skupinu imigrantů – azylanty – a lze jen doufat, že tento či podobný program se časem zaměří i na širší skupinu imigrantů.

• Příběhy a příklady

Jak vidno, rodina Jamiho měla štěstí a dostala hezký byt. S největší pravděpodobností se Jamiho rodiče museli ale také snažit – museli absolvovat kurs českého jazyka, prokázat, že mají dostatečné prostředky na placení nájmu, prokázat vlastní předešlou aktivitu při hledání bytu apod. Nyní tedy celá rodina žije ve městě s větším množstvím příležitostí jak se pracovně, jazykově a vůbec společensky integrovat. V následujícím příkladu si však ukážeme i opačný příklad. Je nutno zdůraznit, že se jedná sice o příklad tzv. klasický, ale zároveň nikoliv nějak závažně rozšířený. Podobné osudy se prostě čas od času opakují, byť pochopitelně s rozlišnými detaily a především s různými konci, a je dobré si na nich ukázat, že ani SIP není samospasitelný, že ne vždy musí být nějaká výhoda skutečnou výhodou

apod. Pro názornost vybíráme jeden příběh s tím horším koncem z hlediska efektivity SIP a potenciálně i z hlediska integrace rodiny do české společnosti.

Rodina pana Khana z Afghánistánu dostala azyl v roce 2002. Předtím pobývala v pobytovém středisku, tj. v uprchlickém táboře v Kostelci nad Orlicí. Na azyl čekala celá rodina dlouhé tři roky a už pomalu ztrácela naději – už by se i po vzoru některých jiných vydala dále na západ, kdyby na to ovšem měla peníze. Veškeré úspory již tou dobou ale byly pryč. Jejich dvě děti zde navíc již chodily do školy, naučily se perfektně česky a zvykly si. Rodiče je proto nechtěli zase vytrhávat z navyklého prostředí. Navíc se tu cítili bezpečně. S azylem se jim do krve vlila nová vlna optimismu. Doufali, že nyní již budou žít „normálním“ způsobem života, zvláště, když jim byla nabídnuta účast ve Státním integračním programu s vidinou kursů českého jazyka a především vlastního bydlení... S přiděleným azylem však nemohli zůstat v pobytovém středisku pro žadatele o azyl, a protože neměli kam jinam jít, byli přestěhováni do tzv. integračního azylového střediska (také Ministerstva vnitra), tj. zařízení pro azylanty v Hoštce u Roudnice nad Labem. Zatímco Kostelec je malé, ale přece jen město, Hoštka je již opravdu malé městečko, navíc integrační azylové středisko se od něj nalézá asi 2 km daleko. To bylo nepříjemné zvláště v zimě pro děti (obě mladší 10 let), když měly docházet do školy. Zde se rodina cítila velice izolována, slibovaná výuka českého jazyka se pořád odkládala (místo prý je příliš daleko pro jakéhokoliv lektora), jejich sousedi azylanti byli většinou rusky mluvící, jejichž čeština byla mnohem lepší, a s Khanovými se příliš nebavili. Všichni však byli beznadějně nezaměstnaní – v místě žádná práce nebyla, a když už se nějaké místo našlo, byl problém se buďto dostat do zaměstnání nebo naopak po zaměstnání domů. Pravidelná doprava byla totiž zdlouhavá a velice řídká. Rodina Khanových ve spolupráci s nevládní organizací žádala o integrační byt v různých větších městech ČR, vždy tam, kde se dal očekávat lepší přístup ke kursům českého jazyka a hlavně k práci. Po dvouletém úsilí se kromě několika příslibů ovšem neobjevil žádný konkrétní výsledek. A jednoho dne, bezmála po třech letech od udělení azylu a šest let od příchodu do ČR, dostala rodina dopis od Ministerstva vnitra, v němž jí byl nabídnut byt v malé vesničce asi 30 kilometrů od Litoměřic s tím, že buď jej akceptuje, nebo nikoliv, a v tom případě se rodina postěhuje i z integračního azylového střediska, protože tím skončí její účast v SIP. Co měla rodina dělat - tento byt přijala. Bohužel, malá vesnička byla podobná bydlení v Hoštce, ani zde práce nebylo a navíc na tomto místě mnozí místní cizince nikdy neviděli, natožpak z Afghánistánu. Jestliže předtím Khanovi prohodili se svými sousedy alespoň pár slov, nyní již byli cele odkázáni především na své děti. Ty jim přinášely novinky a ony také především komunikovaly s místními. Jednoho dne se rodina zvedla a odešla. Přestala věřit v pomoc Státního integračního programu a možnosti zařadit se jako normální občané. Pan Khan totiž vyhledal jednoho ze svých krajanů, k nimž neměl po dlouhá léta díky transportu z Afghánistánu do Evropy důvěru. Pracuje teď u něho v obchodě s koberci v centru Prahy a rodina bydlí v podnájmu na jejím okraji, v lokalitě, kde již začínají mít cizinci převahu nad Čechy.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Baršová, A. & Barša, P. (2006). Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky USA, západní Evropě a Česku. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Uherek, Z. (2006). Analýza efektivnosti Státního integračního programu.

Internet:

Centrum pro integraci cizinců – www.cicpraha.org

Koncepce integrace cizinců ČR.
http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/koncepce_integrace_cizincu

Státní integrační program Ministerstva vnitra ČR – www.mvcr.cz

Ukrajinci (nejen) v České republice

- **O co jde v dialogu Ty jsi Ruska, co?**

Olga čelí relativně typické situaci. Nejdřív si ji pletou s Ruskou, dají jí najevo, že jako taková je zde nechtěná a navíc, ve srovnání s Jožem jí ani její ukrajinská příslušnost v očích Čechů nepomůže – nebo to tak alespoň vnímá. V tomto textu se pokusíme představit Ukrajinu, ukrajinštinu i Ukrajince i v kontextu „pletou si nás s Rusy“.

- **Co je...?**

Zarobitčany (mn.č.zarobitčani) je člověk, který jezdí převážně za sezónní nebo krátkodobou prací do zahraničí. Obdoba termínu „gasteirbeiter“.

Kozák je termín z tatarštiny zn. svobodný junák, muž, voják. Kozácké hnutí bylo nejsilnější v 17.století za hejtmana Bohdana Chmelnyckého. Dodnes žijí na Ukrajině rody a rodiny se slavnou kozáckou minulostí a kozácká tradice je na Ukrajině stále živá. Kozák je pro Ukrajince symbolem udatnosti, boje za svobodu i svobody samotné.

Ukrajinský folklór: Lidových písní existuje nekonečná řada, nejslavnější jsou asi svatební a s vojenskou, tedy většinou kozáckou tematikou a dále ještě tzv. kolomyjky. Písně jsou založeny na polyfonní harmonii, tzn. že většinou zpívají alespoň dva zpěváci anebo dvě zpěvačky, z nichž jeden drží základní hlas a druhý tzv. předzpěvuje. Většinou bývá ale zpěváků více. Ukrajinci dodnes velmi rádi své písně zpívají a umí zazpívat kterýkoli z hlasů písní a dokáží tak onu typickou ukrajinskou harmonii vytvořit bez zkoušení i s neznámými lidmi třeba na chodníku, ve vlaku nebo na každé oslavě v práci, škole apod.Ukrajinský folklór je důležitá součást národní identity. Nerozdílným elementem folklóru jsou i bohaté kroje, zejména pánské i dámské vyšívávané košile, tzv. „vyšivanky“, které muži zejména na západní Ukrajině často nosí i běžně na ulici, ještě častěji v národní svátky.

Ruskýj x rosyjskýj jsou dvě důležitá ukrajinská přídavná jména. První označuje věci spojené s Kyjevskou Rusí a potažmo i v určitých většinou historických kontextech s Ukrajinou. Ukrajinci se totiž dříve nazývali Rusíny a Ukrajina Rusí. Termíny Ukrajinec a Ukrajina se používají teprve od 18. století. I v češtině se nakonec geografický termín Rus vztahuje v podstatě k Ukrajině. Druhé adjektivum se vztahuje čistě a jenom k Rusku.

Step – Nekonečné stepi centrální Ukrajiny jsou pro tuto zemi tou nejcharakterističtější krajinou, jakou si lze jen představit. Ve folklóru se to tématy spojených se stepí jen hemží.

Oligarcha je člověk, který drží v rukou díky svému obrovskému majetku i politickou moc. Většina oligarchů pochází z východní části Ukrajiny, kde je soustředěno nejdůležitější těžké strojírenství a nerostné bohatství. K pohádkovým majetkům a svým podnikům se oligarchové dostali během „privatizace“ popř. spekulacemi s nerostnými surovinami. Oligarchům patří i celé fotbalové kluby apod. Jejich propojení na ukrajinské politiky bývá většinou dobře známé. Vliv oligarchů je pro ukrajinský politický systém typický. V podstatě za každým politikem ve vysoké politice nějaký takový oligarcha stojí.

Oranžová revoluce téměř na den přesně, ale o 15 let později a větším rozměru, si také Ukrajina zažila svou sametovou revoluci, která na pár měsíců ohromila svět. Ukrajinci tak dokázali, že jim osud jejich vlasti není lhostejný a že se na jeho směřování hodlají aktivně podílet. Obecně se tato revoluce považuje za okamžik, kdy se po desetiletích probudila občanská společnost. Vývoj země je od té doby mírně optimističtější.

Klient je osoba, která zprostředkovává práci za úplatu a procenta. Do sítě klintů spadne převážná většina Ukrajinců, kteří sem přicházejí za prací. Klientem často bývá známý ze stejné vesnice nebo dokonce příbuzný. Klient má síť potenciálních zaměstnavatelů, kterým pracovníky dohazuje. Za tyto služby si bere ovšem často nemalé procento z výdělku dělníků a nezřídka se stává, že jim dá mnohem méně peněz, než zněla dohoda. Případů, kdy klienti spolupracují s mafií a předávají informace o tom, kdy se kdo s penězi vydává na cestu domů, aby byl ještě před odjezdem okraden, není málo. Klient si často výhrůžkami vyhostění ze země udržuje své podřízené v poslušnosti a plyne mu tak z nich tučný zisk. Zastráňování ukrajinských dělníků většinou vůbec neznají svá práva a neví proto ani, že mohou stejně jako kterýkoli jiný občan získat práci a nemusí být závislí na klientech. Klienti často zařizují všechno - od dopravy přes víza až po ubytování- a za tyto dodatečné služby si účtují několikanásobně vyšší sumy, než jaké by odpovídaly realitě. Rovněž tak zabrání kontaktům dělníků s českým prostředím. Jedinou cestou, jak se zbavit tohoto systému je osvěta ukrajinských pracovníků v podobě vyjasnění jejich práv a povinností vůči tomuto státu. Tyto snahy různých organizací však komplikuje fakt, že z Ukrajiny nikdo na funkční právní stát není příliš zvyklý a se všemi procedurami a svými právy se seznamují teprve tady.

- **Téma**

Nejrozšířenější omyly o zemi nad Dněprem
„Ukrajina je země na východě Evropy.“ Už tato na první pohled banální a jasná věta

je pouhým politickým produktem a logicky neodpovídá pravdě. Každý, kdo se podívá na mapu Evropy, zjistí, že geografický střed Evropy se nachází právě na Ukrajině, v její západní části. Tuto klasifikaci asi hned tak nezměníme, ale pokud už používáme geografické termíny, pokusme se mít před očima mapu a ne zažitě stereotypy.

Ani s tvrzením, že Ukrajinci jsou typickým slovanským národem, se nelze plně ztotožnit. Ukrajina je etnicky velmi zajímavou zemí a slovanské obyvatelstvo, které se rozšířilo na toto území teprve v 6. století, je silně promíšeno s Turky, Tatary, Poláky, Němci, Rumuny, Maďary, Litevci, Bulhary, Bělorusy, Rusy, Řeky a samozřejmě také s Židy. Na samém začátku existence státu Kyjevské Rusi ještě stáli severští Vikingové, a tak byla vládnoucí třída a dvůr Skandinávci, konkrétně Ugrofinové, předchůdci dnešních Finů. Ukrajinská kultura je tedy neuvěřitelně bohatá, neboť absorbovala elementy ze všech kultur, se kterými se setkala. Ukrajina byla před násilnou stalinovskou homogenizací obyvatelstva, kterou započala už Kateřina Veliká, multikulturním státem par excellence. Odsuny či likvidace jiných než majoritních etnik po druhé světové válce proběhly i v naší zemi (viz Sudetenland v sekci česko-německé vztahy), v Polsku, Chorvatsku a i ve zbytku východního bloku. Vznik tzv. národních států se silně podepsal na růstu xenofobie jejich obyvatel, kteří byli zbaveni přirozené možnosti srovnávat jiné kultury, se kterými tradičně sousedily a částečně splývaly po staletí.

A argumentem, že jsou Ukrajinci národem nájemných dělníků, který vždycky vzhlížel ke svému velkému staršímu bratrovi na východ, souhlasit nejde ani v nejmenším. Rusko je bratr sice velký, ale o několik set let mladší, který vyrostl z kultury své mladší sestry Ukrajiny a dlouhá staletí ji exploatoval a drancoval. I přes 15 let tzv. nezávislosti Ukrajiny ji ještě celou nevyvrhl a udělat to ani nehodlá. Ve vydrancované zemi, kde byly důsledně odstraňovány elity, bude ještě chvíli trvat, než bude ekonomická situace alespoň na takové úrovni jako u nás. Bylo by dobře si připomenout, že Česká republika je sice komunismem jednou z nejpostiženějších zemí po stránce duševní, ale ekonomicky byla vždy na čele východního bloku. Po r. 1989 nedošlo k žádnému zázraku a velkým změnám v oblasti národního hospodářství, ale naše země přesto prosperuje, neboť má na čem a s čím začít. Diametrálně odlišná byla situace v zemích bývalého SSSR, kterým nezůstalo kromě závislosti na ruské ekonomice nic. Výjimku tvoří pouze 3 malé baltské země, které jsou příklady ekonomických zázraků. Zemi o velikosti Ukrajiny však malé dotace na nohy nepostaví.

S Ukrajinou tedy věc zdaleka není jednoduchá, jak by se na první pohled zdálo. Není totiž a ani nikdy nebude jen takovým menším Ruskem, bývalou kolonií SSSR, jedním z 15 násilně připojených států k tomuto imperiu. Má svou bohatou kulturu a historii, kterou musela po staletí hájit před okolními mocnostmi, jež měly a stále mají na Ukrajinu spadáno jako na zemi, která oplývá nerostným bohatstvím, úrodnou půdou a která má tu smůlu, že má důležitou strategickou polohu v Evropě. Tyto faktory vedly během staletí ke stovkám represí, jež zapříčinily silnou emigraci. Proto Ukrajinci dnes nežijí jen na území Ukrajiny, ale i Severní a Jižní Ameriky, Evropy i Austrálie či Jihoafrické republiky. Ukrajina je největší zemí Evropy a zahrnuje v sobě mnoho kulturně i jazykově historických regionů, které byly do dnešní podoby sjednoceny až po druhé světové válce. A z takové země pochází Olga, jejíž rodinu osud jako jednu z mnoha zavál z Ukrajiny až sem, do České republiky. Olga pochází ze Zakarpatí. Její rodiče se ale rozhodli začít nový život bez chudoby a korupce, který přinese jejich dětem lepší

možnosti a budoucnost, a vybrali si naši republiku. Mohli bychom jejich rozhodnutí brát jako kompliment pro naši zemi i nás samotné.

Několik slov o Ukrajině a česko-ukrajinské historii

Dnešní stát Ukrajina (Україна) se rozkládá mezi Karpatami ze západu a doněckou stepí z východu a mezi Krymem z jihu a Běloruskem ze severu. Sousedí se Slovenskem, Maďarskem, Rumunskem, Moldávií, Ruskou federací, Běloruskem a Polskem. Ukrajina je se svou rozlohou 603,700km² největším evropským státem, pokud tedy nepočítáme mezi evropské státy i evropskou část Ruské federace. Ze západu na východ měří přes 1300 km a z Polesí na severu ke břehu Černého moře více než 900 km.

Hlavním městem Ukrajiny je od raných dob Kyjev, který má dnes necelé 3 milióny obyvatel. Území dnešní Ukrajiny bylo víceméně stabilně osídleno již od 3.století př.n.l. Skýty a dalšími národy. Skýtové byli národ kulturní a mnohé elementy jejich kultury ukrajinská kultura převzala (viz slavné navršené mohyly bojovníků ve stepi místo klasických hrobů). Historie státu sahá do 9.století n.l., kdy vznikl státní útvar Kyjevská Rus. Kníže Vladimír, později Svatý Vladimír, Čechům známý hlavně díky satirickému Havlíčkovu dílku „Křest svatého Vladimíra“, přijal křesťanství (r. 988) ze strategických důvodů jako ostatně všichni panovníci v té době. Aby ale získal větší nezávislost, přijal ji z rukou Byzantské říše. Částečně rovněž proto, že přijímat křest ze západu, který byl dosti vzdálen a navíc v této době za východem a jihem zdaleka kulturně zaostával, by zkrátka nedávalo smysl a byl by dokonce krokem zpět (z Byzantské říše přišli i Cyril s Metodějem, kteří přinesli písmo a počátky kultury). Prudký kulturní a urbanistický rozvoj města Kyjeva (mělo okolo r. 1200 asi 50000 obyvatel, Londýn v té samé době měl jen asi 12000) a nárůst politické prestiže, kdy nejslavnější rody usilovaly o spříznění s dynastií skandinávsko-slovanských Rurikovců, jak se tento rod v Kyjevské Rusi podle svého zakladatele Rurika jmenoval, byl přerušen nájezdy Mongolů, později Tatarů ve 12. století. Kyjevská Rus byla porobena a ze jha Zlaté Hordy se klopotně dostávala jen jednotlivá roztržitá knížectví. Jediná dvě knížectví, která si v podstatě udržela svůj význam a nezávislost, bylo Haličské a Volyňské na západu země. Proti Tatarům, kteří měli svou strategickou bázi na Krymu, i proti dalším nepřítelům, kteří opakovanými nájezdy do vnitrozemí, během nichž rabovali a odváděli slovanské obyvatelstvo do otroctví a v podstatě znemožňovali normální засídlení stepní, tedy centrální Ukrajiny, se postupem času zformovali obyvatelé dnešního ukrajinského území, kteří si říkali kozáci. Byli to zejména muži, kteří byli postiženi nájezdy tatarských hord, nebo utekli před robotou u polských nebo ruských pánů na step, jež byla v té době zemí nikoho. Žili polovojenským životem na místech těžko přístupných nepříteli, jako třeba v dolním toku Dněpru, okolo dnešního Záporoží. Tam založili svůj hlavní tábor Záporožskou Sič, ze které podnikali výpady proti nepřítelům. Jejich vojenská prestiž rostla a stejně tak i jejich bohatství. Nechávali se dokonce jako vojáci najímat (nejdále kozáci bojovali v USA), ale bojovali hlavně za svobodu svou i své země, která byla neustále ohrožována jak Polsko-litevským impériem, tak Tatary a Turky a sílícím Moskevským knížectvím. Těžkou ránu jim i celé Ukrajině zasadila tzv. Perejaslavská dohoda, kterou v dobré víře v záchranu Ukrajiny před nepříteli podepsal nejslavnější kozácký ataman všech dob, Bohdan Chmelnyckyj. Tou dohodou fakticky stvrdil spojení levobřežní Ukrajiny (na východ od Dněpru) s Moskevským knížectvím. Pravobřežní Ukrajina patřila Polsku, čímž pádem po jeho dělení přešla na sklonku 18.století do rukou Moskvy. Kozáci si až do dob panování Kateřiny Veliké udrželi jistou autonomii, ale tato vládkyně nakonec Sič nechala svými

vojsky rozmetat. Od dob jejího panování také začínají největší represe proti ukrajinskému národu, kultuře a jazyku v podobě vyhnanství, násilné změny vyznání a rusifikace.

V tomto duchu pokračovaly i další ruské vlády, ale s přehledem největších „úspěchů“ na poli destrukce všeho ukrajinského dosáhl J.V. Stalin. Tento diktátor nejenže nechal popravit tisíce a tisíce představitelů ukrajinské inteligence, ale ve 20. a 30. letech nařídil na ukrajinském venkově proti vzpurným sedlákům, kteří byli proti kolektivizaci, ohromné dvě vlny hladomorů, během kterých přišly o život asi 4 milióny lidí. Tyto tragédie jsou i dnes, bohužel, téměř mimo světového povědomí, stejně jako byly v době, kdy je Stalin páchal.

Bída, nesvoboda a nespokojenost s životem v rakouském záboru a potom stalinský teror přiměl obyvatele k masové emigraci ze země. První vlna emigrace se datuje už koncem 19. století, druhá přichází s první světovou válkou. Během druhé vlny odešlo množství ukrajinské inteligence právě k nám do Prahy, kde byly díky pomoci prezidenta Masaryka vybudovány ukrajinské university, gymnasia, škola výtvarného umění a v Poděbradech technická universita. Ukrajinský kulturní život tepal, vznikla tu i významná ukrajinská básnická skupina „Pražská škola“. Slovanská knihovna Klementina vlastní sbírku velmi ceněné ukrajinské knižní grafiky z této doby a mnoho dalších publikací.

Slibný rozvoj života ukrajinské menšiny v Praze byl přerušen příchodem druhé světové války. Ukrajinci, kteří neodešli na frontu nebo včas neutekli do tzv. „DP campů“ (shromažďovací tábory přemístěných osob, které byly po válce zejména v Německu), byli odvezeni do ruských lágrů příslušníky Rudé armády a KGB. O existenci všech těchto ukrajinských institucí bylo zakázáno během totality hovořit a jejich stopy byly vymýceny. I z toho důvodu tu dnešní příchozí paradoxně nemají na co navazovat.

Velké emigrační vlny Ukrajinců odešly i do Spojených států a Kanady. V Kanadě dnes Ukrajinci tvoří 10 procent z celkové populace a ve Spojených státech rovněž velmi čilá a početná diaspora pomohla vytvořit a udržuje ukrajinské instituty při nejprestižnějších universitách jako je Harvard University, Columbia University, Yale apod. Díky diaspoře přežila ukrajinská kultura nejkrutější léta stalinizace i další léta až do r.1991, kdy její význam začal logicky mírně upadat. Celkem žije v diaspoře, tedy mimo území Ukrajiny, asi 20 miliónů Ukrajinců.

Ukrajina získala nezávislost 24.srpna 1991. Jak bylo již dříve naznačeno, Ukrajina prošla neobyčejně těžkým vývojem, v němž byla ukrajinská identita po celou dobu svého vývoje silně potlačována. Ani dnes, 15 let po získání nezávislosti, se Ruská federace nevzdává svého vlivu na tuto zemi a všemi prostředky se snaží udržet si ji jako svou kolonii. Rusifikace, o které byla již výše řeč, stále probíhá, ačkoli jediným úředním jazykem státu je ukrajinština. Realita je však trochu jiná. Rusky mluvící část obyvatelstva, která tvoří větší polovinu, se domáhá svých práv a snaží se o uzákonění ruštiny jako druhého jazyka (ne-li jediného) s argumenty, že si přeje vznik bilingvního státu. V takovém státě ovšem musí existovat stav, kdy obě strany hovoří oběma jazyky, což bohužel platí jen pro ukrajinsky hovořící část populace. Dědictví sovětského svazu se projevuje i v sovětizované mentalitě národa. Oranžová revoluce, která vypukla po druhém, zfalšovaném kole prezidentských voleb ale prokázala, že ukrajinský národ má velmi zdravé jádro. To však nic nemění na faktu, že politická situace je a zůstává složitou.

Na složité politické situaci na dnešní Ukrajině nese vinu i nejednoznačný postoj EU ohledně perspektiv Ukrajiny v tomto společenství.

Regiony

Jak už bylo řečeno, Ukrajina se skládá z mnoha kulturně odlišných regionů. (Nemluvíme tu teď o administrativním rozdělení na oblasti apod., které sleduje tradiční hranice jen částečně.) Nezajímavějšími i turisticky nejatraktivnějšími dvěma regiony je Zakarpátí a Krym.

Podkarpatská Ukrajina neboli Zakarpátí prošla zcela odlišným vývojem než zbytek Ukrajiny a její součástí se stala až po násilné anexi Sovětským svazem po druhé světové válce. Zakarpátí je částí několika knížectví, později Rakouska-Uherska a po první světové válce bylo až do roku 1938 součástí Československa („Od Jasini do Aše, republika je naše!“ – jak znělo prvorepublikové heslo). Z tohoto období pochází i příběh o zbojníku Nikolu Šuhajovi. Československá vláda budovala školy a snažila se postavit na nohy místní samosprávu. V r.1938 následoval několikaměsíční pokus o vytvoření samotného státu, který zhatila Maďarská anexe a následné připojení k Sovětskému svazu.

Zakarpatská populace je etnicky naprosto odlišná od zbytku Ukrajiny. Zakarpatský typ není klasický slovanský. Populace je zde silně promíšena geny nejrůznějších utečenců hlavně z dob válek. Ti ale přicházeli opět hlavně z jihu a přinášeli tak zase tmavý gen. Zakarpatský gen je složen z genu rumunského, maďarského, slovenského a ukrajinského. Rusíni, jak se nazývají místní obyvatelé, bývají tedy o něco tmavší. Navíc Zakarpátí má vysoké hory, takže tím jejich karnace ještě tmavne. Slovanské kulaté obličejí a bílá pleť se tu objevuje zřídka a těchto rysů přibývá směrem na východ. V postatě i typická ukrajinská kráska opěvovaná v písních je tmavý typ. Je to dáno opět tím, že na stepích se pozdější slovanské obyvatelstvo hodně mísilo se Skýty a Tatary.

Stejně tak odlišní jsou i Huculové, kteří bývají často s Rusíny zaměňováni. Huculové jsou ovšem národem, který přišel do ukrajinských Karpat z Rumunska, podobně jako naši Valaši na Vsetínsku.

Krymská autonomní republika: Právě zde se nalézají nejatraktivnější černomořská letoviska. Krym byl osídlen již mnohá staletí př.n.l. kulturními civilizacemi. Dodnes jsou tam k vidění antické památky apod. Z řeckých rukou postupně přešel do rukou Tatarů. Tatarská populace byla ovšem z Krymu násilně deportována roku 1943 za Ural a na jejich místo byli dosazeni etničtí Rusové. Můžete zde ale nalézt i českou vesnici s půvabným názvem Bohemka.

Jazyky

Ukrajínština: Variant ukrajínštiny je mnoho, ale nejčistší podobu tohoto jazyka lze slyšet na Haliči, tedy ve Lvově, Ivano-Frankivsku a dalších městech. Poltavská oblast na středovýchodě země rovněž patří k tradičně ukrajinojazyčným.

Ruština: užívá se na východě a středu země, dále pak na Krymu.

Rusínština: vyskytuje se na západě Ukrajiny a na Slovensku a je velmi blízká jazyku Lemků, tedy Rusínů, kteří žijí na polské straně hor. Centrem slovenských Rusínů je Prešov.

Jazyk, jakým se hovoří na Zakarpatí, je pro Ukrajince někdy obtížně srozumitelný, protože má spoustu specifik – mnoho slov pochází z maďarštiny, slovenštiny, rumunštiny, němčiny, ruštiny a jidiš. Má spoustu svých vlastních slov a existují dokonce zakarparsko-ukrajinské slovníky.

Nejslavnějšími Rusíny jsou Andy Warhol, který se narodil v Medzilaborcích, nebo Paul Robert Magocsi – profesor historie z Toronto University. Nejsilnější rusínská lobby je právě v Kanadě.

Náboženství

Na Ukrajině existuje specifická církev řecko-katolická neboli uniatská, zvaná též ukrajinská. Tato církev vznikla díky Brestské unii, uzavřené v r.1596, která byla v podstatě fúzí církve pravoslavné a římsko-katolické. Polská vláda, která její vznik iniciovala, doufala, že tak pravoslavný ukrajinský národ postupně přiblíží katolicismu a zvolna konečně asimiluje s polským obyvatelstvem. Projekt asimilace však nebyl úspěšný. Řecko-katolická církev se naopak stala jedním ze základních elementů ukrajinské identity. Uniatská církev je rozšířena zejména na západní Ukrajině. Církev pravoslavná je naopak rozšířena na východě a středě země. Má 3 centra, 3 hlavy této církve a je pro ni tudíž charakteristická roztržitost a sváry mezi těmito centry. Vyznavači muslimské víry byli a jsou na území Ukrajiny především Tataři a Turci, tedy obyvatelé Krymu. Tyto národy jsou na Ukrajině zastoupeny dodnes, avšak v malém počtu. Víra židovská má rovněž na Ukrajině své hluboké kořeny. První Židé přišli na území Ukrajiny již v 8.století z Byzantské říše, další přicházeli z Persie, Mezopotámie a Polsko-litevské Rzeczypospolité. Velké množství těch, kteří přežili holocaust, od 60.let opouštějí Ukrajinu i Rusko a vydávají se převážně do Izraele nebo USA, kde nejsou vystavováni náboženské ani politické nesnášenlivosti. Na západní Ukrajině je také velké množství katolíků, což souvisí s polským vlivem a se silným zastoupením polské menšiny.

Národní

svátky

Pravoslavné nebo uniatské církevní svátky se slaví většinou podle starého ritu, tj., podle Juliánského kalendáře, tedy o 2 týdny později než u nás. Největšími svátky jsou Pascha (Velikonoce), Rizdvo (Vánoce) a 24.srpen, kdy Ukrajina slaví den nezávislosti.

Ukrajinci v České republice aneb komunita, ze které pochází Olga

Oficiální odhady počet ukrajinských pracovníků, kteří jsou v zemi, se pohybuje okolo 60 tisíc osob. Neoficiálně se však hovoří o nejméně dvou stech tisících osobách, z toho:

20		tisíc		občanů	ČR
13	tisíc		s	trvalým	pobytem
78	tisíc		s	přechodným	pobytem
100-150	tisíc	na	různá	víza,	nebo nelegální práce

Přicházejí sem nejčastěji za prací. Většinou mají už jisté zázemí v tom, že někdo z jejich rodiny nebo vesnice se jich ze začátku ujme a vysvětlí jim, jak shánět práci, čeho se vyvarovat apod. Často se díky tomu stává, že celá jedna vesnice pracuje např. v malém moravském městečku. Z největší části jsou ale najímáni na práci tzv. klienty (viz slovníček). Kromě ČR jezdí v současné době Ukrajinci za prací nejčastěji do Polska, Německa, Itálie a Portugalska.

Ukrajinci přijíždějí do České republiky zejména za výdělky, tedy pracovat zde přechodně. Jedná se o tzv. „kyvadlovou migraci“. Nejčastějším modelem je několikaměsíční práce v zahraničí, měsíc až dva měsíce doma a opět odjezd. Vyjímkou ale nejsou ani případy, kdy se pracovník dostane domů jednou za 2 roky. Případy, kdy odjíždějí i ženy, jsou stále častější. Fatální ekonomická situace je nutí opustit i své děti, často ještě kojence, ponechat je v péči prarodičů a vydat se do zahraničí za prací. Procento osob, které zde zůstanou, není vysoké, ale jsou mezi nimi takoví, kterým se poštěstí a najdou si zde partnera, nebo dají přednost lepší perspektivě v naší zemi než svému rodinnému zázemí.

Jediným místem, kde se Ukrajinci všech vrstev mezi sebou potkávají, je kostel v neděli. Mnoho z nich pracuje ale i sedm dní v týdnu, takže se i sem dostanou spíše výjimečně. „Zarobitčani“ se příliš veřejně nesdružují. Strach z policie a vyhoštění, který v nich ještě přživují „klienti“, i když jsou tu legálně, je velký. Tvoří většinou skupinky, které bydlí v jednom bytě, v jednom domě, nebo pracují u stejného zaměstnavatele. S Čechy přicházejí do kontaktu velmi omezeně. Neučí se proto ani česky, což jim zase brání navázat s nimi kontakt, i když se namane příležitost, a kruh se uzavírá. Existuje ovšem několik organizací Ukrajinců, kteří se zde již plně etablovali a snaží se svým krajanům pomáhat a připravovat pro ně i pro Čechy bohatý kulturní program, který zahrnuje od výstav a projekcí filmů i koncerty, divadelní představení nebo plesy či vzdělávací akce a konference. Takovými organizacemi jsou: Ukrajinská iniciativa ČR, která vydává časopis pro Ukrajince „Porohy“, www.ukrajinci.cz, dále Fórum Ukrajinců www.ukrainians.cz, Katedra ukrajinistiky existuje na FF UK Praha, FF MU Brno, FF PU Olomouc nebo Česká asociace ukrajinistů (ČAU).

Co se hudby týče, tak moderní rockové podoby ukrajinského folklóru nabízejí např. skupiny Ahmed má hlad www.ahmedmahlad.cz Klasickou verzi ukrajinského folklóru můžete slyšet od souboru Ignis a mnoha dalších. Nejslavnější ukrajinskou kapelou současnosti je Gogol Bordello z New Yorku, Vopli Vidopliasova (VV) z Kyjeva a Hajdamaky ze západní Ukrajiny.

- **Příběhy a příklady**

Můj třetí domov je v Česku
Ludmila (49) již měla se životem v cizí zemi zkušenost. Za prací však odešla poprvé. V Čechách byla už od prvních dní zaměstnána legálně. Po roce se hodlala vrátit a za ušetřené peníze si doma otevřít na tržnici stánek s oděvy. Dnes ale žije se svým českým partnerem už jedenáctým rokem v Olomouci. Své příbuzné na Ukrajině a v Rusku navštěvuje jednou do roka.

Na chodbě za dveřmi bytu už čeká několik tašek. O půl čtvrté přijede taxík, který ji zaveze na nádraží. Na pět týdnů unikne od rutinní práce a výparů průmyslové zóny. Poslední společné minuty, poslední objetí a polibky. Pět týdnů bez manžela, zahrádky, pěstěných fialek. Po roce se zase uvidí se svým synem, příbuznými a kamarády z mládí. V srpnu se sjíždí do města Javorova na západní Ukrajině také všechny Ludmiliny kamarádky. Setká se s Natašou, která přiletí ze Španělska, se Světlanou z Itálie, s Irinou z Izraele a Věrou z Německa. Z Javorova pojedje navštívit svou matku a sestru do Ruska. Potom ji čeká týdenní

dovolená u Černého moře a odtud zpět na Ukrajinu a pak zase do Česka, za manželem a svou zahrádkou. Jedenáctého září už opět nastupuje na ranní směnu. Autobus do Lvova odjíždí z prvního nástupiště. U zastávky postávají rodiče dvou dětí; to mladší má plno otázek, táta jen odsekává. Stará paní se sklovitými očima sedí na lavičce. Je sama. U dvou rozměrných, izolepou oblepených kartónových krabic s nápisy mikrovlnná trouba přešlapují dvě štíhlé dívky. Opodál kouří levné cigarety tři mladíci v džínách, tričkách s límečkem a džínových bundách. Před cestou si všichni dojdou ještě na toalety, pro kávu a na cigaretu. Autobus přijíždí se zpožděním, řidič pomáhá se zavazadly. Polská nákupní taška, aktovka, krabice, igelitky a skutálené plastické lahve vytvoří překážkovou dráhu v uličce mezi sedadly. Nastupující absolvují poslední cvičení před dvacetihodinovou poutí v poloze skrčenců. Ačkoli je na každé jízdence uvedeno číslo sedadla cestujícího, dochází ke sporům nejen o volná místa, ale i o ta obsazená. Dohadování cestujících dramatizují výstřely v akčním filmu z již puštěné televize. „Sedněte si tam, kde je volno!” uzavírá hádku tělnatý řidič. „Vyrážíme.” Je půl páté odpoledne. ... Když se Ludmila v polovině devadesátých let rozhodla odejít pracovat do Čech, už ji doma nic nedrželo. Bez jejího vědomí a souhlasu odvezl její tehdejší manžel syna do Sýrie. Zůstala bez práce, bez kontaktu s dítětem, na krku příbuzným na Ukrajině. V této tísnivé situaci dostala kontakt na Váňu, který „nabíral” lidi do Čech. Neváhala ani minutu. Předala mu potřebné doklady a za měsíc už ona a dvě další ženy seděly ve Váňově autě směřujícím na západ.

Práce byla sjednaná již z Ukrajiny a za zprostředkování nemusela, na rozdíl od mnohých krajanů, zaplatit ani halíř. Vzala si s sebou jen pár osobních věcí. „Na té ubytovně je všechno, od kolíček na prádlo až po hadr na podlahu” sliboval Ivan. Nenašla ani hrneček na kafe, ani lžičku, natož nějaký kolíček. Na druhý den nastoupila do zahradnictví. První tři měsíce Ludmila a její krajanky pracovaly dvanáct, někdy šestnáct hodin denně, včetně víkendů a svátků. „Do práce, jíst, spát, my jsme ani nevěděly, kde bydlíme,” vzpomíná Ludmila. Poté, co pochopila, že český zákoník práce se vztahuje i na ni, rozhodla se intenzitu práce zmírnit a porozhlédnout se po městě i po okolí. V blízkosti města objevila les, kam začala chodit na houby. S kamarádkami z ubytovny si občas vyrazila na koncert, výstavu, diskotéku, chodily do zoo, jezdily na výlety. Spokojený zaměstnavatel jí nabídnul prodloužení smlouvy o rok, poté ještě o jeden. Přijala. V té době už žila s českým přítelem v malém bytě. Domů jezdila jednou za rok a o návratu přestala uvažovat. Zahradnická firma po třech letech zkrachovala. Když už nebylo jiné cesty, jak prodloužit povolení k pobytu, zřídila si živnostenský list, ale nepodnikala, pracovala na černo v restauraci, poté v kuchyni a v nonstop baru. Po pěti letech Ludmile hrozilo, že bude muset opustit republiku. Situaci zachránil její přítel, který jí nabídnul manželství. Krátce po sňatku byli oba pozváni k pohovoru na cizineckou polici. Výpovědi novomanželů souhlasily, a tak vytoužené razítko s povolením k pobytu ozdobilo její pas. ... Za dvě hodiny dorazí starý Mercedes na hraniční přechod v Českém Těšíně a zařadí se za vysloužilou Karosu, Mana a novější typy Mercedesů čekajících na rozsudky celníků. Autobusy stojí, popojíždějí, motory startují a zhasínají. Pasažéři si povídají, kouří, svačí, luští křížovky, znuděně koukají nebo spí. „To dostali úplatky, aby neprohlíželi náš autobus”, říká jeden z nich a ukazuje z okna na záda dvou českých celníků, kteří odcházejí od řidičů s igelitovými taškami neznámého obsahu. Čekání se protahuje na tři hodiny. Setmělo se. V devět hodin

přináší celník prověřené pasy. Konečně se cestující mohou začít smát promítané ruské komedii a při kodrcání se po polských silnicích jsou hned pasažéři uvolněnější. ... Ludmila pochází z hornické oblasti jihozápadního Ruska. Maminka je Ukrajinka, táta byl Rus. Jako dítě chtěla být baletkou, poté tankistkou, žurnalistkou, přála si cestovat po světě a tato touha ji nikdy neopustila. Přátel měla vždycky spoustu. V sedmnácti odešla studovat vysokou železniční školu do Rostova na Donu. Po roce přestoupila na večerní studium ekonomie a nechala se zaměstnat v leteckém závodě. Během svého studia se seznámila s Georgem, syrským studentem medicíny a jejím budoucím manželem. Už v prvním roce společného soužití se jejich vztahy zhoršovaly, ale narodil se jim syn Farid a ona nechtěla syna odlučovat od otce. A i kdyby chtěla odejít, v tu dobu neměla kam. Žili společně na ubytovně pro cizince, neboť za socialismu nesměli cizinci bydlet jinde. Plánovali, že až manžel dostuduje, odstěhují se z Ruska do Sýrie a budou žít v domě Goergových rodičů. Plány ale změnila atraktivní pracovní nabídka, které Georg využil a odcestoval jako lékař do Libye. Ludmila se sedmiletým synem se vydala k tchánovi, tchýni a švagrům na syrský venkov. Manželovi se zkraje finančně nedařilo a Ludmila zůstala v cizí zemi bez prostředků. Adaptace na život v arabské společnosti pro ni byla velice obtížná. Vždycky byla samostatná a nezávislá a teď se musela podřizovat pro ni nepochopitelným rozdílům v postavení ženy a muže. Po roce strádání a pláče do polštářů se rozhodla odcestovat se synem k tetě na Ukrajinu. Tam s definitivní platností pochopila, že její manželství už nejde zachránit a odjela do Ruska, kde pracovala na pozici obchodní referentky. V polovině devadesátých let začala prosperující firmu vydírat mafie a Ludmila se ze strachu o vlastní život uchýlila zpět na Ukrajinu. V té době začal Ludmily manžel podnikat v Kyjevě. Veškeré své úspory ale ztratil v podivném byznysu s jednou švýcarskou firmou a jediné, co dostal jako odškodné, byla dovolená pro dvě osoby u moře v Bulharsku. Na žádost Ludmily tam vzal s sebou Farida, který často trpěl bronchitidou. Georg ho odvezl ke svým rodičům do Sýrie a z dovolené se vrátil sám. Tehdy Ludmila ještě netušila, že neuvidí svého syna čtyři roky. ... Kolona aut a kamionů ucpává pravý jízdní pruh před polsko-ukrajinským přechodem. Odvážného řidiče čeká několikakilometrová jízda v levém jízdním pruhu. Protijedoucí auta mají pochopení a uhýbají před ním z vozovky. Jsou tři hodiny v noci. První zastávka po šesti hodinách. Toalety se nacházejí asi sto metrů od autobusu ve křovinách příkopu mezi silnicí a polem: dámy napravo, páni kousek doleva. Z vysoké trávy zářící papírové kapesníčky varují návštěvníky, kam určitě nestoupat.

V sedm hodin ráno se řady vyvrácených hlav, otevřených úst, unavených očí, bolavých zad a ztuhlých končetin pomalu došourávají k hraničnímu přechodu. Po osmé hodině přichází policistka v brýlích a pečlivě porovnává pobledlé tváře cestujících s barevnými obrázky v pasech. Následně přibíhá policejní pes a analyzuje všechny pachy dopravního prostředku. Pro vjezd na ukrajinské komunikace dostává autobus zelenou.

Ludmila stírá hřbetem ruky vlhký opar z okna, sleduje krajinu, zarostlé příkopy, pole, zahrádky, gladioly a slunečnice za ploty z plaňek a betonovými zídkami. Husy, slepice, koně, rozestavěné domy, honosné novostavby, chudé domy. ... Poslední tři roky Ludmilu zaměstnává úklidová firma. Už to není takový shon jako dřív, nepracuje víc než deset hodin denně a každý druhý víkend má volný. „To že uklízím, nebo že umývám nádobí někde v kuchyni, za to se nestydím, hlavně abych měla práci a něco si vydělala. I duchovní velicí se živilí manuální prací,“ usmívá se. Chtěla by si oživit

arabštinu a jednou pracovat jako tlumočnice. Požádala syna, aby jí dovezl její starou učebnici.

Farid se rozhodnul pro studium medicíny ve Lvově. Roky odloučení jsou již zapomenuty, Ludmila dokázala obnovit se synem vztah a i s bývalým manželem jsou dnes přátelé. Společně se podílejí na financování Faridova vzdělávání. Ludmila doufá, že odejde i se svou ukrajinskou přítelkyní pracovat jako lékař do Česka. Farid je ale občan arabské republiky Sýrie, a pokud se tak rozhodne, bude pro něj vyřizování všech administrativních náležitostí velice obtížné.

Ludmila zkraje nerozuměla odtažitosti Čechů vůči cizincům. Připadali jí jako studení „čumáci“. V osobním jednání byli velice zdvořilí: děkuji, prosím a pak sbohem, žádný bližší kontakt. „Brzo jsem pochopila, proč je ten národ takový. Je to maličká země mezi dvěma obry. Tenhle národ si zachránil svůj jazyk a kulturu a to není málo,“ říká.

Čeština dělala Ludmile ze začátku problémy právě pro svou podobnost s ruštinou. Rozumět česky začala brzy, ale kde vyslovovat dlouhou a kde krátkou samohlásku, nebo tvrdou a měkkou souhlásku, to pro ni bylo hádankou. Do jazykového kurzu nikdy nechodila, na to nezbyval čas. Číst se učila nejprve z magazínů pro ženy, které nosily spolupracovnice do zaměstnání. Později začala luštit křížovky a číst beletrii, seznámila se s díly Boženy Němcové a přečetla řadu Čapkových románů. Syntax dnes ovládá výborně, ale slabý ruský přízvuk jí zůstává.

Ludmila sice může žádat o české občanství, ale dokud bude mít příbuzné v Rusku a syna na studiích, nespěchá: „Mám všechna práva jako Češka, akorát nemůžu volit a cestovat, i když to cestování mě mrzí.“ Úředně má ukrajinské občanství, ale srdcem je Ruska. „Já vždycky říkala, že jsem Ruska, i když jsem věděla, že Rusové v Čechách nejsou oblíbení. Narodila jsem se v Rusku, a ať bude jak bude, tak Rusko je má vlast, jsou to pro mě moji lidé, moje rodina a moji přátelé. Vždycky to bude můj domov, ale Česku jsem velice vděčná a mám ho ráda.“ ... Za několik minut autobus zastavuje na křižovatce u benzínové pumpy. Pro Ludmilu tu dnes cesta končí. Bratranec Sergej vystupuje z tmavomodrého Daewoo. Objímá svou příbuznou, sděluje jí novinky a už společně míří k tetě Světlaně a strýci Sašovi. ... „Ukrajina je taky mým domovem, vlastně mám domovy tři a všude je mi dobře,“ řekne ještě, než se rozloučí.

Ukrajinské matky v cizině
Úvod. Po legalizaci pobytu přistěhovalců v Itálii roku 2002 vzrostlo množství Ukrajinců, kteří se zdržují v Itálii legálně, ze 14 035 na 112 802, tedy téměř desetkrát. Většina z nich - až 80,8% - přišla ze západní části Ukrajiny. 90% této migrace tvoří ženy v průměrném věku kolem 45 let. Z nich je 64,3% vdaných, 90,4% má děti, ale jen 5,5% je má v Itálii s sebou. Ženy, které nemají tu možnost nebo se rozhodnou děti s sebou do Itálie nebrat, je nechávají na Ukrajině s otcem, prarodiči, příbuznými nebo staršími sourozenci. 29. června 2006 pořádala Řeckokatolická církev Ukrajiny ve Lvově kulatý stůl na téma „Děti migrantů za prací: nová podoba sociálního osíření“. Mezi otázkami, které zástupci církví, médií, učitelé a místní vládní představitelé probírali, byl i návrh, aby ženy odcházející za prací do ciziny byly zbaveny rodičovských práv.

Motivy. Halyna Drachová odešla za prací do malého italského městečka Montalcino, které má asi 5000 obyvatel a leží nedaleko Sieny, před šesti lety. Je jí čtyřicet osm let, na svůj věk ale nevypadá. Má štíhlou, sportovní postavu a blond vlasy nosí ostříhané do krátkého mikáda. Často se směje a lehkost, s níž vypráví svůj příběh, prozrazuje ženu, která je zvyklá být ve společnosti a pohybovat se na veřejnosti. Setkáváme se v ukrajinském Ivano-Frankivsku, v kavárně v centru města, kde se Halyna představuje slovy: „Ciao. Sono Anna. In Italia. In Ukraina sono Halyna.“ Halyna pochází z Tlumachu, městečka na západě Ukrajiny o asi 8000 obyvatelích, které leží poblíž Ivano-Frankivska. Na vysoké škole vystudovala pedagogiku a před odchodem do Itálie pracovala jako učitelka na základní škole. Má dva syny, šestadvacetiletého Vitalyka a devatenáctiletého Volod'u. Manžel, který od roku 2000, kdy Halyna odešla, zůstal doma a staral se o syny, se s ní minulý rok rozvedl a vzal si její bývalou kolegyni a přítelkyni. Na začátku svého příběhu se Halyna vrací zpátky do dob, kdy se rozpadal Sovětský svaz. Tehdy před patnácti lety pevně věřila v rozvoj nezávislé Ukrajiny, ale situace se dramaticky zhoršovala. Chaos perestrojky podkopával nejen ekonomickou stabilitu a individuální jistotu lidí, ale více než to: „Mívala jsem perfektní život. Učila jsem na škole a svou práci jsem prostě milovala. Se svými malými žáky, s manželem, který učil na téže škole, a s našimi dvěma syny jsem byla naprosto šťastná. Bydleli jsme jen tři minuty od práce, něco jsme si našetřili a naši žáci a jejich rodiny nás respektovali.“ Celý sociální systém se zhroutil jakoby přes noc, mnoho lidí se nedokázalo novým podmínkám přizpůsobit. Lidé přišli o úspory a běžně se stávalo, že nedostali plat třeba devět měsíců. Místo 100 hřiven měsíčně (dvacet dolarů) dostávala Halyna 10 hřiven s omluvou, že v bance nejsou peníze. Halyna vypráví, že zchudli natolik, že šest let měla jen jedny hezké šaty, které nosila na všechny důležité příležitosti. Jedna z jejích žaček, šestiletá holčička, jí jednou s dětskou upřímností řekla, že dnes musí být opravdový svátek, protože Halyna má přece na sobě své slavnostní šaty. Nicméně Halyna tvrdí, že jí osobně ani chudoba, ani rostoucí pocit hanby z chudnutí rodiny nevadily. Co jí ale vadilo, byla skutečnost, že její děti chodily spát hladové. „Nevydržela jsem se jim dívat do očí, když chtěli víc jídla, které jsem neměla. Jsou to chlapi, víte, a ti potřebují vitamíny a maso, aby dobře rostli. Pokaždé, když jsem si nemohla dovolit koupit jim to nebo ono jídlo, tak jsem je místo toho objala a políbila. Ale hlad stejně nezmizel. Nedokázala jsem si představit, že moji synové by kvůli naší chudobě měli vyrůst v bídě, zanedbání, bez dobrého vzdělání a vyhlídek do budoucna. Halyna nevzpomíná na tyto časy ráda. Vypráví, jak pobízela manžela, aby šel pracovat do ciziny, ale ten měl různé výmluvy nebo říkal, že zdravotně není v pořádku. Jednoho dne si Halyna uvědomila, že to ona bude muset odejít a postarat se o rodinu. Říká, že si nikdy nemyslela, že něco takového bude muset udělat, že bude muset z Ukrajiny odejít. Ale přišel den, kdy se k odchodu rozhodla s konečnou platností - bylo to poté, co uspořádala v Ivano-Frankivsku další šestihodinový seminář pro učitele, ale opět nedostala zaplacení, jen další příslib. Cestou domů si Halyna všimla agentury nabízející zájezdy do Itálie, zeptala se, kolik to stojí, a prostě vyplnila formuláře. Potom, říká, jen doufala, že nedostane vízum, ale po dvou týdnech se agentura ozvala a stanovila datum odjezdu. Halyna si na 25procentní úrok vypůjčila tisíc dolarů, aby mohla zaplatit služby agentury, sbalila se a odjela. Když jí o dva měsíce později zemřela matka, nemohla se vrátit ani na pohřeb. Poprvé se na Ukrajinu vrátila po dvou a půl letech, když dostala italské permesso di soggiorno.

V cizině. Do Říma Halyna tehdy přijela na Štědrý den. Zavolala jedné Ukrajince, která jí podle známých v Tlumachu mohla pomoci se sháněním práce a ubytováním. Ta žena jí ale řekla, že její manžel, Ital, s takovými věcmi nechce mít nic společného a ať jí prostě už nevolá. Tři dny spala Halyna na nádraží Roma Termini bez jediného kontaktu, se 150 dolary v kapse. Říct uměla jen „non parlo italiano. Když konečně potkala první Ukrajince, požádala je o pomoc. Vzali ji k další ukrajinské ženě, která za úplatu poskytovala ubytování a pomáhala přistěhovalcům hledat práci. Halyna našla práci v Montalcinu během jednoho dne - žádná z žen v ubytovně migrantů totiž nechtěla pracovat mimo Řím, ale Halyna práci prostě potřebovala. Dnes má Halyna čtyři zaměstnání. Svou hlavní práci má v casa di riposo, kromě toho se stará o dvě staré ženy přímo doma v rodinách. Když jí ranní směna v domově důchodců, kterou slouží od šesti do dvou hodin odpoledne, skončí, stará se Halyna o 95-ti letou paní. Češe jí, obléká, pomáhá chodit na záchod, vaří a tráví s ní čas, dokud se nevrátí dcera staré paní z práce. Ve dnech, kdy má směnu v domově od dvou do deseti hodin večer, tráví čas 30km od Montalcina, kde se stará o 88letou paní, která žije se synem. Tady má Halyna na starosti domácnost, vaří, uklízí, pere prádlo. „Čtvrtá práce je můj domov, tak zvaný domov. Ano, bydlím tady, ale musím dělat všechno, jako by to bylo moje zaměstnání. Musím uklízet, prát a vařit večeře. Když to nedělám pořádně, pak se majitel domu velmi zlobí. Její třináctihodinový pracovní den nepočítá s žádnými přestávkami, Halyna pracuje i o víkendech. Když je unavená, vezme si na půl dne volno, aby mohla zajet do Sieny a poslat balíček synům. Má-li volnou hodinu, např. když jí jedna z pacientek nechá odejít dříve, vrací se do svého pokoje a studuje. „Ráda se něco učím, dělala jsem to celý život. Když něco studuji, nemusím myslet na žádné problémy ani na nic jiného kromě toho, o čem čtu. Ráda čtu a píšu, pracuji na počítači a učím se angličtinu. Když jsem poprvé přišla do Itálie, hodně jsem malovala, ale to teď nejde, protože to zabírá hodně času.“

Podle Halyny se tu s Ukrajinkami v práci zachází s respektem, který by nikdy neměly, kdyby stejné práce vykonávaly na Ukrajině. Většina žen si ke starým lidem, o něž pečují, vytvoří úzký vztah, jako by to byli členové jejich vlastní rodiny. Člověk nemůže strávit 24 hodin denně po sedm dní v týdnu s někým, koho nenávidí nebo kdo je mu lhostejný. Ukrajinky se často stávají nejbližšími důvěrníky svých zaměstnavatelů. Sdílí jejich vzpomínky, životní příběhy, dávají jim jídlo, péči, pozornost. Ačkoli, jak říká Halyna: „tahle blízkost je zavádějící, protože pro většinu Italů zůstávají Ukrajinky jenom zaměstnanci, které lze při první nepříjemnosti propustit nebo vyměnit.“ Halyna ví, že v řadách italských kolegů panuje proti Ukrajinám mnoho předsudků. „Pro Italy je těžké představit si, že někdo, kdo má vzdělání a kvalifikaci zdravotní sestry jako já, odejde do ciziny dělat špatně placenou práci. Také si myslí, že když neumíte pořádně italsky, musíte být úplný ignorant a zaostalec. Ale je to jen jazyk a k tomu, aby se ho člověk naučil, potřebujete čas.“ Na obranu před takovými stereotypy Halyna formulace často převrací a žertuje se svými kolegy slovy „Co bys ode mě čekal, vždyť jsem jenom straniero!“ Nicméně nejobtížnější z toho všeho je pro ni odloučení od rodiny. Halyna říká: „Italky se mě často ptají: co jsi to za matku, když necháš děti samotné? Já jim ta obvinění nemám za zlé. Byly doby, kdy jsem si myslela, že tohle já nikdy neudělám. Takže jim prostě odpovím, že v životě asi nezažily opravdovou bídu a že doufám, že ji taky nezažijí“. Halyna domů volá několikrát za den a od ledna do července 2006 utratila za telefon 1500 dolarů: „Když jsem v Itálii, nemám nikdy klid, ani minutu. Starám se o starou babičku a přitom myslím na to, kdo se postará o moje syny doma“.

Zpátky doma. Od chvíle, kdy byl její statut v Itálii legalizován, jezdí Halyna domů každého půl roku. Tentokrát si vzala 15denní dovolenou, aby mohla jet na urychlenou svatbu mladšího syna a na křtiny prvního vnoučete. Svatba byla pro Halynu překvapením. Volod'a to oznámil, když byla jeho 18letá přítelkyně Anna v šestém měsíci. Když Halyna přijela domů, netroufali si její syn a budoucí snacha kvůli strachu z odsouzení lidí a studu za svůj „hřích“ ani uspořádat svatbu v kostele, ani koupit nevěstě bílé šaty. Anna se svou matkou. Ta vychovávala jedenáct let sama dvě dcery, protože její manžel odešel pracovat na východní Ukrajinu a už se nikdy nevrátil. Všem pomlouvám musely čelit samy. Na civilní svatbě Anny s Volod'ou pak matka nevěsty jen plakala a neřekla ani slovo. Halyna říká, že její snacha vypadá hodně jako ona sama před 20 lety. „Tohle těhotenství a svatba jsou také jen důsledkem toho, že jsem odešla do Itálie“, říká Halyna. „Volodík potřeboval mateřskou něhu tak zoufale, že se zamiloval do dívky, která vypadá jako moje přesná kopie. Ale já jsem velmi šťastná, když vidím, že se milují a že jsou spolu. Připomínají mi Romea a Julii, jsou tak mladí a zamilovaní!“ Nicméně Halyna říká, že bez Itálie by se tento happy end neuskutečnil - jak z materiálního, tak morálního hlediska. Bez Itálie by si nemohla dovolit uspořádat opravdovou svatbu ani opustit morální postoje, které odsuzují předmanželský poměr. Halyna říká: „Byla bych jako matka nevěsty, jen samý pláč. Myslela bych si, že všechno tohle štěstí v životě našich dětí je hanba a tragédie! Teď ale vím, že se nemají za co stydět. Nevzdali se jeden druhého a teď jsou rodina, která čeká dítě.“ Během celého vyprávění mluví Halyna neustále o své rodině. Když se jí zeptám, co zkušenost z Itálie přinesla jí osobně, usměje se. „Konečně jsem se v sedmačtyřiceti letech naučila kouřit. Sice ještě neumím šlukovat, ale chci se to naučit. Myslím, že kouření vyznačuje v mém životě novou etapu. Itálie mě určitě naučila být silná a vytrvalá.“

Itálie se pro ni stala novým světem: „Myslela jsem si, že znám život, ale život v Tlumachu byl jen tou lepší stránkou. Práce v Itálii ze mě udělala služku; začala jsem myslet a chovat se jako služka. Ale Itálie mě taky naučila, abych nikdy nepřiznala slabost. Naučila jsem se skrývat své pochyby a nejistotu, dělat svou práci a dosáhnout cíle. Člověk se musí neustále učit a zlepšovat, aby něčeho dosáhl.“ Od té doby, co je v Itálii, se naučila řídit auto, přihlásila se na kurzy práce s počítačem a na angličtinu. Naučila se plynule italsky. Její diplom z pedagogiky a certifikát sestry červeného kříže leží už přes devět měsíců na italské ambasádě, kde čekají na nostrifikaci. Halyna tam několikrát týdně volá, aby zjistila, jestli to nějak pokročilo, protože certifikáty nutně potřebuje k tomu, aby mohla vykonávat kvalifikovanější práci.

Přes šest let strávených v Itálii a přes všechno, čeho zde dosáhla, nechce Halyna zůstat v Itálii natrvalo. Dodnes vidí svou budoucnost jedině na Ukrajině. „Chci, aby děti žily na vlastní půdě, a jsem si jistá, že Ukrajina se stane brzo bohatou zemí. Nebudeme muset pracovat v cizině, na Ukrajinu začnou jezdit turisti. Věřím, že svojí prací tady přispívám k této transformaci - všemi penězi, které na Ukrajině investuji. Doufám, že Ukrajina a naše vláda jednoho dne uznají, že se o to všechny ženy tady také zasloužily.“

Epilog. Migrace Ukrajinců za prací do Itálie pokračuje dál. Podle italského Ministerstva vnitra zde bylo v roce 2006 registrováno kolem 117 000 Ukrajinců. V interview pro noviny Express z 19. června 2006 socioložka Natalija Shega uvedla, že neoficiální počet Ukrajinců v Itálii může dosahovat 600 - 700 000. Většinou jsou to lidé se vzděláním - inženýři, ekonomové, pracovníci ve společenských vědách,

pedagogové. A většina z nich odchází do ciziny, aby svým dětem na Ukrajině poskytla lepší životní podmínky a vzdělání..

Oba výše uvedené příběhy vznikly v rámci projektu časopisu Plotki a MKC "Kolik cest vede na Florenc".

- **Zdroje**

Odborná

Grygar, J; Čaněk, M. & Černík, J. (2006). Zpráva z výzkumu: Vliv kvalifikace na uplatnění a mobilitu na českém trhu práce u migrantů ze třetích zemí. http://migraceonline.cz/studie_f.shtml?x=1919735

Jiráček, J. e.a. (2003). Nečitelní cizinci; Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku. Praha: Multikulturní centrum.

Zilynskyj, B. (2003). Ukrajinci v Čechách a na Moravě. Praha: Sdružení Čechů z Volyně a jejich přátel.

literatura:

Uprchlícké tábory

- **O co jde v dialogu *Jak se žije v táboře?***

Pokud někdo žádá o azyl, znamená to v praxi, že v 99 % případů bude muset alespoň nějakou dobu strávit v prostředí tzv. uprchlického tábora. Je to místo specifické tím, že jeho obyvatelé jsou do jisté míry omezeni na svých právech už jenom kolektivním charakterem uprchlického zařízení, navíc se v jeho prostorách nacházejí jedinci i skupiny velmi různorodé, co se životních návyků a tradic týče.

Dialog se snaží ilustrovat atmosféru uprchlického tábora, přiblížit způsob, jakým člověk žijící v uprchlickém táboře vnímá a jak se cítí a jaký můžeme mít pohled na věc my, kteří stojíme „vně“.

- **Co je...?**

Uprchlícký tábor: Je lidové označení pro zařízení, které je zřízeno Správou uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR za účelem poskytnutí přístřeší a základních služeb žadatelům o azyl. V mezinárodním měřítku je to také označení pro mnohdy statisícové stanové nebo velmi primitivní tábory zřizované v oblastech válečných konfliktů a přírodních katastrof (např. Afrika, Čečensko atd.).

Přijímací středisko (PřS) neboli tzv. karanténa: Je prvním místem, které musí ten, kdo chce požádat o azyl, navštívit. Po dobu cca 3 týdnů nesmí toto zařízení opustit a musí se podrobit preventivním vyšetřením, sejmutí otisků prstů a dalším identifikačním úkonům. Zde se také provádí 1. pohovor o důvodech, které jej vedou k žádosti o azyl. (Vyšší Lhoty, Ruzyně).

Pobytových středisek (PoS): Je v současné době 10 po celé ČR, kapacita je od několika desítek po cca 300 míst. V pobytových střediscích žijí k počátku roku 2006 cca 2/3 všech žadatelů o azyl. Pobytové středisko je možné opustit na základě povolení cizinecké policie trvale („pobyt v soukromí“) nebo tzv. „na propustku“, což znamená až na 30 dnů.

Integrační azylové středisko (IAS): Slouží k ubytování úspěšných žadatelů o azyl, tzn. lidí s uděleným azylem. IAS jsou v současné době 4 a jejich režim je od režimu výše zmíněných zařízení značně odlišný. Jedná se o menší zařízení, služby v něm poskytované jsou omezené nebo odlišné, jeho obyvatelé jsou de facto nájemníky.

Tzv. „Táborový syndrom“: Je souborem psychosomatických symptomů, které se mohou vyskytnout při dlouhodobém pobytu v uprchlických zařízeních. Po několika měsících (v závislosti na individuálních dispozicích a dalších okolnostech) dochází po počátečním období relativní spokojenosti k tomu, že lidé začnou nepříznivě reagovat na omezení osobní svobody, izolaci od okolního světa, nejistotu doprovázející azylové řízení, těžce nesou ztrátu svých tradičních rolí, uvědomují si obtížnost současné situace nebo se vracejí k prožitým traumatům. V důsledku všech těchto procesů trpí často depresemi, apatií, bolestmi hlavy, žaludku nebo jinými somatickými obtížemi, jindy může docházet k projevům agrese vůči sobě či ostatním.

Táborový řád: Je souhrn oficiálních pravidel, který vydává zřizovatel tábora a která musí být dodržována. Hlavním dokumentem, který vytyčuje práva a povinnosti žadatelů o azyl, je nicméně zákon o azylu. Ten stanoví podmínky, za jakých je poskytováno ubytování, jaké služby náleží uprchlíkovi uvnitř uprchlického tábora, upravuje možnosti opuštění tábora a návrat do něj, stanoví podmínky vyplácení kapesného atd.

Služby: Ze zákona o azylu náleží obyvatelům uprchlického zařízení právo na určité sociální a materiální služby. Tyto jsou zajišťovány buď přímo pracovníky SUZ nebo nevládních organizací, které mají do těchto zařízení umožněn vstup na základě povolení. Žadatel o azyl žijící v táboře má nárok na obdržení základních hygienických a zdravotnických potřeb, zajištění základního ošacení, výplatu kapesného, na stravu (nebo na příspěvek „na vaření“). Sociální, právní a psychologické poradenství jsou poskytovány buď zaměstnanci tábora nebo nevládních organizací.

Tradice: (vnímané jako soubor společenských, rodinných, národních a jiných zvyklostí) jsou v novém prostředí a nové životní situaci vystaveny jistému tlaku, konfrontaci s tím, co je tradiční nebo obvyklé pro ostatní. V prostředí uprchlického tábora je každý člověk vystaven tomu, že svůj běžný denní režim a své návyky přizpůsobuje nebo prožívá v nějakých nových souvislostech. Vykonávání některých aktivit nebo např. náboženských rituálů může být spojeno s obtížně překonatelnými překážkami. V uprchlických táborech jsou např. dle potřeby zřízeny místnosti – modlitebny pro muslimy, také strava je přizpůsobena potřebám základních skupin věřících. V období ramadánu mají muslimové upravený stravovací režim.

Ačkoli je v uprchlickém táboře věnována pozornost náboženským i jiným potřebám ubytovaných (viz. opatření v době ramadánu apod.), každodenní život často přináší nejrůznější problémy. Jedním z velmi palčivých problémů ubytovaných je právě způsob stravování v uprchlických táborech, kde není možné dostat příspěvek na

přípravu vlastní stravy a kde nezbývá, než navštěvovat společnou jídelnu. Konkrétním příkladem byly např. opakované stížnosti na jídelníček, který zahrnoval houskové knedlíky 2x týdně. Problém, nad kterým se většinou nikdo ani nepozastaví, maximálně si člověk řekne něco jako „mohou být rádi, že mají jídlo zadarmo“, může právě v nepřírozených podmínkách uprchlického tábora, v němž tráví ubytování i roky svého života, znamenat rozbušku většího konfliktu. To, že člověku chybí strava, na kterou byl zvyklý, nebo že si nemůže zvyknout na stravu novou, je jen zástupným problémem v situaci, kdy člověk může prakticky velmi obtížně ovlivnit aktivně svůj další život.

Ačkoli tedy existují jistá opatření, která umožňují lidem žijícím v uprchlickém táboře nadále respektovat a naplňovat své tradice a potřeby z nich vyplývající, neřeší to vše. **Rodinné role** se v důsledku nové situace mění, což nutně vede k napětí uvnitř rodiny (např. matka nemůže připravovat jídlo, otec přestává fungovat jako živitel rodiny). Jakkoli mohou být krize plynoucí z přeměny rolí ve finále příznivé (např. osamostatnění manželky), v napjaté situaci, jakou čekání na azyl bezpochyby je, jsou především zdrojem dalších stresů.

Volnočasové aktivity: Jsou opět zajišťovány pracovníky SUZ i nevládních organizací a jejich hlavním smyslem je umožnit žadatelům o azyl alespoň nějakou aktivní činnost. Jedná se převážně o kulturní a sportovní akce, rukodělné kroužky, skupinová sezení apod. Žadatelé mohou také vykonávat některé pomocné práce přímo pro SUZ (údržba prostředí tábora, úklid, zajištění některých aktivit..)

V souvislosti s tímto je na místě zmínit nedávnou mediální kauzu o zneužívání práce uprchlíků; konkrétně se jednalo o přípravu jídla na kulturní akci MV bez toho, aniž by ti, kteří jídlo připravovali, dostali zaplacené (dle informací MV byl těmto lidem místo výplaty odměny zprostředkován výlet dle jejich výběru). Odhlédneme-li od zákonné úpravy možnosti dostat zaplacené za práci vykonanou pro uprchlický tábor (zákon toto řeší pouze možností navýšit o 100% měsíční kapesné, a to především proto, že žadatelé o azyl nemohou po dobu 1 roku legálně pracovat), jedná se opět o složitější problém. Některé nevládní organizace kritizovaly postup MV oprávněně. Přesto by kritický tón měl mířit i do jejich řad, protože často samy “využívají” práce svých klientů (byť placené).

Zdánlivě se nejedná o problém: uprchlík je požádán o zhotovení např. tradičního pokrmu pracovníkem MV nebo nevládní organizace, je s ním dohodnuta forma odměny. Problém je však v tom, že uprchlík je jednak klientem služby, kterou mu poskytuje pracovník MV nebo nevládní organizace (např. poradenství, materiální podpora), a současně také dodavatelem nějaké zakázky tomuto poskytovateli. Nutně pak dochází k tomu, že role jednotlivých aktérů jsou nejasně vymezené a v budoucnu mohou uškodit vzájemnému vztahu, který by měl být založen především na profesionálních zásadách poskytování sociálních služeb.

Člověk (uprchlík – klient), který využívá něčích služeb (MV nebo nevládní organizace), je poskytovatelem těchto služeb požádán v podstatě o laskavost – o dodání nějakého produktu. Samozřejmě, že to rád udělá (jednou, dvakrát...), nechce přeci tomu, kdo mu pomáhá, odepírat nějakou službu na oplátku, navíc samozřejmě s možností přivýdělků, který je vždy příjemný. Je pak ovšem těžké v budoucnu takovouto službu odmítnout, např. z obavy z toho, že pomoc poskytovaná ze strany

MV nebo nevládní organizace bude tímto odmítnutím ovlivněna. Současně vzniká jiný vztah k takovému klientovi i ze strany poskytovatele sociální služby (MV nebo nevládní organizace); může se stát naším „oblíbencem“ a na úkor jiných klientů bude požívat větší pozornosti. Současně taková situace bezděky učí klienta vnímat pracovní vztahy v poněkud pokřivené rovině.

- **Téma**

V uprchlickém táboře nemusí žít všichni žadatelé o azyl, záleží to na jejich finančních možnostech, na schopnosti získat si práci nebo prostě na štěstí. Nicméně každý žadatel o azyl ví, jak život v uprchlickém táboře vypadá, a většina z nich by ho, pokud by měli tu možnost, vyměnila za život mimo něj. Mnoho žadatelů o azyl by však naprosto jistě dalo přednost životu ve svém domovském státu, kdyby to jen podmínky a okolnosti dovolovaly.

Právní rámec
Úmluva o právním postavení uprchlíků (dále Úmluva) byla přijata Valným shromážděním OSN v Ženevě v roce 1951 a je dodnes základním právním dokumentem, který definuje uprchlíka: „...pojem uprchlík se vztahuje na kteroukoli osobu, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních či z důvodu příslušnosti k určitým společenským vrstvám nebo i zastávání určitých politických názorů, a je neschopna přijmout nebo vzhledem ke shora uvedeným obavám odmítá ochranu své vlasti...“. Úmluva vychází z článku 14 **Všeobecné deklarace lidských práv**, který stanoví, že: „Každý má právo vyhledat si v jiné zemi útočiště před pronásledováním a požívat tam azylu.“ Úmluva je pro Českou republiku právně závazným dokumentem. Parlament ČSFR Úmluvu ratifikoval podle článku 10 Ústavy, čímž ji postavil nad ostatní zákonné normy. Závazek poskytnutí azylu upravuje **Listina základních práv a svobod** v článku 43, který říká, že „Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod. Azyl může být odepřen tomu, kdo jednal v rozporu se základními právy a svobodami“.

Pokud hovoříme o uprchlících, můžeme mít na mysli obecně každého, kdo byl nucen z nejrůznějších příčin opustit svůj domov a uprchnout na jiné místo (uprchlíci de facto/refugees). Pokud se takový člověk nachází mimo území svého státu a požádá o azyl, stává se žadatelem o azyl (asylum seeker), a naplní-li definici Úmluvy a je ve své žádosti úspěšný, stává se azylantem/uznaným uprchlíkem (recognised refugee). V uprchlické terminologii je ještě jeden pojem, který se vztahuje k lidem, kteří jsou sice uprchlíky, ale v rámci území svého státu. Jedná se o tzv. vnitřně přemístěné osoby (internally displaced persons). Uprchlíci a žadatelé o azyl jsou v České republice stále relativně mladým jevem. Proto také legislativa, která upravuje podmínky jejich pobytu na území ČR se stále mění a zpřesňuje. V současné době je rozhodujícím právním nástrojem **zákon č. 325/1999 Sb., o azylu**, ve znění pozdějších předpisů. Novela z roku 2002 Sb. měla mimo jiné za cíl také harmonizaci českého azylového práva s právem EU. Azylový zákon je neustále novelizován, i v současné době je v Parlamentu projednávána další novela. Problematika azylu spadá do kompetence Ministerstva vnitra ČR, které za tímto účelem zřídilo **Odbor azylové a migrační politiky** (dále OAMP) a **Správu uprchlických zařízení** (dále SUZ). OAMP je orgánem rozhodujícím ve správním řízení o žádosti o azyl, SUZ

zřizuje a spravuje většinu uprchlických středisek a poskytuje základních sociální služby.

Žadatelem o azyl se člověk stává podáním žádosti o azyl na hraničním přechodu nebo přímo v tzv. přijímacím středisku MV ČR. V přijímacím středisku je každý povinen strávit dobu cca 3 týdnů, během níž je žadatel podroben zdravotním vyšetřením a absolvuje také první pohovor o důvodech své žádosti. Poté může žadatel buď využít ubytování v pobytovém středisku MV ČR (lidově nazývaném uprchlický tábor), anebo má-li možnost, může žít tzv. v soukromí (na soukromé adrese).

OAMP by mělo rozhodnout o žádosti o azyl do 90 dnů v rámci tzv. azylové procedury, lhůtu je možné prodloužit. Tzv. zjevně nedůvodné žádosti o azyl, u kterých je např. zjištěno, že slouží čistě k legalizaci pobytu na území ČR a jedinými důvody, které žadatel uvádí, jsou ekonomické, nebo přichází ze země, která je považována tzv. za bezpečnou, jsou rozhodovány ve zkráceném řízení (rozhodnutí by mělo být vydáno do 30 dnů). Mnoho žadatelů, jejichž žádost není zamítnuta ve zkráceném řízení, však čeká na vydání rozhodnutí až několik let. V zásadě je azyl udělen tehdy, je-li během řízení zjištěno pronásledování žadatele z důvodů uvedených v Úmluvě. Azyl mohou následně získat také někteří rodinní příslušníci azylanta, ve výjimečných případech (zdravotní stav, věk) může OAMP udělit azyl z humanitárních důvodů.

Proti rozhodnutí OAMP o zamítnutí žádosti o azyl má žadatel možnost podat žalobu k místně příslušnému krajskému soudu. Soud nemůže azyl udělit či neudělit, může pouze rozhodnutí OAMP potvrdit, nebo mu věc vrátit k dalšímu projednání. Proti rozsudku soudu je možné ještě podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu v Brně. Na základě této kasační stížnosti může být pobyt na území ještě prodloužen udělením tzv. víza za účelem strpění pobytu. Pokud se cizinec rozhodne v azylovém řízení nepokračovat, udělí mu cizinecká policie výjezdní vízum a on musí buď opustit území ČR, nebo si legalizovat pobyt na území podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců. V případě, že se rozhodne pro vycestování, může žadatel v průběhu azylové procedury (a do 24 hodin po jejím pravomocném ukončení) požádat o tzv. repatriaci, tzn. asistovaný návrat do země původu. Žadatelé o azyl mohou, jak již výše uvedeno, využít ubytování v pobytových střediscích MV ČR, ve kterých mají nárok na stravu, hygienické potřeby, lékařskou péči a kapesné ve výši 480,-/měsíc (původní výše kapesného byla od roku 1995 12,- na den na dospělé osobu a 6,- na dítě, teprve v r. 2006 bylo kapesné zvýšeno na 16,- na den na dospělé osobu i dítě). Během prvního roku azylové procedury nesmějí žadatelé pracovat, to lze až po uplynutí této lhůty a i potom pouze na základě povolení k zaměstnání uděleného příslušným úřadem práce. Pro žadatele žijící tzv. v soukromí je tu ještě možnost požádat o tříměsíční finanční příspěvek ve výši životního minima. Novelou zákona o dávkách státní sociální podpory byli žadatelé o azyl zahrnuti do okruhu osob, které mohou dávky žádat; a sice po splnění podmínek: min. 1 rok pobytu na území ČR jako žadatel o azyl a pobyt mimo uprchlické středisko. Žadatelé o azyl mají nárok na zdravotní péči, která je poskytována ve zdravotních zařízeních na základě smlouvy s MV ČR. Děti žadatelů o azyl plní svou školní docházku ve školách společně s českými dětmi.

Pro úspěšné vyřízení azylové žádosti je třeba předložit dostatek důkazů o tom, že tvrzení každého žadatele o osobním pronásledování jsou pravdivá. Rozhodne-li OAMP ve prospěch žadatele o azyl, znamená to, že azyl je udělen a z žadatele se stává **azylant**. Udělený azyl se v podstatě rovná trvalému pobytu, tzn. že azylant má stejná práva a povinnosti jako občan ČR s výjimkou branné povinnosti a volebního práva. Po 5 letech azylu je možné žádat o přidělení českého občanství. Člověk se statutem uprchlíka může využít ubytování v integračním středisku MV ČR do doby, než si sám najde vlastní bydlení nebo než mu bude přidělen integrační byt. Ten je vedle zdarma poskytnutých kurzů českého jazyka a některých dalších možností součástí tzv. integračního programu.

Pro případ, kdy např. válečný konflikt vyprodukuje velké množství uprchlíků de facto a hrozí, že situace v zemi původu bude po nějakou dobu nestabilní, může Vláda ČR vyhlásit dle speciálního zákona tzv. **dočasnou ochranu**. Dočasná ochrana se vztahuje pouze na vymezenou skupinu uprchlíků, je vyhlášena na určité časové období a skýtá lidem, kterým je poskytnuta, širší možnosti než zákon o azylu. Nicméně se předpokládá, že jakmile to bude bezpečné, navrátí se běženci zpět domů. V České republice byl tento institut použit v souvislosti s běženeckými vlnami z Bosny a Hercegoviny, Kosova a Čečenska.

Statistiky

Oficiální statistiky OAMP MV ČR (k nalezení na www.mvcr.cz/uprchlici) uvádějí, že k 31. 12. 2005 mělo platný azyl 1 799 lidí. V roce 2005 byl azyl udělen 251 lidem.

Nejvíce azylantů pochází z Rumunska a tvoří pětinu osob, které v České republice získaly azyl. Další skupiny úspěšných žadatelů tvoří osoby přicházející z Afghánistánu, bývalého Sovětského svazu, Ruska (jedná se především o uprchlíky z Čečenska), Vietnamu, Arménie a Běloruska. Úspěšné žádosti občanů Rumunska pocházejí převážně z počátku 90. let, později začal tento trend prudce klesat. V současné době jsou nejúspěšnější žadatelé o azyl občané Ruska, Afghánistánu, Běloruska, Arménie a Kazachstánu.

Od roku 1990 do roku 2005 podalo žádost o azyl celkem cca 81 000 osob, z toho byl azyl udělen cca 2 700 osobám. Převážná většina žadatelů o azyl pochází z Evropy, kolem 35% z Asie a cca 2% z Afriky. V průměru se úspěšnost žadatelů o azyl pohybuje kolem 3%. Se vstupem do EU se zpřísnily podmínky vstupu na území, a tedy i možnosti požádat o azyl. Díky tomu klesají počty žadatelů o azyl (kolem 5 000 v roce 2005) a roste také jejich úspěšnost. Přesto je však počet udělených azylů velmi nízký v porovnání s ostatními státy Evropské unie.

Pro srovnání na území EU žádá o azyl každoročně téměř 400 tisíc cizinců. Mezi cílové země patří i přes zpřísnující se azylovou politiku nejčastěji Velká Británie, Německo a Nizozemí. Jen pro srovnání- ve Francii získalo azyl v roce 2001 15 % žadatelů, v Německu uspělo dokonce 21% (v roce 2002 však došlo k významnému snížení). Úspěšnost ve Velké Británii se pohybuje okolo 12%.

Psychické, sociální a kulturní aspekty uprchlictví

Uprchlík je normální člověk, který se ocitl v nenormální situaci, a je třeba mít na paměti, že nepřestává mít základní lidské potřeby ani v novém či nepřátelském prostředí. Odborná literatura řadí mezi tyto potřeby (pomineme-li potřebu jíst, spát a

cítit se v bezpečí) potřebu rodinného života, soběstačnosti, fungující komunikace, zachování lidské důstojnosti, zaměstnání a smysluplné činnosti a potřebu někam patřit. Je třeba říci, že v českých podmínkách a vzhledem k celosvětovým trendům, které směřují spíše ke zpřísnění migrační politiky, nedochází mnohdy k naplnění výše uvedených potřeb.

Člověk - uprchlík opustí svůj domov, někdy i rodinu, spálí za sebou mosty, prodá dům, byt, investuje všechny prostředky do cesty za bezpečnějším a lepším životem. V zemi, kde žádá o azyl a kde doufal, že bude moci tento nový život začít, jej pak často čeká tvrdé setkání s realitou. Nejenže jeho možnosti jsou po dobu azylové procedury značně omezené, zjistí také, že získat azyl je takřka nemožné a nějaký jiný způsob legalizace pobytu jakbysmet. Doba strávená čekáním na rozhodnutí o žádosti o azyl pak může být vnímána jako několik ztracených let života. Minulost neexistuje a budoucnost je velmi nejasná. Přičteme-li ještě psychická traumata způsobená válkou, útekem, zkušeností nelegálního migranta či oběti organizovaného zločinu, pak je jasné, že uprchlíci a žadatelé o azyl jsou vysoce ohroženi psychickými a psychosomatickými obtížemi.

Výzkumy ukazují, že uprchlíci jsou nejvíce ohroženi následujícími zdroji stresu:

- a) ztráta síly a finanční závislosti na druhých
- b) nový příbytek
- c) napětí v rodině
- d) proces akulturace

Nejčastější

problémy

Jedním ze základních problémů české azylové problematiky je především délka azylového řízení. Není-li žádost o azyl rozhodnuta ve zkráceném řízení (viz. výše), tak se může čekání protáhnout i na dobu několika let. Navíc je procento udělených azylů velmi nízké.

Problémem je i umístění uprchlických středisek, které je dnes kritizováno i samotnými zřizovateli. Některé uprchlické tábory se nacházejí na těžko dostupných místech, spojení s okolním světem je omezené. Pro člověka, který je nucen žít několik let v jakémsi provizoriu a nejistotě z toho, jaká bude jeho budoucnost, je to velmi obtížná situace. V uprchlických táborech dochází také ke smazávání tradičních rodinných rolí (muž nemůže pracovat a živit rodinu, žena nemůže připravovat tradiční pokrmy) a v součinnosti s ostatními faktory se u mnoha lidí projeví psychosomatické obtíže.

Nejčastějším steskem žadatelů o azyl je velmi omezená možnost pracovat. V praxi je totiž vše mnohem obtížnější než podle zákona a najít si zaměstnání a legálně se zapojit do pracovního procesu je pro mnohé takřka nemožné. Vyřízení pracovního povolení pro zaměstnance i zaměstnavatele není automatické, znamená finanční zátěž a relativně komplikovaný byrokratický postup. Často sami zaměstnavatelé nutí své zaměstnance setrávat v práci načerno, aby za ně nemuseli odvádět pojistné. Žadatel o azyl, který stráví jeden rok v azylovém středisku, ať chce či ne, stává se závislým na poskytované pomoci a jen těžko se staví na vlastní nohy. Otázka získání práce a jakékoli možnosti smysluplného využití přemíry volného času je jednou ze základních otázek, které žadatel o azyl pokládá pracovníkům vládních i nevládních organizací. Na tuto situaci se snaží reagovat např. nevládní organizace vytvářením projektů volnočasových aktivit. Volný čas žadatelů o azyl by bylo možno využít i k

dalšímu vzdělávání tak, aby byli úspěšní žadatelé lépe integrovatelní na český pracovní trh. Jenže v našich podmínkách pro žadatele o azyl v podstatě neexistuje ucelený systém reedukace a rekvalifikace.

Žadatelé o azyl žijící mimo uprchlická střediska mají jen minimální možnosti podpory ze strany státu. Již zmíněný finanční příspěvek je poskytován s několikaměsíčním zpožděním, takže úplně ztrácí na účinnosti jako finanční podpora do začátku života mimo uprchlické středisko. Práce, která je však ovlivněna výše popsanými problémy, je jediným zdrojem příjmů pro rodiny žadatelů o azyl. Ti, kdo se rozhodnou pro samostatný život a nestojí daňové poplatníky 10 500,- měsíčně, což je částka, kterou vynakládá Česká republika na pobyt jednoho žadatele o azyl v uprchlickém středisku, nemají tak paradoxně žádnou účinnou podporu. S problémy se žadatelé o azyl setkávají i v souvislosti se zdravotní péčí a vzděláváním.

Uznaní uprchlíci mají podstatně lepší podmínky k životu než žadatelé o azyl. Mohou pobývat v integračních střediscích, požádat o přidělení integračního bytu a navštěvovat zdarma kurzy českého jazyka. Přesto to nemají jednoduché. Integrační střediska jsou navzdory svému označení často opět ve značně odlehklých lokalitách a integrace je pak v podstatě jen prázdným slovem. Vzhledem ke stále všudypřítomné xenofobii se také často potýkají s obtížemi při hledání zaměstnání.

• Příběhy a příklady

Příběh

1

Paní K. a její dvě děti žijí jako žadatelé o azyl v uprchlických táborech v ČR už skoro 6 let. Pocházejí z jedné africké země, kterou opustili před 10 lety ve strachu před zvěrstvy, která provázela probíhající občanskou válku. Uprchlí ještě jako celá rodina – s manželem a dalšími dvěma dětmi, jednoho syna však museli nechat u příbuzných. Po složitém putování se dostali do Moskvy, kde několik let žili a narodilo se jim tu páté dítě. Poté se rozhodli, že se pokusí dostat dál na západ. Vzhledem k finanční situaci však mohla nejprve odjet pouze paní K. se dvěma nejmladšími dětmi. V roce 1999 požádala o azyl v ČR; od té doby neviděla paní K. svého manžela ani své dva starší syny. Několik let marně doufala, že dostane azyl, po třech letech čekání jí přišla zamítavá odpověď. V současné době má podanou žalobu proti negativnímu rozhodnutí.

Jejímu muži se posléze podařilo získat nějaký druh pobytu v USA, kam společně se syny odcestoval, paní K. s dalšími dvěma dětmi čeká na již 1,5 roku na vyřízení náležitostí k cestě za ním. Bojí se, že už spolu nebudou umět žít.

Paní K. zná několik uprchlických táborů v ČR, je unavená z života v táboře a přesto se bojí jej opustit, protože jak říká, neumí si představit, že by žila sama mimo něj. Navykla si na určité služby a podporu, kterou jí zde poskytují sociální pracovníci, je zvyklá na to, že má kolem sebe další lidi v podobné situaci. Přesto trpí v táboře neutuchajícími bolestmi hlavy a dalšími zdravotními problémy. Ty jsou způsobené stresem plynoucím z odloučení od manžela, od ostatních dětí, z nekonečného čekání a nejistoty, z nepřírozeného prostředí uprchlického tábora.

Příběh

2

Rodina K. z Afghánistánu žila v uprchlickém táboře 4 roky, než dostala politický azyl.

Matka s otcem přišli do ČR s nejmladším šestiletým synem. Jejich další tři synové zůstali v Afghánistánu, neznámo kde – museli se skrývat před talibánským režimem. Rodiče se o ně velice báli, každý den pro ně plakali. Paní a pan K. byli již středního věku, pan K. měl vážné zdravotní problémy. Život mimo uprchlický tábor byl pro ně nemyslitelný. Nebyli schopni naučit se česky, ačkoli navštěvovali pravidelně kurzy českého jazyka, mluvili pouze velmi špatnou ruštinou. Jediným pojitkem se světem byl pro ně jejich nejmladší syn – fungoval jako překladatel, pomáhal rodičům řešit všechny složitější záležitosti, které souvisely s životem v táboře. Bylo to pro něj jistě velmi těžké, musel poslouchat na slovo a být rodičům k dispozici, kdykoli potřebovali. Navíc byl neustále konfrontován s tím, jak rodiče velmi oplakávali své tři starší syny.

- **Zdroje**

Odborná literatura:

Boroda, V. (1999). Bez hrdinů. Praha: Maťa.

Buryánek et al. (2004). Interkulturní vzdělávání: příručka nejen pro středoškolské pedagogy: projekt Varianty. Praha: Lidové noviny.

Diamant, J. (1995). Psychologické problémy emigrace. Praha.

Hendriks, M.(1994). Sociální práce a uprchlíci. Utrecht: Hogeschool de Horst.

Preiss, M. & Vizinová, D. (1999). Psychické trauma a jeho terapie. Praha: Portál.

Šišková, T.(1998). Výchova k toleranci a proti rasismu. Praha: Portál.

Internet:

<http://www.czso.cz>

<http://www.domavcr.cz>

<http://www.migraceonline.cz>

<http://www.mvcr.cz>

Slováci v České republice

- **Odkud se Jožo přistěhoval**

Jožo bydlel v Popradě, městě ležícím na úpatí Vysokých Tater. Vysoké Tatry jsou největším slovenským pohořím. Připomínají spíš rakouské Alpy než české Krkonoše. V zimě je tam fantastické lyžování a v létě skvělá turistika. V Tatrách, ale i v jiných slovenských horách, se člověk lehce ztratí, a pokud zrovna není turistická sezóna, nepotká člověk někdy i několik dní ani živáčka, natož vesnici. Zato lze potkat medvěda, rysa či vlka. Služby jsou v Tatrách na vysoké úrovni a jezdí sem turisté z

celé Evropy. V době, kdy se Jožo s rodinou stěhovali do Čech, byla na Slovensku 25% nezaměstnanost. V posledních letech se snížila na 15%. Jožova babička žije ve vesnici na Spiši. Je to krásný kraj s mnoha historickými památkami východně od Vysokých Tater. Na druhé straně je tu velmi vysoká nezaměstnanost a vysoké procento romského obyvatelstva. V této oblasti Romové žijí většinou v cikánských osadách postavených odděleně od vesnice, v malých chatrčích většinou bez vody, elektřiny a kanalizace. Nezaměstnanost je mezi nimi prakticky stoprocentní. V některých oblastech a ve městech jsou Romové mnohem lépe integrovaní a jejich sociální postavení je lepší.

- **Co je...?**

Slovenská republika vznikla jako samostatný stát 1. ledna 1993. Svou rozlohou 49.000 km² a 5 400 000 obyvatel se řadí mezi středně velké evropské státy. Úředním jazykem je slovenština, hlavní město je Bratislava. Díky společné historii si u nás Slovensko nikdo nesplete se Slovinskem, což se obyvatelům jiných částí světa, i Evropy stává poměrně často. Češi a Slováci žili ve 20. století ve společném státě – Československu. Prvním jednotným státem nacházejícím se na území dnešní České republiky a Slovenska byla v 9. století Velká Morava. Po jejím rozpadu se Slovensko stalo součástí Uherského království. Jako část Uher se v roce 1526 stalo součástí habsburské monarchie. V druhé polovině 19. století probíhala na Slovensku silná maďarizace a od roku 1907 byla dokonce jediným vyučovacím jazykem na základních školách maďarština. Po první světové válce se spolu s Českem, Moravou Slezskem a Zakarpatskou Ukrajinou stalo součástí nově vzniklého Československa. Společná historie Československa byla přerušena během 2. světové války v letech 1939 - 1945, kdy na Slovensku vznikl prohitlerovský samostatný stát a Česko se stalo součástí Velkoněmecké říše jako protektorát Böhmen und Mähren. V roce 1948 převzali vládu komunisté a Československo se stalo součástí sovětského bloku. Po pádu komunismu v roce 1989 bylo Slovensko až do rozdělení součástí Česko-Slovenské federativní republiky. Od 1. ledna 1993 je samostatnou republikou a od 1. května 2005 spolu s Českem a dalšími státy členem Evropské unie.

- **Téma**

Národnosti na Slovensku
Slovensko je národnostně pestřejší než Česká republika. Kromě romského obyvatelstva, které je nejpočetnější na východním Slovensku, žije na jihu země početná maďarská menšina – až 11% obyvatel Slovenska, na východě Rusíni a na severu Poláci - Goralé. Proto by nás nemělo překvapit, že na některých místech na východě Slovenska jsou nápisy psány slovensky i azbukou – rusínsky. Na jihu Slovenska zase můžete často najít maďarské nápisy.

Náboženství

Slovensko je země, kde má náboženství velký vliv na veřejný život. V průzkumu EU z roku 2006 tři z pěti obyvatel prohlašují, že věří v Boha. Z toho je 84% římskokatolického vyznání, po sedmi procentech evangelíků augsburského vyznání a ostatních protestantů, 4% řeckých katolíků a malé kongregace židů a jiných náboženství. Náboženství je také spolu s etikou volitelným předmětem už od první třídy základní školy.

Rodina

V Čechách jsou za blízkou rodinu většinou považováni děti, rodiče, prarodiče a sourozenci rodičů. Když se zeptáte Slováka na jeho příbuzné, pravděpodobně vyjmenuje kromě nejbližší rodiny taky sestřenice a bratrance, sestřenice a bratrance svých rodičů, možná i jejich děti a sourozence prarodičů. Prostě na Slovensku je rodina mnohem větší.

Slováci

v

Čechách

Už ve středověku přicházeli Slováci do Čech za prací a hlavně za studiem. Historie moderního soužití se traduje od vzniku společného státu – Československa v roce 1918. V rámci jednoho státu mnozí Slováci přicházeli do Čech a na Moravu za prací a za studiem, zakládali tady rodiny, mnozí čeští odborníci a učitelé odcházeli na Slovensko. Situace se změnila po Mnichovském diktátu v roce 1938. Následovalo vyhlášení samostatného Slovenského státu 14. března 1939 a vznik Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939. Mnozí Češi i Slováci se museli vrátit domů. Po skončení 2. světové války vzniklo obnovené Československo v květnu 1945. Následkem poválečné politiky byli v letech 1945 – 1947 z českého území odsunuti němečtí obyvatelé a do vylidněných oblastí přicházeli obyvatelé noví. Ze Slovenska přicházeli hlavně za prací, ale i na povinnou vojenskou službu nebo studovat. Práci našli v průmyslu i ve státních institucích. Často si zde našli životní partnery, ženili se a vdávali, děti se jim narodily v Čechách. Většina českých občanů slovenské národnosti se přestěhovala do ČR v letech 1945 – 1993, kdy Češi a Slováci žili ve společném státě.

Po rozdělení Československa roku 1993 si ti, kdo žili v českých zemích, mohli zvolit státní příslušnost a mnozí si vybrali Českou republiku. Tvoří asi 3% obyvatel Česka, což je 300 000 občanů. V současnosti přichází do ČR mnoho Slováků za prací. Výhodou pro ně je podobný jazyk. Tito však nejsou českými občany a většinou mají v Česku dlouhodobý nebo trvalý pobyt.

Jak

mluví

Slováci

v

Česku

V letech 1945 – 1993 měla slovenština postavení státního jazyka, ve slovenštině byly programy ve společné česko-slovenské televizi a prakticky každý obyvatel Československa rozuměl oběma jazykům. Po roce 1993 slovenština přestala být v ČR státním jazykem. Už ji není slyšet každý den z rádia a televize. Pro mladé Čechy, na rozdíl od jejich rodičů, se slovenština stává téměř stejně cizím jazykem jako polština nebo ruština.

Hodně slovenských rodin zachovává tradice, které si přinesly z domova. Někteří se snaží uchovat jazyk a národní povědomí ve spolcích a kulturních institucích. Nejznámější jsou Klub slovenské kultury nebo folklórní soubor Limbora. Kvůli rozptýlenému osídlení, působení v různých profesích, častému stěhování nebo návratům na Slovensko však Slováci netvořili v českých zemích nikdy uzavřenou národnostní skupinu. Pokud pochází celá rodina ze Slovenska, mluví spolu doma slovensky, ve škole a v práci začínají však už po krátké době mluvit česky. Se svými českými partnery většinou mluví také česky. I když je v ČR mnoho slovenských národních spolků, tato komunita není jednotná. Ani po deseti letech od rozdělení Československa se nedokázali v Praze, kde je jich nejvíc, dohodnout na třídě se slovenským vyučovacím jazykem nebo zřídit všeobecně dostupný kurz slovenštiny.

Společná historie Čechů a Slováků v datech

5. – 6. století příchod Slovanů na území Čech, Moravy a Slovenska
623 – 658 Samova říše
828 – 833 Pribinovo knížectví v Nitře, po 833 se stává součástí Velké Moravy
v 9. století vláda knížat v Čechách. Kníže všech Čechů je volen, jednotlivé rody mají svá knížata, která mají pravděpodobně dědičný titul.
822 – 906 Velká Morava
po 874 České knížectví součástí Velké Moravy
895 Čechy se odtrhly od Velké Moravy
896 Vpád Maďarských kmenů do Panonie (dnešní Maďarsko a jižní Slovensko)
997 – 1038 vláda prvního uherského krále Štěpána I. (korunován 1000), koruna je dědičná
1085 kníže Vratislav I. korunován českým králem
1212 Zlatá bula sicilská – Čechy se stávají dědičným královstvím
1301 – 1305 český kralevic Václav III. vládne jako uherský král Ladislav V.
1419 – 1437 Zikmund Lucemburský, král uherský, českým králem
1436 – 1437 Zikmund Lucemburský přijat husity na český trůn
1437 – 1439 Albrecht Habsburský českým králem
od 1490 personální unie uhersko-česká (Vladislav Jagellonský)
1515 nástupnická smlouva mezi Habsburky a Jagellovci
od 1526 Ferdinand I. Habsburský českým králem
1526 – 1918 Habsburská monarchie
po 1781 němčina se stává (jediným) úředním jazykem v rakouské části monarchie
1867 Rakousko-Uherská monarchie, postavení Uherska je zrovnoprávněno s Rakouskem
od konce 18. století probíhá v Čechách i na Slovensku národní obrození
1846 kodifikace spisovné slovenštiny, do té doby se používala na Slovensku jako spisovný jazyk čeština nebo bernolákovská slovenština, úředním jazykem byla až do vzniku
ČSR maďarština
1917 poprvé se objevuje idea československého národa a společného státu Čechů a Slováků jako reakce na neochotu mocností uznat dva malé národní státy.
30. května 1918 Pittsburská dohoda o příštím uspořádání společného státu Čechů a Slováků
28. říjen 1918 vyhlášení Československého státu v Praze
30. říjen 1918 Martinská deklarace, kterou Slováci potvrzují vyhlášení společného československého státu
29. září 1938 přijat Mnichovský diktát, vznik druhé republiky okleštěné o odstoupené území
6. říjen 1938 vyhlášení autonomie Slovenska
14. březen 1939 vyhlášení samostatné Slovenské republiky
16. březen 1939 vznik Protektorátu Čechy a Morava
5. duben 1945 Košický vládní program o poválečném společném státě Čechů a Slováků
28. únor 1948 komunistický převrat, Československo se stalo nesvobodným komunistickým státem
1960 změna názvu na Československá socialistická republika (ČSSR)
1989 obnovení demokracie
1991 změna názvu na Česká a Slovenská Federativní Republika (ČSFR)
1. leden 1993 vznik samostatné České republiky a Slovenské republiky

1. květen 2005 Česká republika i Slovenská republika se stávají členskými státy Evropské unie

- **Příběhy a příklady**

Příběh

1

Když jsem se krátce po rozdělení republiky přistěhovala do Prahy ze Slovenska, mluvila jsem s většinou svých obchodních partnerů anglicky, s některými německy nebo rusky. S Čechy jsem se potkávala hlavně ve škole nebo mezi sousedy. Všichni se bavili na mé špatné češtině a byli nadšeni mou slovenštinou: „Jé, vy mluvíte slovensky, to je hezký. Já mám na Slovensku přátele a je mi líto, že jsme se rozdělili. Mluvte, prosím, slovensky, mně se to moc líbí.“ Mně se to taky tak líbilo, a tak jsem jeden z mála Slováků, který po víc než deseti letech v Praze nemluví na veřejnosti česky. I když moje slovenština obsahuje čím dále více českých slov.

Janě je dnes 21 let. Říká:

Pocházím ze západního Slovenska, z Malacek, do Čech jsem přijela když mi bylo šestnáct. Základku a část střední školy jsem absolvovala na Slovensku. Jestli se dneska cítím víc Češkou nebo Slovenkou? Ani jedním... Jsem Čechoslovák a tak to všude prezentuji, jestli jsem za hranicemi nebo i na Slovensku. Tam jsem se setkala ne snad s odporem, ale bylo víc negativních ohlasů na to, že se cítím jako Čechoslovák. Češi, ti spíš: 'Jo, jasně' a brali to s úsměvem, ostatně ani by nečekali, že jsem Slovenka, protože to není slyšet. Ale na Slovensku mají takový narážky, že teda když jsem se narodila na Slovensku, tak musím být Slovák a dodržovat ty tradice... No, cizinci v Čechách a Slováci, to je přeci jen trochu rozdíl. A Češi jsou podle mě vlídnější na Slováky, než je to obráceně – soudím z toho, co jsem zažila. Spíš jsou tady Slováci vítání, Češi zas rádi jezdí na dovolenou na Slovensko, kdežto Slováci jezdí do Čech na dovolenou velice málo... Spíš si myslím, že je pro mě pozitivum, že jsem Slovenka v Čechách. V Malackách už bych žít nemohla, jen v krajním případě... Už se vždycky do Prahy těším, i co je tady národností, odlišností, a každému je to jedno. Praha je teď můj domov. Ale na Slovensku bych to říkat neměla, tam to neradi slyší... Ale možná je to záležitost vzdělání, města a venkova, lidí z různých okruhů.

- **Zdroje**

Internet:

<http://www.icm.uh.cz/str/cestovani/evropa/slovensko>

Vietnamci v České republice – 12000 km vzdušnou čarou od své vlasti

- **Když se řekne Suong a když Vietnamci**

Když se díváme na les z dálky, vidíme jen souvislou zelenou hradbu. Když přistoupíme k lesu blíž, všímáme si jeho přirozené rozmanitosti, nevidíme již jen

strom, ale i jejich obyvatele, jejich listí, cítíme jeho vůni apod. Podobné pochody se odehrávají v naší mysli, když hodnotíme skupinu. Když se na ni díváme s odstupem, vidíme často jen celek. Vlastnosti, které převažují, bijí nás do očí tím, s čím se „jednoznačně“ ztotožníme, či co „rozhodně“ zamítáme. Avšak stejně tak, jako si neužijeme lesa, když ho vidíme jen z dálky, nevzijeme se ani do atmosféry skupiny, když nepoznáme každého jejího člena a vztahy mezi nimi. Když se řekne Vietnamci, představme si skupinu lidí, která má některé vlastnosti jako celek společné, má společné historické zážitky, pocit vzájemné sounáležitosti, skupinu, která se od nás něčím odlišuje, něčím je nám podobná. Když se řekne Suong, hovoříme o člověku, který se může či nemusí od těch skupinových vlastností něčím odlišovat a který může charakter skupiny aktivně měnit. V některých situacích je Suong na svou skupinu pyšná, něco by na ní nejradyji změnila, v něčem se už necítí být Vietnamkou.

- **Co je...?**

Vietnamská socialistická republika - Cộng Hòa Xã Hội Chủ Nghĩa Việt Nam: Dnešní Vietnamská socialistická republika, jejíž historie se táhne již někdy od 3. tis. př.n.l.(neboli krátce Vietnam), leží na východním pobřeží poloostrova Zadní Indie, v tzv. Indočíně. Hornatý ráz krajiny severního Vietnamu narušuje rozsáhlá delta Rudé řeky (Song Hong). Dlouhým pásem středního Vietnamu bychom se mohli vydat novou Ho Či Minovou cestou podél laoských hranic a projížděli bychom pohořím Truong Son, které se táhne celým středním Vietnamem až k rozsáhlým náhorním plošinám Tay Nguyen v jeho jižní části. Směrem na jih se náhorní plošiny postupně snižují, pobřežní nížina se rozšiřuje a na samém jihu pak splývá s deltou Mekongu (Song Cuu Long, tj. Řeka devíti draků). Hlavním městem Vietnamu je severní Hanoj, největším a nejlidnatějším městem je Ho Či Minovo Město, dříve Saigon. Celých 70% Vietnamců se stále živí zemědělstvím. Vietnam leží ve dvou podnebných pásmech, tropickém a subtropickém, a proto je podnebí během roku v severní a jižní části země dosti odlišné. Vietnam je 13. nejlidnatějším státem světa. Má 82,5 miliónu obyvatel. Po roce 1986 proběhla pozemková reforma, která dala větší samostatnost rolníkům a možnost realizace zvykového práva. Postupně došlo k liberalizaci obchodu, rozšíření vývozních a dovozních trhů. Vietnam patří mezi světové vývozce rýže, která se pěstuje na cca 80 % obdělávané půdy. Po dlouhém období válek, které trvalo až do 80. let 20. st., se Vietnam dnes plnohodnotně integruje do regionálního, lokálního i světového hospodářství.

Viet (nebo také Kinh) – Việt (Kinh): Z uvedených 82,5 miliónu občanů VSR tvoří příslušníci etnika Viet přibližně 86%. Ostatní obyvatelé jsou příslušníky asi šedesáti dalších národností, z nichž nejpočetnější jsou národnosti Tay, Thai, Khmer, Muong, Číňané, Nung, Hmong a Dao. Do ČR přijíždějí z 99% právě etničtí Vietové.

Xu: Vietnamci žijící v Česku si všimli, že když o nich Češi mluví, užívají často tvaru 2.pádu „Vietnamců“. Proto tento výraz přejali, jak ho slyšeli – „sủ“. Vietnamština nezná skloňování slov, proto z množného čísla ve druhém pádě vytvořila klidně pád první. Základ slovní zásoby vietnamštiny tvoří jednoslabičná slova, proto ze tří slabik vznikla jedna. Vietnamština používá latinku, ale s jinými znaménky. Některé souhlásky a samohlásky vyslovují jinak, proto se to slovo píše jako „Xủ“. Navíc se každé slovo ve vietnamštině musí vyslovit se správnou intonací (tónem), jinak by

mohlo znamenat něco zcela jiného Proto se nad „u“ píše obrácená čárka, ta znamená klesavý tón (asi jako v češtině na konci věty oznamovací).

Procházka jako společenská záležitost – đi chơi: Jak zavádějící může být doslovný nesprávný překlad? Když se učíme vietnamsky, často zpočátku slovíčko đi chơi překládáme jako „jít na procházku“. Když však skutečně pocítíme jeho význam v praxi, poznáme, že znamená daleko více. Znamená to jít si s druhým popovídat, jít někoho navštívit, ale nikoli z povinnosti, jít si prostě společensky užívat s jinými lidmi.

Lidová víra a „trojvěří“ – tam giáo: Vietnam je příkladem, že věřit nemusí vždy být totéž, jako být členem nějaké církve. Duše Vietnamců přijímala po celou dobu své existence různé hodnoty a zkušenosti, které transformovala do podoby tradiční lidové víry. Součástí této víry tvoří hodnoty a prožitky dávno minulé stejně jako ty současné. Patří sem intenzivní vztah k přírodním jevům, k národním hrdinům, ke svým předkům i těm zesnulým, k vesmírným dějům a silám. Součástí dnešního pohledu na svět se stala rovněž i tři významná náboženství a filozofické systémy Dálného východu: buddhismus, taoismus a konfucianismus (proto trojvěří). Opravdu snad 99% dnešních Vietnamců má doma oltář ozdobený ovocem, romantickými obrázky krajiny, kýčovitými moderními romantickými fotografiemi, vonnými tyčinkami, fotografiemi předků, soškami Bohů a zakladatelů víry a dalšími materiálními ztělesněními víry.

Tết: Největší svátky v roce slavené podle lunárního kalendáře (tj. kalendáře odvozeného převážně od pohybu měsíce). Podle solárního kalendáře (tj. odvozeného převážně od slunečního pohybu na obloze) vyjdou tyto svátky někdy na období ledna a února (v roce 2006 se slavil Tet 1.1. podle lunárního a 28.1. solárního kalendáře). Jsou to svátky rodné obce, rodiny, oproštění se od starých hříchů a dluhů, vítání nového zemědělského roku, nových úspěchů, čas zúčtování, přání zdraví a štěstí. K oslavám patří vzájemné navštěvování, hraní společenských her, velké hostiny a tradiční pokrmy, kulturní vystoupení a nádherné ohňostroje.

Ān giõ: U nás (v ČR, v Evropě) jsou asi nejvýraznějším individuálním svátkem narozeniny. Jsou výrazem přání naděje osobního rozvoje a úspěchu, štěstí nového zrození. Ve Vietnamu se oproti tomu přikládá větší význam oslavám výročí úmrtí předků. Slaví se hostinou, návštěvou místa odpočinku zemřelého, vzpomínkou a modlitbou. Je to svátek vyjádření vděčnosti a věrnosti zesnulým.

- **Téma**

Existují zmínky o tom, že první cestovatel, napůl českého původu, navštívil dnešní území Vietnamu již ve 14. století. První vietnamští studenti k nám ve větším počtu začali přijíždět již ve 40. a 50. letech 20. st. Největší migrační vlny však můžeme zaznamenat v 80. letech 20. st. Po roce 1989 v ČR někteří z Vietnamců v ČR zůstali, většina z nich sem však přijíždí poprvé. V současné době se odhaduje, že v ČR žije cca 40 000 (i více) Vietnamců. Většina z nich zde pobývá na základě povolení k trvalému pobytu, 39% na základě povolení k dlouhodobému pobytu. Žije tu i několik desítek občanů ČR vietnamské národnosti. Převážná většina Vietnamců přijíždí do ČR za lepšími ekonomickými podmínkami a vyšším životním komfortem. Někteří členové rodiny přijíždějí následovat dříve příchozí, aby rodina zůstala pohromadě. Mezi vietnamskými migranty jsou dnes velmi úspěšní podnikatelé, manažeři mezinárodních firem, ale i ti, kteří mají velké dluhy a nemají žádné stálé ubytování

ani zaměstnání. Převážnou většinu z Vietnamců v ČR však tvoří běžní podnikatelé obchodující s levným zbožím, a to jako dovozci, překupníci, prodavači apod.

S postupem času se Vietnamci usidlují po celém území ČR. Vstupními branami do ČR jsou Praha a Brno či pohraniční oblasti. Na rozdíl od většiny starších generací, které nemají příliš mnoho kontaktů s osobami mimo vietnamskou komunitu, mladší generace Vietnamců většinou vyrůstají v ČR od malička, studují na českých školách, umí velmi dobře česky a občas již zapomínají vietnamsky. Zatímco příchozí migranti překonávají při vstupu do zcela nového životního prostředí mnoho překážek, se kterými jsou nuceni postupně se vyrovnávat, ti déle usazení stále zůstávají v ČR často oproti svým původním plánům. V současné době se vietnamská komunita stává soběstačnou skupinou v rámci české společnosti s vlastními neziskovými organizacemi, podnikatelskými sdruženími, školami, kulturními a sportovními akcemi, letními akcemi pro děti apod. Vietnamské děti dosahují na českých školách vynikajících výsledků. Po dlouhé době se od roku 1989 teprve v posledních dvou letech vietnamské organizace začínají daleko více zaměřovat na sociální a společenský život komunity (nejen na ten obchodní). Vietnamský tisk vydávaný v ČR otiskuje zpravodajství ze světa, z Vietnamu i z ČR, začínají být překládány různé materiály, které napomáhají migrantům při prvních měsících pobytu v ČR.

V současné době například ve Vietnamu vychází publikace o ČR pro zájemce, kteří do ČR chtějí odjet. Pomalu se rodí i několik- po roce 1989 prvních- učebnic češtiny pro Vietnamce, v daleko větší míře začíná být v ČR dostupná i literatura o Vietnamu. Různé české a vietnamské organizace začínají intenzivněji spolupracovat, a to zejména na lokální úrovni. V Praze vzniklo centrum pro výuku vietnamského jazyka pro vietnamské děti, které už jazyk svých rodičů zapoměly. Rodí se pomalu i moderní česko-vietnamský internetový otevřený slovník.

• Příběhy a příklady

Příběh

1

„Přijela jsem za svým manželem. Kdybych se ale znovu měla rozhodovat, jestli Vietnam opustím, zůstala bych doma a snažila se vyřešit situaci jinak. Mluvím dobře česky, mám vysokou školu a miluji vietnamskou kulturu. Vietnamští stánkaři mě neberou, protože pracuji v kanceláři a neprodávám zboží jako oni, Češi ve mně vidí vždy cizinku. Není to lehké. Děti se snažím učit vietnamsky, ale oni se už do Vietnamu natrvalo vrátit nechtějí, asi zůstanu v ČR.“

Příběh

2

„Scházíme se jednou týdně na komunitě. Jednou z pravidelně zařazovaných činností je předávání putovních talismanů (roztomilých předmětů). Držitel talismanu ho předává vždy někomu jinému, přičemž musí odůvodnit, proč ho dává zrovna té které osobě. Jedna vietnamská slečna přišla k panu vychovateli, předala mu jablko (talisman) a prosila mě, abych přeložila, že mu jablko předává, protože má „bụng rát tót“ (... moc velké břicho.), a moc se u toho smála. Všichni na ni koukali a nevěděli, co si mají myslet. Ale ona to myslela dobře. Jde o to, že ve vietnamštině břicho jako část lidského těla současně znamená nitro, tedy přeneseně vlastnosti či duši člověka. Když někomu říkáme tót bụng, znamená to hodný a milý člověk, ale stačí nám trochu pozměnit hlas či pořadí slov bụng tót a vznikne jiný význam: člověk s velkým břichem. Dívka chtěla svým výrokem říci, že je pan vychovatel silnější, a proto je také

moc dobrý člověk. Ve Vietnamu tradičně lidé nemají dost pestré stravy, navíc čelí drsnému počasí a těžké fyzické práci, proto jen málo Vietnamců je tlustých. Takže když vidí někoho tlustého, myslí si, že se má dobře, je schopný se o sebe postarat a pochvalují si to. Když jsem to ostatním na komunitě vysvětlila, všichni se začali také smát. Pan vychovatel se nejen nezlobil, ale do dnes sám sobě říká“ pan velké břicho.“

- **Zdroje**

Krásná literatura:

Dračí král: vietnamské pohádky (2001). Přel. P. Müllerová. Praha: Dauphin.

Odborná literatura:

Kocourek, J. & Pechová, E. (ed.) (2006). S vietnamskými dětmi na českých školách. Praha: Nakladatelství H+H.

Vasiljev, I. (1999). Za dědictvím starých Vietů. Etnologický ústav AVČR. Praha.

Internet:

<http://www.domavcr.cz>

<http://www.klubhanoi.cz>